

SFV:s årsbok

SFV-kalendern 2014

Årgång 128

Svenska folkskolans vänner

SFV-kalendern 2014

SFV:s årsbok

Årgång 128

Bli vän med vännerna!

SFV grundades år 1882 för att starta folkskolor och bibliotek och för att ge ut skrifter till den svenskspråkiga befolkningen i Finland. Idag är uppdraget betydligt bredare: SFV främjar bildningsarbete via sin egen bildningsenhet, genom stipendier och understöd, och genom att vara ägare till utbildningsenheten Axxell. SFV äger även bokförlaget Atena, är delägare i förlaget Schildts & Söderströms, driver kulturhuset G18, ger ut egna publikationer och entusiasmerar och stöder personer med stipendier, priser och medaljer. SFV har cirka tiotusen medlemmar.

Kärnideologi

vi vill stärka det svenska i Finland...

Verksamhetsform

genom utbildning, förlagsverksamhet och understöd...

Kärnvärden

som en folkrörelse för bildning, kunskap och kultur.

Vision

Svenskan är en självklar del av den finländska vardagen.

Svenska folkskolans
vänner

Chefredaktör: Johan Aura

Kalenderredaktör & ombrytning:
Rabbe Sandelin

Pärmbild av Rabbe Sandelin:
Trappuppgången i SFV:s kulturhus G18
i Helsingfors.

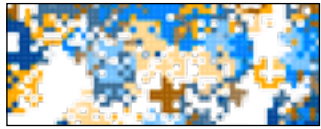
ISSN 0357-1068 (Print)
ISSN 2243-0261 (Web)

Ab Forsberg Rahkola Oy
Jakobstad 2013

Svenska folkskolans vänner

Annegatan 12, 4 vån. (PB 198)
00121 Helsingfors

09-6844 570
sfv@sfv.fi
www.sfv.fi
Vi finns på Facebook och Youtube
Twitter: sfv_forening

Matilda Larsson:
 Identitetskapande i självbiografin
 och i de sociala medierna 6

Anna Lena Bengelsdorff:
 Gustaf John Ramstedt – En
 gudabenådad diplomat 14

Tove Fagerholm: Biblioteket
 – Platsen för själens bot. En
 bokälskares reflexioner 22

Tove Fagerholm:
 Mona Leos
 bibliotek 32

Jarl Stormbom:
 Vikingarnas vägar
 i Finland 38

Elisabeth Sandelin:
 Impressioner
 från Thailand 44

Hanna Ylöstalo:
 Parkour
 i Helsingforslitteraturen 54

Gunnar Damström: Carl
 Constantin de Carnall – omutbar
 soldat och statskuppman 62

Peter Siegfrieds: Topeliusfiaskot
 i St. George's Hall – Ett stycke
 bortglömd teaterhistoria 74

Liva Söderhjelm:
 Då Bobrikoff blev skjuten.
 Två brev. 82

Minnesrunor 87

Året 2013 116

Kanslichefens översikt 117

Styrelsens årsberättelse 118

Resultaträkning 120

Balansräkning 121

Finansieringsanalys 122

Noter till bokslutet 123

Bokslutets underskrift 128

Revisionsberättelse 129

Förteckningar 130

Utdelningen 2013 135

Testamentsfonder 2013 136

Identitetskapande i självbiografien
och i de sociala medierna

Att göra anspråk på verkligheten

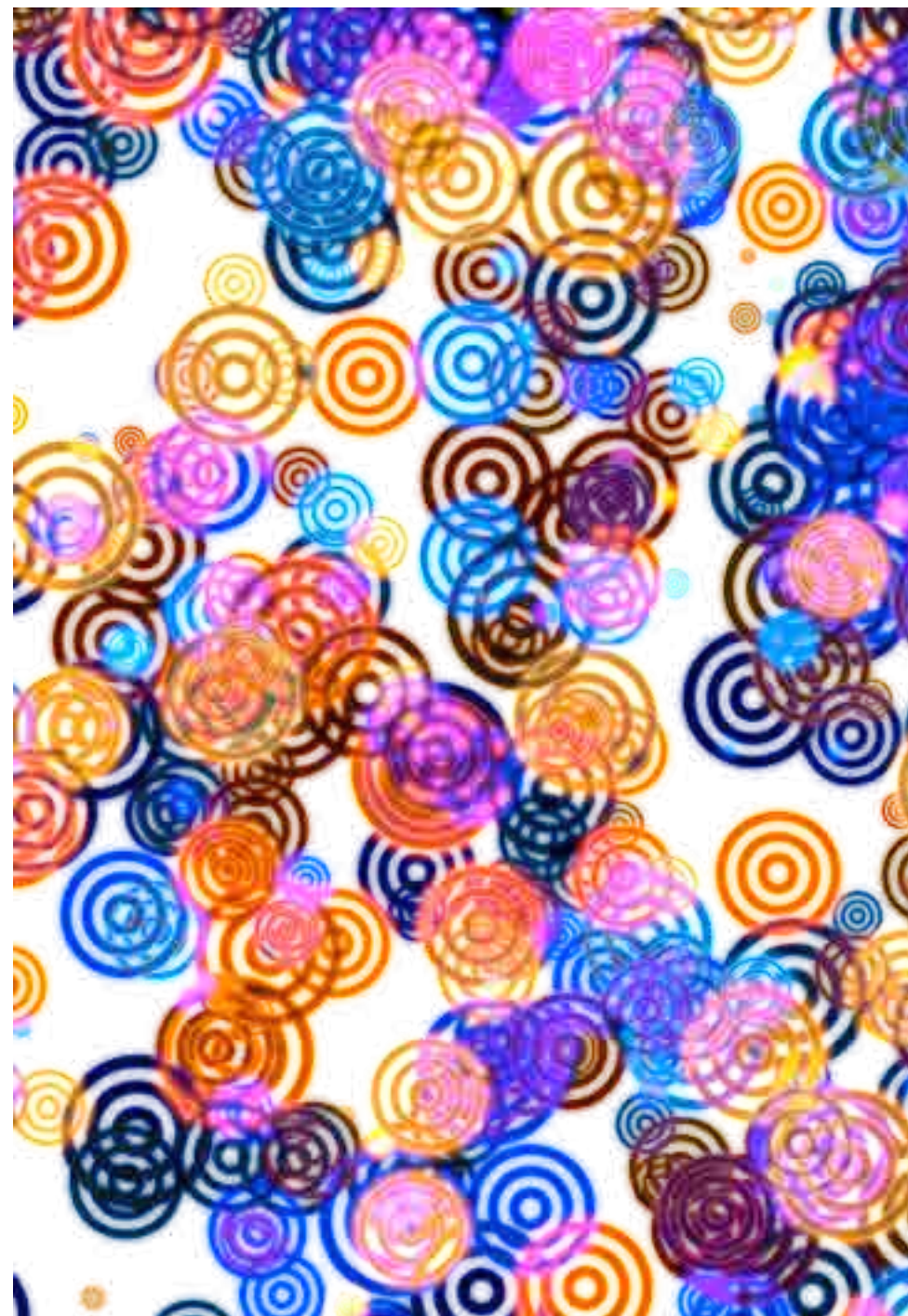
MATHILDA LARSSON

JAG SITTER på golvet i mitt tonårsrum och bläddrar igenom min gamla dagbok. Det är stundvis så plågsamt att läsa om mina tonårsproblem, som jag med spretig stil tecknat ner, att jag måste hoppa över några sidor i taget. Har jag faktiskt varit så här naiv och fånig? Idag hade jag nog beskrivit mitt 17-åriga jag som lite mer moget, men avståndet grumlar så lätt verkligheten. Jag börjar fundera över självbiografierna och hur de över huvudtaget kan göra anspråk på att skildra författarens sanna liv, ända från barndomen till vuxenålder. Som **Merete Mazzarella** uttrycker det: "Vad jag emellertid inte förstod då men har lärt mig under årens lopp är att all självbiografi är lögn och förbannad dikt" (Mazzarella 1993, 10). Trots det har självbiografierna uppnått en stor popularitet under årens lopp och verk så som **Karl Ove Knausgård**s *Min kamp* har väckt stor uppståndelse genom att detaljerat skildra författarens liv från barnsben till vuxenålder. Vad är det i dessa böcker, som kryper under skinnet på dess författare, som gång på gång lyckas fånga läsarna? Spelar sanningshalten egentligen någon roll och hur påverkas läsaren av att veta om boken är verklighetstrogen

eller inte? Och finns det en risk för att de sociala medierna kommer att konkurrera ut självbiografierna?

Gränsen mellan sanning och fiktion – Ett ständigt dilemma

En av orsakerna till att jag idag kan sitta och fundera över hur mitt 17-åriga jag i dagböckerna förändrats och utvecklats (liksom författaren till självbiografier också tvingas göra), är den västerländska tidsuppfattningen. Den linjära tidsuppfattningen, som tog form först under 1800-talet, har varit avgörande för självbiografins utveckling och för människans möjlighet till självreflektion. Tidsuppfattningen ledde till en slags ny rationalisering av tiden, och genom det här kunde den västerländska människan börja tänka på livet som en biografi och samtidigt skapas som en individ. Trots det har det förekommit former av självbiografier redan under antiken, kändast av dem antagligen St. Augustinus *Bekännelser*, där författaren skildrar sin väg till kristendom. Men vad kan då klassas som en självbiografi? Distinktionerna är många, men enligt Merete Mazzarella i *Att skriva sin värld*. Den finlandssvenska memoartraditionen är själv-

biografen ett verk som handlar om självet i relation till miljön, specifika platser, människor och så vidare. I samband med självbiografier brukar man tala om ”den självbiografiska pakten”, ett uttryck som myntats av den franska självbiografiforskaren **Philippe Lejeune**, och som innebär att läsaren kan utgå från att författaren försökt hålla sig till sanningen under skrivandets gång. En närstående genre till självbiografen är autofiktionen, en term som blivit väldigt omtvistad bland forskarna och vars definition och distinktion från självbiografen fortfarande omprövas. **Eva Ahlstedt** citerar en av forskarna inom området, **Manuel Alberca**, i ”Den franska autofiktionsdebatten: en pågående debatt om en mångtydig term”, Alberca särskiljer självbiografen från autofiktionen genom att beskriva de senare verken som: ”autofiktioner, i vilka författaren visserligen öppet deklarerar att han själv är textens berättare och huvudperson (vilket namnet som delas av samtliga aktörer anger) men samtidigt låter läsaren förstå att han under skrivakten har förvandlat sig själv till en romanperson och att det inte är meningen att man skall tro alltför bokstavigt på det som berättas” (Ahlstedt 2011, 2).

För läsaren kan det ändå vara svårt att skilja mellan de här två genrerna, om författaren inte klart redogör för sina intentioner. I frågan om Karl Ove Knausgårds *Min kamp* blir de två genrerna minst sagt flytande. Boken är skriven som en självbiografi med sanningssnlig fakta om till exempel författarens födelseår och nuvarande familj, men samtidigt är den enligt författarens egen genrebeteckning en autofiktions (DN.bok 2010). Vad som är sanning och vad som är påhitt blir omöjligt för läsaren att veta och i slutändan kan man också fråga sig om det över huvudtaget är väsentligt att grubbla

över huruvida självbiografier är verklighetstroga eller inte. Otaliga faktorer så som minne, samvete, bakgrund, samhälle och så vidare påverkar författaren vid nedskrivandet av och upplevelsen av dennes levnadshistoria. Då självbiografen skrivs ner, kompliceras det här ytterligare av att det skrivna språket för med sig sina begränsningar och har sina tolkningsmöjligheter. Det i verkligheten upplevda kan få en helt annan klang i en nedskrivna text, där författaren är bunden av sin uttrycksförmåga och sitt ordförråd. Därför blir det viktigaste inte hur verklighetstroget ett självbiografiskt verk i slutändan är, utan vilka läsarens förväntningar på verket är.

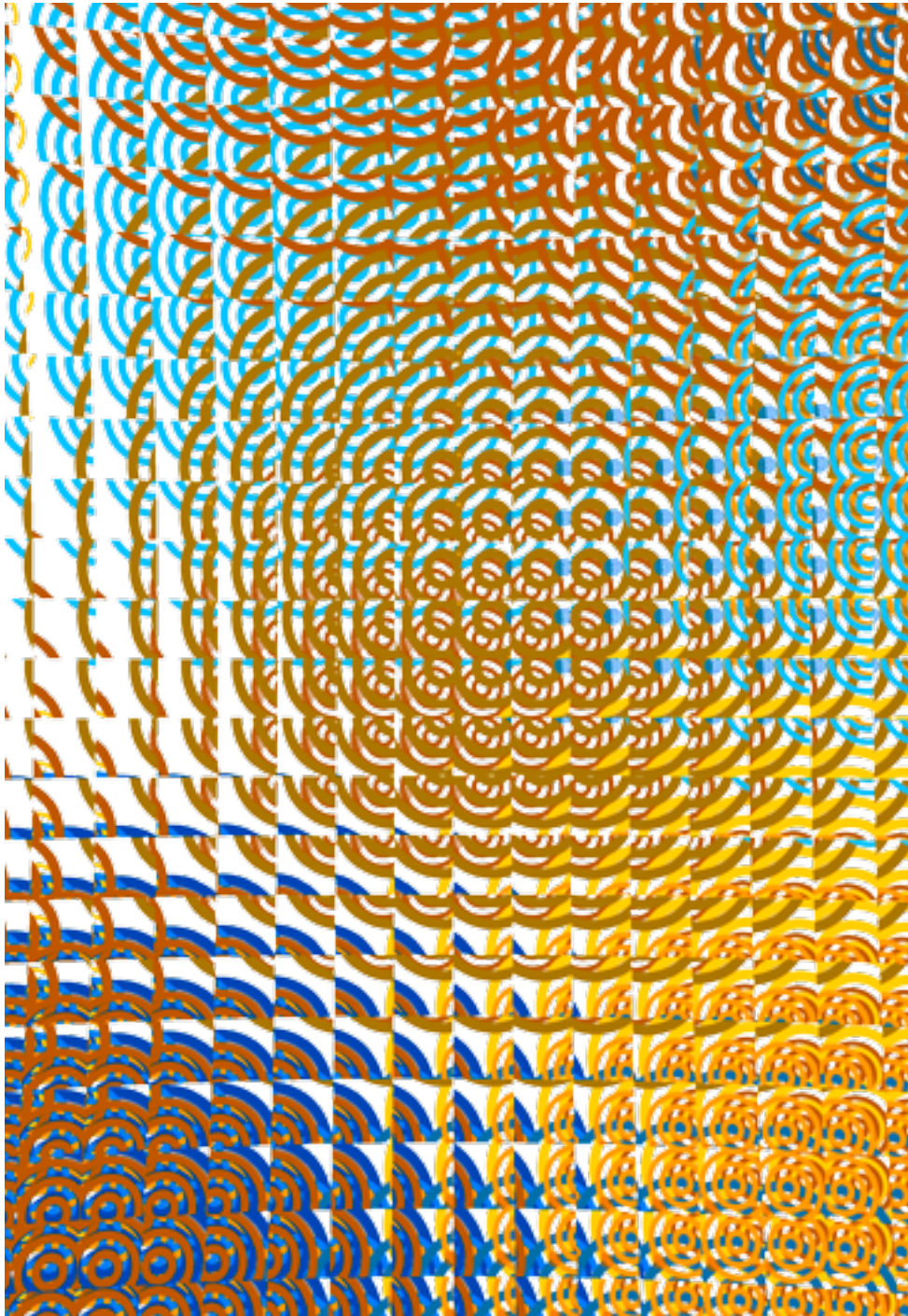
De sociala medierna som dagens självbiografi – Förväntningarna på mediet avgör läsoplevelsen

Ett annat forum där gränsen mellan verklighet och fiktion är skör, är de sociala medierna och bloggarna. Vi omringas idag av otaliga forum för att visa och berätta om oss själva, samtidigt som vi får möjlighet att ta del av andras liv på samma sätt. Allt ifrån Facebook, reality-TV och bloggar, ger människor framför allt i västvärlden en möjlighet att visa upp sig själva och bli uppmärksammade av andra. Man kunde kanske konstatera att självbiografierna flyttat ut till massmedierna och framför allt till de sociala medierna. **Anna Daghall** och **Nalawit Pietros** skriver i sin kandidatavhandling, *Identitetskapande bilder – En studie om bildledning och identitet på Facebook*, från Södertörns högskola, om hur Facebook fungerar som en metod för att skapa sin egen digitala självbiografi (Daghall & Nalawit 2012, 3). Enligt Daghalls och Nalawits undersökning vill de flesta användarna ge en så fördelaktig bild av sig själv som möjligt sam-

tidigt som de vill vara verklighetstroga. Resultatet blir att användaren endast väljer ut de händelser i livet som denne vill lyfta fram och utelämnar lätt misslyckanden. Avgörande för valet av händelser som lyfts fram blir oftast att de ska få så många läsare och ”likes” som möjligt, istället för att ge en verklighetstrogen bild av det liv användaren verkligen lever just nu, vilket leder till att kutymen på de sociala medierna är att framhäva det positiva i livet. Liksom användaren av sociala medier har också författaren likadana möjligheter att lyfta fram vissa händelser och tona ner andra, men skillnaden är att förväntningarna på författaren till självbiografier är en annan (det som Lejeune kallar för ”den självbiografiska pakten”). I självbiografen förväntar jag mig att få veta allt om författarens liv, inkluderande misslyckanden och svårigheter, medan jag inte ens räknar med att få veta om en halvbekant Facebook-väns alla motgångar och svårigheter i livet. Etiketten inom självbiografen och de sociala medierna är med andra ord olika.

Vilka förväntningar läsaren har på mediet denne tar del av, kommer alltså att bidra till hur läsoplevelsen utformas. I ett blogginlägg för *The New York Review of Books*, diskuterar skribenten **Tim Parks** huruvida närståendes reaktioner på självbiografiska verk och skönlitterära texter med en hög sanningshalt kan avslöja något om själva litteraturen (Nybooks.com 2014). Författaren till en självbiografi är alltid tvungen att avgöra hur mycket av verkliga händelser denne ens kan ta med för att inte bli tvungen att bryta alla band med släktingar och vänner. Ifall läsaren är, eller inte är, medveten om de uppoffringar och frågeställningar författaren blivit tvungen att ta ställning till i sitt skrivande, kommer ock-

så läsoplevelsen att formas utgående från det. Medan jag läser Karl Ove Knausgårds första del av *Min kamp*, kan jag inte hjälpa att jag ständigt funderar på vad hans anhöriga tyckt om hans beskrivning av dem, om han faktiskt kunnat komma ihåg alla de detaljer han kryddar berättelsen med och om hans liv verkligen ser ut så här. Speciellt pappan blir i *Min kamp* totalt utlämnad (vilket ledde till en eldig debatt om de etiska aspekterna i Norge), men jag börjar snart reflektera över hur jag, och många andra, hade uppfattat boken om den varit fiktiv, hade den väckt lika starka känslor och en lika häftig debatt? Antagligen inte. Det verkar finnas en tendens hos publiken för så väl litteratur, TV som film att dras till det som ”hänt på riktigt”, och inte minst reality-TV:ns framfart visar på det starka intresset i västvärlden för ”verklighetsskildrande” litteratur och media. När det finns ett uns av reella händelser med, blir publikens förhållningssätt genast ett annat. I Knausgårds fall kunde man lätt tänka sig att hans böcker är dötråkiga, ingenting utöver det normala händer egentligen, han kan berätta om hur han skrubbar ett golv eller lagar mat, men ändå finns där något i texten som får en halv miljon människor att köpa hans verk. Det är något som kunde beskrivas som hypnotiskt i texten, en form av ”jag” som fångar läsaren på ett annat sätt än i till exempel skönlitterära verk. Då läsaren av självbiografier är medveten om att historien som nu berättas faktiskt utspelas i det riktiga livet, blir också möjligheterna till jämförelser en helt annan. Förutom att författaren till ett självlitterärt verk kan egna sig åt självreflektion, så får också läsaren möjlighet till det då denne kan ta del av en annan persons värdesättningar och syn på världen. Genom att läsa om

FRABBS SAUNDLIN

en annan persons liv kan det samtidigt berätta något om ens eget.

Makten att konstruera sitt eget liv

Förutom att användaren av sociala medier vill ge en så sanningsenlig och samtidigt fördelaktig bild av sig själv, så finns det också andra orsaker bakom delningen av personlig information. Enligt Daghall och Nalawits undersökning är den sociala aspekten avgörande för informationsdelningen. Deras undersökning visar att majoriteten av bilderna som laddas upp på Facebook representerar en social miljö, där användaren till exempel poserar med sina vänner. Dessutom hjälper statusuppdateringarna till att hålla vänner och bekanta uppdaterade om vad som händer i användarens och andras liv.

Det här förhållningssättet till delning av information på Facebook understryks också av en forskning gjord av forskarna **Fred Stutzman** och **Jacob Kramer-Duffield**. Enligt deras forskning blir fler och fler av Facebook profilerna privata, vilket innebär att endast de som användaren är vän med kan ta del av informationen på profilen (Stutzman & Kramer-Duffield 2010). En självbiografi är däremot tillgänglig för vem som helst och därmed utgår jag ifrån att författarens intentioner inte är att hålla vänner och bekanta uppdaterade, utan syftet är något annat. Man kunde tänka sig att det handlar om självreflektion, att lära känna sig själv och skapa struktur i livet. Karl Ove Knausgård berättar i en intervju för *The Paris Review* att han skrivit *Min kamp* för att skapa någonting som han uttrycker som att "vara bättre än mig själv" (Theparisreview.org 2013). Han menar att skrivandet för honom skapar ett objekt som finns utanför honom och som han kan konstruera och kontrollera. Det handlar alltså

långt om att kunna ta makten över sitt eget liv, något författaren har möjlighet att göra med självbiografin.

Strukturen hör till ett av de områden som författaren kan leka med i en självbiografi och det är också strukturen som blir betydelsefull för läsarens uppfattning om författaren. Författaren ges alltid möjligheten att själv lyfta fram vad denne tycker är avgörande för levnadsberättelsen och vilka händelser som är vändpunkter i författarens liv. Skribenten **Jerome Bruner** menar i boken *Narrative and Identity. Studies in Autobiography, Self and Culture* att de här vändpunkterna i självbiografierna tillskriver protagonisten tankar och attribut som nödvändigtvis inte varit där när händelserna i verkligheten ägt rum. Genom att lyfta fram olika händelser i livet som vändpunkter, menar Bruner att författaren gör levnadsberättelsen individuell och betydelsefull och särskiljer den från andra levnadsberättelser (Bruner 2001, 31-35). I Karl Ove Knausgård's första del av *Min kamp*, blir händelserna som författaren valt att lyfta fram avgörande för hela bokens framväxt. Berättelsen börjar med hur den unge Karl Ove tycker sig se ett ansikte i havet på TV, i ett reportage från en fiskeolycka. Han springer ut på gården för att berätta för sin far om sin upptäckt, men denne viftar bort det som något alldagligt istället för att ta det på det allvar som den unge Karl Ove upplever det som. Ur den här berättelsen växer hela romanen fram, med Karl Oves komplicerade relation till sin gåtfulle far som en ständig knypunkt. Valet av olika händelser som Knausgård lyfter fram ur sitt liv blir avgörande för vilken bild läsaren får av honom och hans liv. Vad är det man väljer att berätta först, vilket kommer sist och vad är det som leder fram till vil-

ken händelse? Makten att ta kontrollen över sitt eget liv och se sammanhang som kanske inte egentligen funnits där ligger helt och hållet i författarens händer. Det retrospektiva berättandet är kännetecknande för självbiografin och skapar en stark kontrast till delningen av personlig information på de sociala medierna. Inom de sociala medierna är nämligen uppdateringen i de flesta fallen omedelbar och användaren berättar om något som händer just nu i livet, istället för att blicka tillbaka på något som hänt för flera år sedan.

När jag tänker på min egen levnadshistoria har jag också valt att forma den utgående från olika händelser som jag själv anser varit viktiga för min utveckling. Genom att blicka tillbaka på det som hänt tidigare och lyfta fram vissa speciella händelser känns livet mer meningsfullt. Då man skapar en egen röd tråd i sin levnadsberättelse blir livet mindre slumpartat och det känns som om livet är kontrollerbart. Berättandet fungerar alltså som en identitetsskapande process och etnologen **Birgitta Svensson** menar i artikeln "Det moderna varat som biografisk presentation", att levnadsberättelserna är något som vi alla skapar (Svensson 2011). Genom att berätta sin egen historia skapar människan struktur och mening i sitt liv och stärker samtidigt sin jagbild och identitet. Inte minst inom de sociala medierna kommer det här behovet av att skapa sin egen identitet och att berätta sin egen historia starkt fram, men däremot saknar levnadsberättelserna i de sociala medierna ett sammanhang och en enhetlig struktur. Eftersom delningen av personlig information kunde kännetecknas av att den är omedelbar och fortlöpande, så saknas också de avgörande komponenterna för en berättelse. Ett slut, början och viktiga vändpunk-

ter som för historien framåt drunknar lätt i det ständiga medieflödet och de fragmenterade uppdateringarna försvårar läsarens och skribentens möjligheter att finna ett enhetligt sammanhang i levnadsberättelsen.

Kan självbiografierna överleva framfarten av de sociala medierna?

Levnadsberättelserna och självbiografierna berättar inte enbart något om författaren, utan också om den samtid denne levte eller lever i, enligt Birgitta Svensson. Sociala normer och kulturella traditioner avslöjas automatiskt då vi berättar om de egna livserfarenheterna, de skildrar individens förhållande till det kollektiva och det historiska. Liksom **Robert F. Sayre** så beskriver han formulerat det: "Autobiographies . . . may reveal as much about the author's assumed audience as they do about him or her, and this is a further reason why they need to be read as cultural documents, not just as personal ones" (Sayre 2001, vii).

Vad självbiografierna kan berätta om vår tid idag är svårt att säga och försvåras kanske ytterligare av att de sociala medierna finns som ett alternativ till självbiografin. Men kommer då de litterära självbiografierna att konkurreras ut av det ständiga flödet av personlig information vi kan ta del av på de sociala medierna? Mitt svar är nej. I slutändan skiljer sig de sociala medierna och bloggarna så pass mycket från de litterära självbiografierna att en utkonkurrering känns osannolik. Självbiografierna berättar om livet i sin helhet med en början och ett slut, medan de sociala medierna lever i nuet i ett ständigt pågående flöde, vilket gör att läsarens förhållningssätt och upplevelse blir totalt olik varandra. Därför vågar jag också påstå att självbiografierna kommer att behövas i framtiden, för både de socia-

la medierna och självbiografierna kan förmedla olika synsätt på vårt samhälle idag.

Visst känns det plågsamt att läsa mina gamla dagböcker och helst hade jag velat bränna upp dem och förstöra alla bevis på hur barnlig och banal jag en gång varit, men samtidigt inser jag något medan jag läser dem. Bland alla de där orden och pinsamma funderingarna finns ändå något som kan kallas för ett "jag", ett jag som alldeles utblottat funderat över små och stora ting och betraktat världen genom tonåringens ögon. Och på samma sätt som jag lär mig något om mig själv och inser hur jag utvecklats sedan jag skrivit mina dagböcker, så lär jag mig också något om livet när jag läser om Knausgårds liv. Här är en annan människa som betraktat världen genom sin egen erfarenhets glasögon och genom att jag klär på mig dem lär jag mig också något nytt om världen och mig själv.

Litteraturförteckning

Tryckta källor

- Ahlstedt Eva, Den tvetydiga pakten. Skönlitterära texter i gränslandet mellan självbiografi och fiktion, University of Gothenburg, Göteborg 2011
- Brockmeier Jens, Carbaugh Donal (red.), Narrative and Identity. Studies in Autobiography, Self and Culture, John Benjamins Publishing Company, Philadelphia 2001
- Daghall Anna, Pietro Nalawit, Identitetsskapande bilder - En studie om bildindelning och identitet på Facebook, Södertörns högskola, Institutionen för naturvetenskap, miljö och teknik, 2012
- Knausgård Karl Ove, Min kamp 1, Pocketförlaget, Falun 2013
- Mazzarella Merete, Att skriva sin värld. Den finlandssvenska memoartraditionen, Söderströms & Co Förlags Ab, Östra Nylands tryckeri 1993
- Sayre Robert F., American lives. An anthology of autobiographical writing, citat taget ur Reading Autobiography : A Guide for Interpreting Life Narratives av Sidonie Smith, Julia Watson, University of Minne-

sota Press, Minneapolis, 2001

Smith Sidonie, Watson Julia, Reading Autobiography : A Guide for Interpreting Life Narratives, University of Minnesota Press, Minneapolis 2001

Svensson Birgitta, "Det moderna varat som biografisk presentation", red. Lena Marander och Ann-Catrin Östman, Biografiska betydelse. Norm och erfarenhet i levnadsberättelser, 2011

Nätsidor

- Baron Jesse, "Completely Without Dignity: An Interview with Karl Ove Knausgaard", The Paris Review, <http://www.theparisreview.org/blog/2013/12/26/completely-without-dignity-an-interview-with-karl-ove-knausgaard/>, 26.12.2013 (hämtat 29.4.2014).
- Combüchen Sigrid, "Knausteori. Min Kamp 1-3", Sydsvenskan 11.10.2010, <http://www.sydsvenskan.se/kultur-nojen/bocker/knausteori/> (hämtad 27.3.2014)
- Nationalencyklopedin, "Självbiografi", <http://www.ne.se/lang/själviografi>, (hämtad 2014-03-17)
- Parks Tim, The New York review of books, "To tell and not to tell", <http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2014/mar/03/tell-and-not-tell/?insrc=hpbl>, 3.3.2014, (hämtat 15.3.2014)
- Stutzman Fred & Kramer-Duffield Jacob, Friends only: examining a privacy-enhancing behavior in Facebook, CHI'10 Proceedings of the 28th international conference on Human factors in computing systems, Atlanta, USA, 10-15 April 2010, http://fredstutzman.com/papers/CHI2010_Stutzman.pdf (hämtad 29.4.2014)
- Ullgren Malin, "Karl Ove Knausgård: 'Min kamp'", DN.Bok, 10.11.2010, <http://www.dn.se/dnbok/bokrecensioner/karl-ove-knausgard-min-kamp/> (hämtad 28.3.2014)

ANNA LENA BENGELSDORFF

En gudabenådad diplomat

En dag i slutet av augusti år 1919 återvände språkforskaren Gustaf John Ramstedt med sin stora familj till Helsingfors efter avslutad semester i åboländsk skärgårdsmiljö. Barnen skulle börja skolan och själv stod han i beråd att som professor i altaiska språk inleda höstens undervisning vid Helsingfors universitet.

NÄR FAMILJEN anlät till Konstantinsgatan och börjat bära in sitt pick och pack uppenbarade sig skomakare Aaltonen som bodde i samma kvarter. Han överräckte en papperslapp med ett telefonnummer och Ramstedt uppmanades att omedelbart ta kontakt. När han efter att ha fått hemmet i skick ringde upp visade det sig att samtalet gått till utrikesministeriet. Där svarade minister **Rudolf Holsti** som uppmanade honom att utan dröjsmål infinna sig på ministeriet. Det handlade om en ytterst viktig sak som inte tålde uppskov. Trots att timmen var sen gav sig Ramstedt iväg och fick till sin överraskning höra att han utnämns till chargé d'affaires för Japan, Kina och Siam, med Tokyo som placeringsort. Orsaken till brådskan var att man ansåg att han måste informeras om utnämningen innan den offentliggjordes. Då han följande dag besökte president Ståhl-

berg och uttryckte sin tvekan inför uppdraget förklarade denne på sitt allvarsamma sätt att liksom unga män tas ut till militärtjänst bör också de äldre vara redo att tjäna sitt land. Inför det argumentet ansåg sig Ramstedt inte kunna neka trots att han var både förvånad och till och med lätt skräckslagen.

När storfurstendömet Finland blivit självständigt hade den nya staten i drygt ett århundrade fått öva sig på att sköta sina inrikespolitiska angelägenheter. Däremot var utrikespolitiken ett oskrivet blad. Bland annat gällde det för den unga republiken att skola upp en diplomatkår som kunde sändas ut i världen. Mycket långt handlade det om språkkunskaper.

För Finlands del kom valet av Ramstedt att bli ett lyckokast. Som forskare på området var hans språkkunskaper oerhört omfattande. Men diplomatiska kontakter handlar trots allt inte bara om språk.

G.J. RAMSTEDT representerar Finland vid kejsar Yoshihitos begravning 1926.

Trots att Ramstedt inför utnämningen förklarar sig totalt okunnig när det gällde vad diplomater förväntas sysselsätta sig med skulle det visa sig att han hade en medfödd talang för den sortens uppdrag. Han var genuint intresserad av människor oberoende av nationalitet och kulturbakgrund och hade en sällsynt förmåga att väcka förtroende.

Vem var då Gustaf John Ramstedt? Född i Ekenäs med arbetarbakgrund intresserade han sig redan i skolan för språkforskning. År 1892 efter avlagd studentexamen skrev han in sig vid Helsingfors universitet och satte igång med att studera latin, grekiska och hebreiska. Hans ursprungliga avsikt var att bli präst, men intresset för lingvistik tog över och han kom i sin forskargärning att göra en banbrytande insats inom den jämförande forskningen kring altaiska språk och som grundläggare av den moderna mongolistiken. I Koreas språkhistoria är han ett stort namn, bl.a. som författare av den första riktiga koreanska grammatikboken.

Ramstedt gjorde under åren 1898–1912 sju forskningsresor till Sibirien, Centralasien och Mongoliet och publicerade ett betydande antal språkvetenskapliga uppsatser baserade på material som han samlat ihop under dessa. År 1902 disputerade han till filosofie doktor.

Samtidigt med sitt forskningsarbete förtjänade han sitt levebröd som språklärare vid Lahden Yhteiskoulu och Lahtis finska flickskola för att år 1917, samma år Finland blivit självständigt, utnämns till professor i altaiska språk vid Helsingfors universitet.

NU SKULLE han alltså pröva sina talanger på ett helt nytt verksamhetsområde. Det gällde för honom att sätta sig in i vad som väntades av honom i Tokyo.

Han ansåg sig vara någorlunda kvalificerad för att komma tillrätta som vetenskapsman, men hade en obehaglig känsla av att man väntade sig att han som diplomat borde förvandlas till något slags salongskavaljer eller snobb av första klass.

Vid upprepade besök i utrikesministeriet försökte han utröna vad diplomater i allmänhet har för sig vad de förväntas skriva och vad allt som hör till deras ämbetsuppdrag. Han säger sig ha haft en känsla av att han vad språket beträffar kunde klara av att avfatta noter om han bara lyckades få klart för sig vad de borde innehålla.

Förberedelserna gjordes i största hast. Ramstedts hustru Ida var, som han formulerar det, bunden vid hemmet i Helsingfors av ett större antal barn som ännu var i skolåldern. Därför beslöt man att endast den äldsta dottern Elma som samma år avlagt sin studentexamen skulle följa med till Japan. Efter en skiftesrik båtresa bl.a. via Ceylon, Bangkok, Singapore och Shanghai nådde den nyutnämnde diplomaten sin slutliga destinationsort.

Trots att Ramstedts språkmässigt kunde göra sig förstådd på en mängd europeiska och orientaliska språk hörde japanska till de språk han inte tidigare ägnat sig åt, men sägs ha lärt sig under den långa båtresan. För säkerhets skull inledde han ändå sin diplomatbana i Japan med hjälp av tolk. Då han vid olika tillfällen hamnade att hålla anföranden om Finland valde han till en början att göra det på esperanto tolkad till landets språk av japanska esperantister som han kommit i kontakt med. Småningom övergick han dock helt till landets språk i umgänget med japaner, både det diplomatiska och det privata.

Under sin tioåriga vistelse i Japan kom han att knyta nära och vänskapliga kontak-

ter såväl till vanliga japaner som till medlemmar av den kejsrerliga familjen.

RAMSTEDT TAR själv ställning till hur han som Finlands representant i Japan tog itu med uppgiften att göra Finland känt. I motsats till stormakternas ambassader hade han inte från finska statens sida luxuösa utrymmen eller ens möbler till sitt förfogande. De penningmedel han hade att röra sig med utgjordes huvudsakligen av hans lön. Han konstaterar att den finländska beskickningen lämnade mycket att önska för den som väntar sig att diplomatiskt umgänge skall handla om påkostad representation, lysande supéer eller trädgårdsfester, exklusiva musikevenemang och liknande.

Ramstedts tanke var att istället för att företrädare sitt land med mat och dryck och överdådighet gå in för en satsning på det kulturella. Sålunda var han när som helst beredd att på begäran ställa upp med föreläsningar och anföranden av olika slag. Trots att han i sin bok om tiden i Japan genomgående är mycket anspråkslös med att framhäva sig själv framgår ändå hur dessa tillfällen väckte positiv uppmärksamhet. En bidragande orsak var säkerligen den finländske diplomatens förmåga att suveränt röra sig på värdlandets språk. När det gällde mottagningar och liknande evenemang var det omöjligt för honom att konkurrera med den lyx som utvecklades på annat håll. Men han konstaterar att trots den anspråkslösa inramningen och bespisningen, eller kanske till och med åtminstone delvis på grund av den, var tillställningarna på den finländska beskickningen mycket populära. Stämningen var alltid både omedelbar och hjärtlig. Det var lätt att hitta intressanta diskussionsämnen, och Ramstedt upplevde själv att samtalet flöt naturligare än på de påkos-

WIKIMEDIA COMMONS

Finlands beskickning i Japan kunde inte företrädare med mat och dryck och överdådighet; **G.J. RAMSTEDT** satsade på det kulturella, med föreläsningar och anföranden av olika slag.

tade och stela middagar där man, trots förgyllda serviser och utsökta viner ofta inte riktigt ville komma igång.

ETT OMRÅDE där hans diplomatiska insats sannolikt var betydligt större än vad man i allmänhet känner till var den som handlade om vart landskapet Åland skulle höra efter att Finland blivit självständigt. Som bekant önskade ålänningarna själva anslutas till Sverige och understöddes kraftigt i sina strävanden av den svenska regeringen. Då man inte kunde enas hänsköts avgörandet till det nybildade Nationernas Förbund.

Ålandsfrågan var såtillvida intressant att den handlade om en tvistefråga mellan två små neutrala stater utan koppling till eventuella stormaktsintressen vilket betydde att varje delegat utan att ta tvingas ta hänsyn till ovidkommande saker, hade möjlighet att avge sin röst helt enligt eget omdöme och samvete. Det som i efterhand väckt förundran är hur insatta de japanska representanterna var i den lilla avlägsna ögruppens situation och med vilken målmedvetenhet de i folkförbundet gjorde Finlands sak till sin.

I det kapital som i hans bok "Lähetiläänä Nipponissa" behandlar Ålandsfrågan är det lätt för läsaren att uppfatta en egenskap hos Ramstedt som i alla sammanhang var kännetecknande för honom det vill säga hur lätt han hade att

Under båtfärden mellan London och Tokyo hann **G.J. RAMSTEDT** (längst till vänster med fiolen) lära sig japanska.

väcka förtroende och knyta kontakter. Här berättar han om hur han alldeles i början av sin vistelse i Japan uppsöktes av en ung japansk språkforskare, **Ki-itshi Tojama**. Denne hade något tidigare återvänt från Budapest där han undervisat japanska vid universitetet och i det sammanhanget kommit i kontakt med den finsk-ugriska språkfamiljen. Nu förhörde han sig om möjligheten att under Ramstedts ledning på allvar lära sig finska. Ramstedt samtyckte och lektionerna ägde rum två morgnar i veckan. Man kom bra igång, men en dag meddelade Tojama att hans farbror baron **Megata**, tidigare finansminister i Korea, blivit utsedd till chef för den japanska delegationen vid Genevekonferensen och önskade ha honom med sig som privatsekreterare. Året var 1920 och Ålands nationella tillhörighet hade seglat upp som en av de aktu-

ellaste frågorna.

Ramstedt som inte från officiellt håll erhållit någon information om vad som var på gång i saken beslöt att vända sig till japanska utrikesministeriet där han enligt egen utsago hade flera goda vänner. Hans avsikt vara att utröna i vilken mån man från svenskt håll engagerat sig i frågan. Det visade sig att svenskarna varit mycket aktiva och med hänvisning till språket och geografiska uttalanden förhoppningar om att Japan skulle understöda ögruppens anslutning till Sverige. Då Ramstedt tack vare sina nära kontakter på utrikesministeriet beretts tillfälle att bekanta sig med det material man från svensk sida levererat säger han sig ha varit tvungen att erkänna att det faktiskt på basen av det såg ut att finnas fog för de svenska kraven. Orsaken var att från de kartor svenskarna inlämnat de cirka 6000 öar som

KEJSAREN TAISHO, född Yoshihito 1879, död 1926, var kejsare av Japan 1912–1926. Träsnittet från 1890 föreställer honom som kronprins (t.h.) på promenad med sina föräldrar.

utgjorde Åbolands skärgård var uttraderade. Då det framgick att man på utrikesministeriet ännu inte hunnit bekanta sig med det svenska materialet beviljades Ramstedt tillfälle att komma in med en korrigerig, bland annat vederhäftigt kartmaterial.

Det var just i detta skede Tojama dök upp och meddelade att en paus i lektionerna var nödvändig eftersom han om ett par dagar skulle i väg till konferensen i Geneve. Ramstedt uppmanade Tojama att denne, i den händelse han hade en känsla av att han var skyldig sin finsklärare något, skulle ta med sig en promemoria som han lovade ha klar om ett par dagar. Ramstedt redogör för hur han i yttersta hast, med utnyttjande av alla källor han kunde få tag på, liksom också sin egen erfarenhet av skärgårdshavet sammanställde en promemoria på engelska och tyska.

Före Tojamas avfärd till Genève erhöll Ramstedt ett brev där denne meddelade att han översatt Ramstedts skrivelse till japanska och stod i beråd att ombord på fartyget

mångfaldiga den för att delas ut åt samtliga deltagare i delegationen. Så skedde och redan från Shanghai anlände till Ramstedt i Tokyo ett privatbrev där baron Megata varmt tackade för den värdefulla hjälp man fått gällande Åland. Av det japanska utrikesministeriet hade delegationen inte fått några som helst direktiv. Han konstaterade att japanska delegater vid internationella konferenser alltför ofta tvingats ta ställning till frågor man inte hade den ringaste aning om.

Då Ramstedt många år senare återvände till Finland råkade han under hemresan sammanträffa med Finlands dåvarande minister i Paris, **Carl Enckell**. Denne undrade om Ramstedt möjligen hade en förklaring till japanernas stora intresse för Ålandsfrågan den gången. Enligt Enckells uppfattning skulle utgången ur Finlands synvinkel garanterat ha varit olyckligare om inte just japanerna så ihärdigt hållit fast vid Finlands rättigheter.

I förordet till Ramstedts bok om tiden

som diplomat i Japan beskriver professorn i finsk-ugrisk språkforskning, **Aulis J. Joki** Gustaf John Ramstedt som en ovanligt sympatisk människa, hjärtlig, anspråkslös och humoristisk. En sällskaplig, djupt bildad person, lika välkommen vid diplomatevenemang och mikadons hov som i stäppens mongoljurtor och lamakloster. Att professor Joki inte var ensam om sin uppfattning framgår av ett avsnitt i **Mannerheims** bok om resan genom Asien: Mannerheim har med sitt följe den 15 juni 1907 slagit läger vid Bain-Bulak i Mongoliet och skickar Khanens mor sitt kort för att anmäla sitt besök. Hans tolk återvänder med beskedet att mottagandet kan ske följande dag, men får då tiden för besöket är inne beskedet att "Kanschan" blivit illamående och inte kan ta emot. "Jag var ej sen att till svar jämte mitt beklagande meddela att, då jag gjort denna långa och besvärliga väg enkom för att uppvakta henne, jag i så fall låter sadla mina hästar och genast bryter upp, hvilket kommer att beröfva mig möjligheten att framlämnas Biliktu Baschkis (dr Ramstedts) bref till

Khanen. Om en stund anlände beskedet att illamåendet var öfver och att, om jag ville gifva mig till tåls tills hon undergått en af det högtidliga tillfället påkallad kamning, så skulle jag samma f.m. blifva förestäld." I Mongoliet gick G.J Ramstedt under namnet Biliktu Baschki och också i andra sammanhang framgår att det inte var enda gången Ramstedts namn fungerade som ett "Sesam öppna dig".

DE I dag aktuella händelserna i Ukraina och på Krimhalvön visar med önskvärd tydlighet vad avsaknaden av diplomatisk talang (där också förståelse för motpartens behov och bevekelsegrunder är en viktig ingrediens) kan ställa till med. Ur den synvinkeln kan en person som Gustaf John Ramstedt fungera som ett positivt exempel på vad man kan åstadkomma med gedigna språkkunskaper, finkänslighet och diplomatisk talang. Han är värd förnyad bekantskap.

Platsen för själens bot – En bokälskares reflexioner

DEN MÄTTADE doften av damm och gamla böcker fungerar för mig som Madeleinekakan för Proust. En känsla av oändligt välbehag fyller mig i samma stund jag stiger in i ett rum fyllt av böcker.

Så långt tillbaka jag kan minnas har jag älskat böcker. Bokhyllor har alltid utövat en magnetisk dragningskraft på mig. I ett rum utan böcker flackar min blick hjälplöst i avsaknad av ett tryggt ställe att vila på. Inget rum har någonsin förefallit mig mer lockande och löftesrikt än ett bibliotek. Doften av nya böcker i en bokhandel finner jag mer förförisk än en liljekonvaljeglänta men det är den omiskänneliga mustiga doften av gamla böcker från överbelamrade hyllor som på ett magiskt sätt lockar fram lyckliga minnen och får hjärtat att slå snabbare.

Biblioteket som personspegel

Bokhyllorna i mitt barndomshem var i hög grad en spegel av min mor. Varje bok hon köpte för sin magra lärarlön var vald med omsorg. Det var en lång rad blå band med samlingsnamnet Svensk Litteratur, det var

tre vackra band med Frödings dikter. Selma Lagerlöf, Sigrid Undset, Karlfeldt, Heidenstam, Johannes v. Jensen och Frans E. Sillanpää fanns bland Nobelpristagarna. Runebergs diktning trängdes med Fältskärns beättelser i två band och Mika Waltaris tjocka historiska romaner. Shakespeare stod bredvid Samuel Johnson, Cervantes och Tolstoys *Anna Karenina*. Bertel Gripenberg och Edith Södergran samsades med Goethes dikter och *Sångernas bok* och *Buch der Lieder* av Heinrich Heine. Här fanns biografier om Rembrandt, John Bauer och Gustav II Adolf och Robert Graves roman om *Claudius* i två band. Dessutom fanns min fars historiska romaner på danska intill Frans G. Bengtsons *Röde Orm*.

MIN MOR hade också ett dammig doftande vindsbibliotek där hon gömde en annan sida av hennes personlighet. Det var bara billiga oinbundna böcker och det var underförstått att det inte var riktigt önskvärd läsning för barn. Det hette också att

de var undanstoprade i vindsskrubben för att banden såg fula ut. Där hittade jag en hel rad romaner av Sigge Stark, tre romaner av Agnes von Krusenstjerna, många Agatha Christie och utan pärmar och i upplösningstillstånd Margaret Mitchells *Borta med vinden*. Jag slukade naturligtvis dem alla, ofta liggande på golvet i vindsskrubben.

Min mors officiella bokhylla var min skattkammare därför att varje kärleksfullt vald volym tålde hur många omläsningar som helst och kunde läsas utan hemligt smusel. De blev min räddning under otaliga anfall av angina då jag efter de första feberdagarna kunde läsa dygnet runt och min familj inte hann bära hem låneböcker i takt med mitt lästempo.

Antagligen är jag präglad för livet av min mors bibliotek.

MITT EGET bibliotek växte också genom min mors omsorgsfulla ledning. Där fanns hennes egna gamla *Anne på Grönkulla*-böcker, hela serien, H. C. Andersens sagor i fem gula sidenband samsades med Pelle Svanslös och Pippi Långstrump. Tove Jansons och Astrid Lindgrens böcker köptes an efter som de kom ut. Den stora boken *John Bauers sagovärld* läste jag tills den föll i bitar. En av de mest älskade var Onni Kokkos *Jorden och vingarna*, sagan om skogstrollet Pessi och regnbågsälvan Lucilla.

När jag blev vuxen fortsatte min mor att ge mig böcker till jul. Det var böcker ur Söderströms serie *Berättare och förkunnare: Cervantes, Chaucer, Kirkegaard, Stendhal, Xenofon*. Själv köpte jag finlandssvenska reaböcker och Svalans klassikerserie.

I dag kan man ännu se hur starkt min mor påverkat mitt bokval: fyra meter poesiböcker, två meter myt och saga, två me-

ter historia, två meter litteraturvetenskap, metertals med klassisk litteratur, metertals nordisk och rysk litteratur och en osalig blandning moderna pocketböcker, numera oftast på engelska.

Många av mina böcker beskriver verkliga och fiktiva bibliotek. Passionerade bok-samlare lika väl som förödande biblioteks-bränder berättar mina böcker om. Jag har en speciell förkärlek för litterära skildringar av bokälskare och deras bibliotek.

LAMOS Oz barndomshem fanns det böcker överallt. I sin underbara bok *En berättelse om kärlek och mörker* ger han ord för han sin bokkärlek under uppväxten i Jesrusalem:

Det vi verkligen hade var mängder av böcker. Väggarna var fulla, och det fanns böcker i korridoren, i köket, i hallen och på alla fönsterbrädor. Tusentals böcker i varje vrå av den lilla bostaden.

Far hade en rent fysisk glädje av böcker; han kunde inte låta bli att böja sig fram och röra vid dem, också andras böcker. Och böcker var verkligen sinnligare då än de är idag; det var härligt att luta på dem, att stryka och smeka dem. Det var böcker med guldkrift på, doftande, lätt sträva läderpärmarna som man fick gåshud av att röra vid, som om man trevade över något privat och ouppnåeligt, något som tycktes styvna och darra när man nudade vid det. Och det fanns andra böcker, i klotband, limmade med ett klister som gav ifrån sig en underbar sensuell doft. Varje bok hade sin egen utmanande lukt.

När jag var sex år gammal inträffade något stort i mitt liv. Far röjde ut en bit av sin bokhylla åt mig och lät mig ställa mina egna böcker där. Jag fick disponera ungefär en fjärdedel av den underbara hyllan. Jag samlade ihop alla mina böcker, som jag dittills haft på en

pall vid sängen, tog dem i famnen och bar dem till fars bokhylla.

Det var en initiationsrit, ett myndigblivande: om man har sina böcker stående upprätt är man inte längre barn, man är vuxen. Jag var som far nu. Mina böcker stod i givakt.

Men jag gjorde ett förfärligt misstag. Jag ordnade mina böcker efter höjd.

Far invigde mig i bibliotekariens djupaste hemligheter, han blottlade allfarvägen såväl som skogsstigarna och gav svindlande perspektiv i form av variationer, nyanser, fantasier, exotiska esplanader, djärva projekt och till och med excentriska nycker. På det sättet lärde jag mig mångfaldens hemlighet.

De följande dagarna ägnade jag timmar åt att ordna mitt lilla bibliotek, tjugo eller trettio böcker som jag blandade och gav som en kortlek och radade upp på alla tänkbara sätt.

Lukten i min onkels enorma bibliotek skulle följa mig genom hela livet: den dammiga lockande doften från sju dolda visdomar, ett stilla och avskilt liv som ägnades åt forskning, en hemlighetsfull eremitillvaro, den stränga tystnaden från vålnader som välldes upp ur kunskapens djupaste brunnar, viskningar från döda vise män, flödet av gåtfulla tankar från sedan länge begravda författare, den smekande kylan från svunna generationers längtan...

Man blir aldrig övergiven av en bok. Även om man svek dem, vände de en aldrig ryggen, de väntade bara tyst och ödmjukt på sin hylla. En bok svek aldrig.

Under kriget var böckerna den tunna livlina som förband vår ubåt med världen utanför. Vi var på alla sidor omgivna av berg, grottor och öknar, kulsprutesalvor, explosioner, husrannsakingar och en kvävande rädsla. Mitt ibland allt detta ringlade sig den smala livlinan till den verkliga världen med sjöar, skogar stugor, åkrar ångar och palats med krenelerade torn.

Jag sökte lindring i mentalt sunda böcker som

handlade om mysterier, äventyr och strider: Jule Verne James Fennimore Cooper, Sherlock Holmes...

När jag förbrukat allt jag haft med hem från biblioteket slet jag frenetiskt åt mig vad helst jag råkade hitta i fars bokhylla. Far hade de flesta av världslitteraturens nyckelverk på originalspråken och därför kunde jag inte läsa titlarna på dem, men jag nosade på allt som fanns på hebreiska.

IALBERT Camus hem i Alger fanns inga böcker utom brödernas skolböcker. När Albert slutade folkskolan fick han **Dorgeles Träkorsen** som gåva av sin lärare **Monsieur Germain**.

Läraren hade högläst boken för sin klass och när han kom till slutkapitlet tryckte Albert sina knutna nävar mot ögonen och grät så hela hans magra kropp skakade. ”Du brast i gråt när jag läste och sedan den dagen är den här boken din”, sade Monsieur Germain när han på den sista skoldagen överräckte sin gåva, den första boken i Albert Camus personliga bibliotek.

Ungefär vid samma tidpunkt installerades ett lånebibliotek i Camus kvarter. Det var ett fyrkantigt rum med väggarna täckta av omålade hyllor och böcker i svarta klotband. Han mindes den känsla av rymd och en mångfald olika horisonter som förde bort honom från kvarterets trånga tillvaro när han trädde över bibliotekströskeln. Biblioteket innehöll till största delen romaner. Genom att slumpvis sluka allt huller om buller satte han i sig både det bästa och det sämsta. En hel värld av bilder och minnen föddes och växte inom honom och han upplevde drömmar lika våldsamma som livet. Han gillade fulltryckta sidor med liten stil och smala trånga rader bräddfylla av ord och meningar. Varje bok hade sin särskilda

doft beroende på det papper den var tryckt på, varje gång en tunn, hemlig doft. Redan innan han hunnit börja läsa förde bokens doft honom till en värld full av löften.

Detta bibliotek beskriver han i den självbiografiska romanen *Den första människan*.

ETT BIBLIOTEK på 1500-talet får läsaren besöka i **Jenny Diskis** roman *Till den skrivande kvinnans försvar*:

Marie de Gourmay hade redan som liten upptäckt faderns bibliotek. Hon hittade rummet dit ingen någonsin gick och där dammiga olästa volymer väntade som sovande prinsar på att en läsare skulle öppna de knarrande läderpärmarna. Istället för att göra nytta gjorde hon faderns bibliotek till sitt och började lära sig att begära det omöjliga.

”Vad är det med det där rummet du tycker så mycket om? Ett rum fyllt med ord!” brukade hennes mor ilsket säga.

Det var ett rum fyllt med föremål som inte hade någon annan plats i världen. Tvåhundra, när hon lärt sig räkna så långt. Föremål som skänkte njutning åt alla hennes sinnen. Biblioteket blev den enda värld hon valde att utforska.

Hon drog ut volym efter volym och när hon hittade en bok på franskas började hon läsa på måfå med blicken dansande som ett bi över en blommande buske.

Slutligen insåg hon att det bakom varje bok fanns ett medvetande. Marie insåg att böcker var askar med tankar som hölls på plats av skrivtecken och att de ästadkommit av en varelse som kallades författare. Hon förstod att det fanns människor som tillbringade sitt liv med att läsa och skriva.

IMAGINÄRA TITLAR och bibliotek kittlar min fantasi. När **Charles Dickens** slog sig ner på **Gad's Hill** inrättade han ett stort bibliotek, men han roade sig ock-

Dickens's dröm – en målning av **ROBERT W. BUSS**, utförd mellan 1870 och 1875.

så med att inreda en liten del av biblioteket med en panel klädd med flera rader falska bokryggar där man kunde finna *Apokryfiska verk, band I – XIX*, *Hansards Guide to Refreshing Sleep*, *Shellys Ostronfiskarna*, *Modern Warfare* av general **Tom Thumb** (en berömd cirkusdvärg), en handbok om äktenskapet av **Sofokles** och *Catalogue of Statues to the Duke of Wellington* i tio band.

IDON Quijotes imaginära bibliotek förekom däremot en hel rad verkliga titlar. Kapten Nemos bibliotek består också av idel verkliga och berömda boktitlar. Julgubbens bibliotek i Uleåborgs länsarkiv innehåller påtagligt solida verk, en del går tillbaka ända till 1500-talet.

Drömbokhandeln beskriven av Laurence Cossé är fiktiv, men den långa listan över titlar som fanns i slutet av romanen om denna underbara bokhandel består av idel verkliga boktitlar. Verk som finns översatta till svenska har också den svenska titeln angiven. En av bokhandelns lektörer uppges också ha drivit en privat liten biblioteksverksamhet: På onsdagarna ledde han ett projekt som kallades gatubiblioteket inom

WIKIMEDIA COMMONS

Sankt Mikales kloster i norra Italien var inspirationskälla till **UMBERTO ECOS** deckare *Rosens namn*, med det medeltida klosterbiblioteket fullt av historiska bokschatter.

ramen för en frivilligorganisation. Han brukade breda ut en filt bredvid ett av höghusen i förortsområdet eller på någon kal grusplan eller i någon trappuppgång om det regnade, och sedan kom barnen. Han hade med sig en resväska full av begagnade böcker. De som kunde läsa brukade förse sig ur den. För de andra idkade han högläsning.

ETT FIKTIVT medeltida klosterbibliotek byggt som en labyrint beskriver **Umberto Eco** i den berömda romanen *Rosens namn*. Handlingen utspelar sig i ett italienskt benediktinkloster år 1327 under sju ödesdigra dygn. Broder William från Baskerville dechiffrerar hemliga symboler och kodade manuskript och leder oss tillsammans med den unge följeslagaren Adso från Melk upp för vindlande spiraltrappor i tornet till den förvillande och hemlighetsfulla bibliotekslabyrinten.

Så här formulerar Adso en insikt han får i biblioteket:

Dittills hade jag tänkt att varje bok talade om sådana mänskliga och gudomliga ting som

fanns utanför böckerna. Nu fick jag klart för mig att icke sällan talar böcker om böcker, det vill säga att det är som om de talade sinsemellan. I ljuset av denna reflexion syntes mig biblioteket än mera oroande. Det var alltså skådeplatsen för ett långt och sekelgammalt mummel, för en omärklig dialog från pergament till pergament, alltså något levande, ett receptaculum för makter som icke kunde tämjäs av ett mänskligt intellekt, en skattkammare av hemligheter som framsprungit ur otaliga intellekt och överlevt sina upphovsmän för att bli deras förmedlare.

Den sjunde natten är det som om den stora världsbranden hade brutit ut. En oljelampa kastas in bland spröda pergament och tusenåriga bokblad och snart står hela tornbyggnaden i ljusan låga. ”Detta var det största biblioteket i kristenheten, sade William. Nu är Antikrist verkligen nära, ty intet vetande förmår längre stäcka hans framfart.”

DEN FÖRSTA bokbranden som fyllde mitt barnsliga hjärta med sorg upplevde jag när min mor läste högt hur Cervantes Don Quijote av La Mancha: ”Den kvällen förstörde hushållerskan med eld

och brand alla böcker som fanns på gården och i hela huset, och många fick brinna, som förtjänade att bevaras till evärdeliga tider.” Hur väl förstod jag inte riddarens kärlek till böckerna och hur omöjligt det var för honom att leva utan den magi böckerna och fantasin gav honom.

Ännu djupare berör mig branden som **Halldór Laxness** beskriver i romanen *Islands klocka*. Den är det så mycket värre att läsa om därför att det inte är ett fiktivt bibliotek som förstörs.

Branden bröt ut den 20 oktober 1728 och är den största branden i staden Köpenhamns historia. På brandens andra dag kom två islänningar till **Árni Magnússons** hus för att hjälpa honom att rädda de isländska handskrifterna som **Árni** själv omtalade som ”Islands liv och Nordens själ”. De dyrbaraste böckerna fanns inlåsta i ett bokskåp i biblioteket och nyckeln var inte på plats. Då bröt islänningar upp skåpet och samlade några av de mest berömda böckerna i famnen och bar ut dem. Det var de handskrifterna där fornislänningarnas och de norska konungarnas sagor fanns upptecknade. Då de kom för att hämta mera sträckte sig redan mörkröda eldtungor ut ur den bolmande röken och handskriftsskåpet stod i full låga. **Árni** som med stor möda samlat dessa handskrifter kunde bara peka mot det brinnande biblioteket och säga: ”Där är de böcker vars like aldrig och ingenstades fås till domedag”.

Jag tycker om att föreställa mig att det är den famnfull av böcker som islänningarna räddade som nu i svensk översättning pryder min bokhylla: **Snorres Edda**, **Snorres Konungasagor**, **Njåls saga** och två tjocka band *Isländska sagor*.

DE VERKLIGA bokbålen har alltid varit långt vanligare och mer förödande

de än de fiktiva. Genom historiens gång har förstörelselustan riktat sig speciellt envetet mot det skrivna ordet.

Kinas första kejsare **Shi Huangdi** satte år 212 f.Kr. igång ett bokbål som pyrde så länge Qin-dynastin styrde. Bara böcker om praktiska ting och Qins historia var tillåtna. Bokbålen upphörde under Han-dynastin på grund av följande episod (sann eller påhittad):

En dag då kejsaren red ut på jakt hejdades han av en knäböjande man som erbjöd honom en trave böcker med orden: Dessa ska hjälpa Ers majestät att styra riket. Kejsaren svarade: Till häst har jag erövrat riket – vad ska jag med böcker till? Ja, herre, svarade den lärde. Ni erövrade riket från hästryggen, men kan ni också regera från sadeln? I modern tid, under kulturrevolutionens år, 1966-67 tändes bokbålen på nytt i Kina.

1900-TALET ÄR bokbålens århundrade. Den 10 maj 1933 flammade nazisternas bokbål bland annat på Opernplatz i Berlin. 18 000 titlar hade klassats som otysk litteratur och dömdes till lågorna. Det finns många heroiska berättelser om hur bokälskare räddade eller försökte rädda sina bokschatter. År 1946 förstördes miljontals böcker på nytt i Tyskland. Över 30 000 titlar med nazistiska tendenser skattades då åt förgängelsen.

År 1946 brände iranska styrkor all kurdisk litteratur man kom över. År 1956 brände Food and Drug Administration sex ton böcker i New York. Under militärdiktaturen i Chile 1973–1989 flammade bokbålen hela tiden, den 28 november 1986 brändes till exempel 15 000 böcker av nobelpristagaren **Gabriel García Marquez**. År 1992 brändes 95 procent av verken i Institutet för de abchaziska språken, kulturen och histori-

WIKIMEDIA COMMONS

Bokbål i Nazityskland år 1933. Bild: National Archives and Records Administration, USA.

en. Samma år förintades hela nationalbiblioteket i Sarajevo.

Många fler bokbål kunde nämnas – och bokbålen historia kommer att fortsätta om man får tro **Ray Bradburys** dystopiska roman *Fahrenheit 451*.

De förstörda böckernas antal kommer alltid att överskrida de bevarades. Varje dag sorterar all världens bibliotek bort icke efterfrågade böcker ur sina överfulla hyllor. Varje dag makuleras tontals med böcker som inte gått åt på bokmarknaden.

BIBLIOTEKET I Alexandria är nog ändå det mest berömda av alla bibliotek som förintats. Biblioteket gjorde på sin tid anspråk på att vända sig till hela skapelsen. Ett lärdomscentrum inrättades ungefär 280 f.Kr. Femtio år senare fanns det redan 400 000 bokrullar i det bibliotek som fått den anspråksfulla beteckningen Platsen för själens bot. Detta gränslösa bibli-

otek är unikt i världshistorien. Der är det enda som föresatt sig att dokumentera allting i det förgångna och framtiden. Alexandrias bibliotek strävade till ingenting mindre än att besvara den mänskliga identitetens gåta: Vem är jag?

I lärdomscentret kopierades manuskript från hela den då kända världen. Här fanns den mest kompletta samlingen av grekisk litteratur som världen någonsin skådat. Man gissar att bibliotekets samlade verk uppgick till 700 000 bokrullar av papyrus.

Biblioteket som skulle rymma mänsklighetens minne har inte bevarat minnet av hur det såg ut, inte heller minnet av hur det förstördes. Det har uppgetts att det förstördes under en brand år 47 f.Kr. då elden från Cesars krigsflotta spreds till ett magasin i hamnen. Där förstördes 40 000 volymer, som Cesar fått som gåva av Kleopatra. Dessa var i stort sett dubletter. Branden nådde inte palatset och den egentliga

WIKIMEDIA COMMONS

Biblioteket i Alexandria bränns år 391. Illustration från Hutchinsons *History of the Nations*, cirka 1910. Wikipedia.

boksamlingen.

År 391 e.Kr. utfärdade kejsar Theodosius en förordning att all hednisk litteratur skulle brännas.

Då brändes antagligen många handskrifter av kristna munkar. En jordbävning på 300-talet gjorde förmodligen större skada. Rester av det ursprungliga bibliotekets boksamling har spritts eller förstörts på okänt sätt under en tidsrymd av 900 år. Troligtvis förföll biblioteket gradvis. När Islams lära 664 nådde Alexandria påstår ont förtal att bokrullarna skulle ha använts som bränsle i badanläggningarnas ugnar. Anti-kens största bibliotek existerade inte längre, eller som **Francisco de Quevedo** uttrycker saken: ”Det har förvandlats till stoft, men stoft i kärlek”.

ALEXANDRIAS NYA bibliotek har kommit till för att ge Alexander den stores stad en chans att åter bli en världs-

kulturmetropol. Egyptens regering utlyste i samarbete med UNESCO en arkitektutävling som vanns av en liten norsk arkitektbyrå, Snøhetta, och grundstenen lades år 1988. Detta spektakulära byggnadsverk är 32 m högt och har ett cirkelrunt tak med en diameter på 160 m, som lutar mot norr i sexton graders vinkel och symboliserar solskivan. Vid den högtidliga invigningen 2002 förliknade presidentfru Mubarak biblioteket vid en ljusfyr för framtiden.

Här finns hyllutrymme för åtta miljoner volymer plus virtuella samlingar. Läsesalarna rymmer 2000 besökare. Den prestigefyllda Nobelsektionen är en gåva av Sverige. Ett Dag Hammarskjöldcenter för fred ska också ingå.

Ambitionen är inte densamma som i det gamla biblioteket. Man tror inte längre på idén att samla hela mänsklighetens alla boktitlar. Det är inte heller önskvärt eftersom miljontals böcker från vår egen tid håller

Det nya biblioteket i Alexandria.

WIKIMEDIA COMMONS

så medioker nivå att de inte är värda att ta utrymme i ett världsbibliotek.

Om biblioteket i Alexandria var symbolen för människans ambition att veta allt har nätet blivit symbolen för vår ambition att finnas överallt. Biblioteket som innehöll allt har i cyberrymden blivit biblioteket som innehåller vad som helst.

NATTENS BIBLIOTEK heter en bok som jag älskar och har läst många gånger. Alberto Manguel berättar om sitt eget bibliotek, omkring 20 000 volymer. På en kulle söder om Loirefloden fann han ruinen av en stor uthusbyggnad av sten från 1400-talet. Den lät han restaurera och bygga om för att rymma hans boksamling.

Han sitter gärna där och läser om natten, därav bokens titel. Han skriver:

På dagen är biblioteket ett ordningens rike. På natten förändras stämningen. Ljuden dämpas, tankarna blir mera högljudda. "Först när det är mörkt lyfter Minervas ugglor till flykt".

Han berättar om fiktiva och verkliga bibliotek och reflekterar över sitt eget förhållande till böcker och hur boksamlingen kommit till.

Det som gör ett bibliotek till en spegelbild av dess ägare är inte bara valet av själva titlarna utan också det nät av associationer som valet antyder.

Om varje bibliotek i någon mening ger en spegelbild av sina läsare är det också en bild av vad vi inte är och inte kan vara.

Frånvarons tyngd är ett lika stort inslag i alla bibliotek som ordningens och utrymmets begränsning.

Förmodligen tycker jag så mycket om *Nattens bibliotek* för att det Manguel säger så utomordentligt väl formulerar vad jag själv skulle vilja säga om mina böcker. Han menar att varje bok i biblioteket har sitt ursprung i drömmar. Varje tillskott till biblioteket känns som ett fynd om man bara köper det man verkligen vill ha och längtat efter att äga. Han citerar Penelope Frizgerald: "Om en berättelse börjar med ett fynd måste den sluta med en fråga".

Av hela mitt hjärta bejakar jag bokens slutord:

Alla bibliotek är resultatet av fynd: Jag har funnit böckerna, jag har funnit platsen där jag bevarar dem. Jag har funnit stillheten, glädjen och insikten när jag läser dem. Vad är det då jag söker? Tröst kanske. Kanske tröst.

KANSKE BETYDER det i själva verket detsamma som jag söker och finner i varje bibliotek: platsen för själens bot.

Mona Leos bibliotek

Det hände, att jag genom dunklet såg ljus rändas på väggarna. Klara ljus. Men nej, det var inga ljus, utan bokryggar, som började lysa. Jag höll en av de lysande böckerna i min hand.

Och då genomförs hela min varelse av en överjordisk lyckokänsla, ty ur boken kom en kraft som jag aldrig förr upplevat.

Ur *Drömmen om boken* av Mona Leo

IMONA Leos bibliotek finns många lysande böcker. Under ett långt liv har hon byggt upp en unik boksamling på drygt tusen volymer. Varje volym är vald med kärlek och omsorg, varje volym fyller ett behov. Hennes böcker bekräftar sanningar hon anat och erbjuder svar på livsfrågor som ständigt sysselsatt henne. För att kunna förstå böckernas sanning måste de också erbjuda en möjlighet till igenkännande. För Mona Leo gäller i hög grad **Helbrook Jacksons** berömda ord: *Ditt bibliotek är ditt självporträtt.*

Under sitt sista levnadsår skrev Mona Leo en kommenterande katalog över sitt bibliotek. Denna katalog tänkte hon sig som ett komplement till memoarboken från 1983 *Att leva sitt liv som ett barn*. Den boken kommer ut på finska i höst i **Klaus Rahikainens** översättning på förlaget Imogen books. Fortfarande känns Mona Leos iakt-

tagelser aktuella. Hon upplevde att kulturen höll på att förfläckas och förvandlas till pladder, det som kallas kultur präglas av materialism och ytlighet. Verklig kultur präglas av bildning, kunskap, skönhet och förfining, skriver Mona Leo. Verklig kultur är sällsynt men den finns. Spridda över världen har det alltid funnit människor som också i fantasin ser verklighetens sanna återspeglning. Dessa kulturbärare finns representerade bland böckerna i Mona Leos bokhylla.

MONA LEO var förvissad om att det finns många sökande människor, många som törstar efter mening och djup, men går vilse i sitt sökande därför att det är svårt att orientera sig och finna guldkornen bland allt skräp. Därför ville hon förmedla den sanning och tröst hon själv funnit i sin boksamling. Hon önskade att hennes

bokskatt skulle finnas tillgänglig för andra, att den skulle hjälpa sökande människor att *vända sig åt rätt håll*. Hon skriver:

Det är synd om mina tysta vänner i bokhyllan. Många författare blev martyrer och oförstådda medan de levde på jorden, många mistolka och misshandlas ännu i dag.

Många är bortglömda eller oupptäckta.

SAGOHYLLAN RYMMER folksagor från hela världen och den har varit en outtömlig skatt för dockteaterkonstnären Mona Leo. Hon skriver att det är folksagorna som lärt henne förstå barnets behov. Sagens symbolspråk talar direkt till barnets själ. Barn behöver fantasins verklighet för etisk fostran.

Den renässans för folksagan som Mona Leo talar för bejakar jag gärna och tror att

Mona Leo (Monica Ehrström) verkade som författare, sidenmålare, möbelkonstnär, smyckeskonstnär och dockteaterskonstnär
f. 26.4.1903 i Helsingfors

d. 5.8.1986 i Ekenäs

Gift med 1) Olof Enckell, son: Kristofer Enckell

2) Paul Heinrich Leo, dotter: Veronica Leo

Bibliografi:

Sagan om Sing-Sang, Ru-Tuki och Månungen, berättad och illustrerad av Monica Ehrström 1920

Marcus och hans katt, barnbok, berättad och illustrerad av Monica Ehrström, 1923

Barnens rimbok. Gamla goda barnkammarrim med bilder av Monica Ehrström-Enckell 1927

Miknoons sånger, lyrik, 1935

Livet älskar dig, prosa, 1940, 1970

Resan till Måndurgistan, barnbok med 37 illustrationer av författaren, 1942

Resan till Måndurgistan, illustrerad av Veronica Leo 1983

Fireli och Mireli, barnbok illustrerad av Veronica Leo 1955

Sagens språk, faktabok 1975

Att leva sitt liv som ett barn (Ur dagböcker 1911–1971), memoarer 1983

Dockfilmer:

Den osynliga handen 1962

Den gyllene grenen 1964

folksagor från hela världen, kunde vara ett verksamt material i fostran till tolerans och internationalism.

Mona Leo har inte mycket till övers för modern sagolitteratur. En modern sagoskri-
vare vill hon emellertid lyfta fram. Det är **Michael Ende** och hans geniala böcker *Den oändliga historien* och *Momo, eller kampen om tiden*. Endes moderna konstsagor har starka filosofiska övertoner. *Momo* är också samhällskritisk och hävdar barnets rätt till fantasi och lek.

Jag har högläst *Den oändliga historien* för mina elever i skolan och nu senast för min 13-åriga sonson. Vi har tillsammans förundrats och förtrollats av denna fantasieggande och etiskt sanna saga.

Antoine de Saint-Exupéry hörde till Mona Leos ständiga följeslagare men om den populära boken *Lille prinsen* skriver hon: "Jag har aldrig sett den som en saga för barn, den är en spegel för tidens förtvivlan". Därför ville hon inte göra dockteater för barn på denna berättelse.

Hon tycker att den boom av moderna realistiska berättelser för barn, som hon upplevde under 70-talet i själva verket ger en vrångbild av verkligheten. Jag tror att en stor del av dagens barn- och ungdomslitteratur med magert innehåll och torftigt språk skulle göra Mona Leo bedrövad, men hon skulle glädja sig åt den renässans av saga och fantasi som också gör sig gällande.

DET FINNS ett symbolspråk som studeras av många vetenskapsmän. Det är mytens, sagans och drömmens underbara språk. Djuppsykologer, religionsforskare, etnologer, folklorister, diktare och filosofer arbetar med att tolka detta hemliga bildspråk. Dessa uttolkares verk finns väl representerade i Mona Leos bibliotek.

Carl Gustaf Ljung, Mirca Eliades och Joseph Campbell är några i raden.

Jung har också mycket att säga om barn-
domen, vilket varit speciellt viktigt för Monas förståelse av barnets värld men också hela hennes människosyn. Hon hade Jungs böcker med på sina resor och sökte styrka och tröst av hans ord. Innan vi vill ändra barnet borde vi kanske ändra oss själva, säger Jung. Han vill att lärarna ska förstå sitt oerhörda ansvar och lika mycket uppfostran sig själva etiskt och moraliskt för att rätt kunna ta hand om det kommande släktet. Han säger: "Inom den vuxne finns ett barn gömt – ett evigt barn, någonting i ständigt vardande, aldrig fullbordat, och det ropar ständigt efter omvårdnad, uppmärksamhet och ledning".

Mona Leo hade en intuitiv förmåga att leva sig in i barnets tankevärld, men hon sökte också bekräftelse i *pedagogisk litteratur*. Böcker av t. ex. **Maria Montessori** finns i hennes bokhylla.

KRISTNA HELGON och religiösa tänkare har en egen hylla. **Franciskus av Assisi** står hennes hjärta nära. Hon har också samlat böcker om "rättvisans riddare", människor som lidit för sin övertygelse, dicidenter av olika slag och människor som vågat trotsa förtryck och konvensans.

Här finns böcker om nunnor som brutit upp från klosterlivets trygghet och berättelser om människor bakom olika motståndsrörelser. Civilkurage står högt i kurs för Mona Leo, som aldrig tillät sig att söka skydd bakom en ja-sägarattityd.

Mystiker som **Swedenborg, Blake** och **Buber** finns själfallet också här liksom **Böhme, Kepler** och **Meister Eckhart**. Hennes intresse för religionsforskning ledde henne till gnosticism och *The Lost Books of the*

MONA LEOS ARKIV

Bible. Gnostikerna har hjälpt henne fram till en personlig Kristusbild. Den ockulta litteraturen förde henne närmare dödens stora mysterium.

Både antika och moderna filosofer har hon också samlat på, övertygad om att i alla djupa tänkares världsbild finns någon form av religion infiltrerad.

ÖSTERLÄNSK VISDOM upptar flera hyllor. Kinesiska, indiska och japanska tänkare är rikt representerade och närmast unik är samlingen om Tibet med

t.ex. *The Tibetan Book of the Dead*. Den rika tibetanska samlingen var Mona speciellt stolt över. Mona Leo hörde tillsammans med Carl Gustaf Lilius till de första som på allvar intresserade sig för Tibets öde efter Kinas maktövertagande. Den religiösa aspekten var speciellt angelägen för Leo, medan Lilius nagelfor den politiska aspekten.

Österländsk visdom representeras också av t. ex. sufiska skrifter i den arabiska samlingen.

MONA LEOS ARKIV

FÖR EN skapande konstnär är naturligtvis konstböckerna viktiga, liksom banden med konsthistoria. Den bästa definitionen på konst finner hon hos sin ständiga följeslagare *Lögnens förfall*, Oscar Wildes paradoxala och roliga bok:

Konsten finner sin fulländning inom, icke utom sig själv. Hon är snarare en slöja än en spegel. Hon har blommor som ingen skog känner till och fåglar som intet ödeland känner till. Hon skapar och skapar om världar och med en scharlakanstråd drar hon månen från himlavalvet... I hennes ögon har naturen varken lag eller enformighet. Hon kan göra underverk om hon vill.

HISTORIA OCH kulturhistoria från Hurtid till nutid hittar man ganska lätt i bibliotekshyllor för allmänheten. Biografier och skönlitteratur hittar man också själv.

Värre är det att få tag på de böcker Mona Leo samlat för att finna svar på de stora livsfrågorna. De kanske finns utspridda på otaliga bibliotekshyllor och för en människa som vill finna vägledning i sitt inre sökande är det ofta svårt att ens veta vilka titlar man borde fråga efter. I Mona Leos unika bibliotek finns alla dessa böcker samlade på ett enda ställe.

Det vore synd att splittra en så speciell och ovanlig samling som på ett sällsynt sätt uppfyller en sökande människosjäl's behov. Hennes dröm var att biblioteket skulle kunna bevaras och vara till glädje också för andra.

Tänk om det nya centrumbiblioteket kunde reservera en avdelning för unika boksamlingar som speglar några av stadens kulturpersonligheter?

Vikingarnas vägar i Finland

En replika av ett hus i vikingastil, i Vikingabyn på Rosala i Åbolands skärgård.

STÖRSTA DELEN av vikingarnas historia i väster- och österled börjar vara rätt väl utforskad och dokumenterad. Endast vikingarnas historia i det som idag är i Finland förefaller fortfarande problematisk. En stor svårighet utgör förstås bristen på skriftliga källor – som känt var runskrivandet en ganska exklusiv specialitet. Och de texter som finns är dessutom mycket kortfattade, och behandlar vanligen inte alls det område som idag utgör Finland.

Hur kom då vikingarna till Finland? Vilka var de och vad gjorde de där? Frågorna är nästan omöjliga att besvara, men jag har ändå valt att göra ett försök – att relatera det vi vet, och det vi kan anta.

Nya fynd än idag

Ett oss närbeläget och sensationellt vikingafynd gjordes förra året i sydvästra Estland på ön Ösel (estniska Saaremaa). Fyndet består av gravar för 41 krigare från två vikingaskepp. De begravda krigarna hade full utrustning, och deras vapen hade brutits sönder

enligt vikingarnas begravningsseder. Fyndets geografiska närhet till Finland talar för att det fortfarande skulle finnas nya fynd att göra även på andra sidan Finska viken.

Tidsmässigt har fyndet daterats till början av 700-talet, d.v.s. före de stora vikingafärderna. Det placerar fyndet i vikingaepoken på följande sätt: År 793: angreppet på Lindisfarne i Skottland, cirka år 800: vikingarna i norra Tyskland och Frankrike, år 820: Osebergsskeppet som möjliggjorde ”oceanfärder”, år 840: erövringen av norra Irland och anläggandet av Dublin, år 862: Rurik grundar Novgorod, år 878: vikingarna behärskar Östra England, och år 1066: vikingatiden upphör med att en engelsk kung slår den norska kungen vid Stanfordsbron.

Torgu – Åbo

Vikingarna på Gotland seglade tydligen över till Baltikum och sedan till de ryska floderna, medan vikingarna från Ro(d)slagen på sina drakar seglade och rodde över Ålands hav till den åländska arkipelagen,

där de passerade Ham(m)arudda, Stenud-den, Sund, Vårdö (vilket betyder Vaktön, av vardian, vakta), och kom in i Skärgårdshavet, där de bl.a. kom till Borgholm (senare kallat Bornholm), för att nå Hangö udd eller Stora och Lilla Bocken samt Runsala vid nuvarande Åbo.

Komna in i Aura å kan man anta att vikingarna anlade en handelsplats (med handelsbodas som i Borgå, det svenska namnet Åbo avser just åbodar) som de kallade Torgu, från vilket det nuvarande finska stadsnamnet Turku skulle ha uppkommit.

Kievmunken Nestor (1056–cirka 1114) berättar i sin krönika om de första vikingafärderna från Rodslagen till Torgu och sedan vidare till Ladogas södra strand, där ett fäste kallat Staraja (gamla) Ladoga anlades. Nestor skriver att Rurik slog sig ned i Novgorod, som han anlade 862, ungefär samtidigt som bröderna Sineus i Beloozero, och Truvor i Isborsk. Slaverna underkastade sig tydligen frivilligt de nya överhögheterna.

Aura

När vikingarna antingen på Långvattnet på sydsidan av Kakskerta eller nordsidan på den antydda rutten nådde Aura å kom de till en ö, där sedermera Åbo slott reste sig. Där byggdes enligt C.J. Gardberg ett ”romerskt fort”, som med andra ord var ett vikingafäste som utgångspunkt för färderna inåt Aura vattendrag. Längre upp i ”floden” fanns ytterligare en (halv)ö, senare kallad Räntämäki-Korois, som blev det första biskopssätet i Finland. Ån fortsatte sitt lopp och vid dess stränder skedde en kolonisation i St. Marie och St. Karins. Nedanför St. Karins kyrka har kartlagts ett större gravfält med även kvinnogravar.

När vikingarna färdades längre upp i vattendraget Aura kom de i Lundo/Lieto till berget Vanhalinna, som tidigare ansågs uppvisa Kalevalakultur. Numera har där gjorts även vikingafynd, varför även det torde ha en historia som ett vikingatida vaktanberg, eller en vikingaborg. Man kan även bra tänka sig att vikingarna kunde fortsätta färden

längre upp i landet och till och med nå Tavastland. Det kunde också ske längs oxvägen "Hämeen härkätie", som gick parallellt med ån. Handeln med Torgu-Turku torde ha varit livlig – vikingarna handlade gärna med skinn och kött.

Runskrifter

Hösten 1997 fann man i Hitis norra skärgård ett runstensfragment i ett sund som leder till Storfladan mellan Stora och Lilla Ängsö. Platsen var geografiskt uppenbart en välskyddad ankrings- och lastningsplats norr om Hitisleden. Fyndet utgörs av en sönderslagen runsten. Det är tyvärr omöjligt att ange omständigheterna kring sönderslagningen, och lika omöjligt att redogöra för budskapet i runinskriften. Stenen är av jotnisk sandsten, som förekommer både i Gävle- och i Björneborgstrakten. Fragmentet består av text och ornamentik, ett runddjurshuvud med ett ovalt öga och tre streck på halsen. I textens yttre slinga kan man urskilja namnet Torvast, ett namn belagt i 17 vikingatida runinskrifter. Stenen härstammar enligt riksantikvarieämbetet i Stockholm från slutet av 1000-talet eller tiden något senare.

Övriga runskrifter i Finland torde kunna avföras från dagordningen. Visserligen har landskapsarkeologen Matts Dreijer en intressant hypotes om biskop Unni och Mare Balticum (Åländsk Odling 1950). Dreijer hävdar att det s.k. Sundskorset har en runinskrift med Unnis, en av efterträdarna till Ansgar, namn på. På en häll i Jan Karlsgården vid Kastelholm fann Dreijer en replika av Unni-runan. Men arkeologerna har kritiserat Dreijer för att han inte på Åland kunnat uppvisa en köpstad i stil med Birka-Björkö i Mälaren. Åland har emellertid över 300 gravfält från vikingatiden, och

bebyggelsen var uppenbart stark där redan under vikingatiden.

Unni-runan är ett frågetecken, men experterna har rakt av underkänt "runorna" i Vöråskogarna och i Ekenästrakten – de visade sig vara skojerier.

Andra rutter

När vikingarna kom till "den hängande ön" Hangö (etymologin utredd av Jarl Stormbom i Svenskbygden nr 3, 2012) nådde de strax Russarö, som av professor Lars Huldén förklarats vara Rod(d)sö. De danska vikingarna kom till Jussarö (eller jutarnas ö) och längre fram i Ekenäs skärgård till Skåldö (eller Sköldön). När man ytterligare rodde i Finska viken syntes på avstånd Porkala som sannolikt kommer av latinets "porca", eller svinrygg, då Porkalaklipporna avtecknade sig som en svinrygg för de vattenburna vikingarna.

Från Porkala kunde man fortsätta österut i viken ända till Viborg-Björkö och därför till Ladoga, där Staraja Ladoga blev det första vikingafästet, och till de ryska flodererna. Eller också vika söderut till Baltikum och där nå Peipussjön och Novgorod och så vidare. Från Finska viken kom man lätt in i landet längs vattendragen såsom t.ex. Pickala å, Borgå å, Vanda eller Helsing å. Enligt min hypotes reste cisterciensermunkarna eller noviserna i vikingarnas spår. De rodde på Pickala å och på Borgå å, men vid Hoplax-Munksnäs både hopade och rodde man på grunt vatten.

Vikingaortsnamn

Under vikingafärderna österut kan man alltså med fog anta att många många av ställena och orterna fick namn av vikingarna: både berg, skär, öar, och vikar. "Drag" kan man anta var stället där man drog båten över ett

JARL STORMBOM

Finlands äldsta kyrka, Linböte kapell, anlagt av **OLOF HARALDSON**.

berg eller en kulle: Dragsfjärd på Kimitoön, Dragsvik i Ekenästrakten och på några ställen blott "Draget". Viborg, med andra or "den heliga borgen" såsom i danska eller jyska Viborg, men också hemmanet Viborg i Roslagen, byn Viborg i Dalarna, byn Viborg en halv mil söder om Bjärnä i Finland. Också i norra Pikis (fi. Piikkiö) finns ett Viborg. Ytterligare har t.ex. namnen på "Vart-" angetts som härledda ur vardian d.v.s. "vakta", exempelvis Vartsala i Halikko, Vårdberget i Åbo och åländska Vårdö. Farledsnamn såsom Sund, Föglö, Kökar, Kustö och Harvarö kunde också passa in. Harvarö hette ännu på 1700-talet Hallvardö och hörde då under Kustö gård (enligt Åbo landsarkiv) St. Hallvard var ursprungligen en engelsk munk. Munkar från Northumbria och andra delar av England missionerade vid Nordsjökusten och ända till sachsarnas och slavernas områden djupt inne i Tyskland. De nådde fram till Danmark, kanske ännu längre upp mot norr (Hellström, J A 1907). En annan möjlighet är att St. Hallvard är södra Norges (Oslos) skyddshelgon. Enligt legenden var han son till Vebjörn på Huseby i Lier (nära Drammen) och Thorgny Gud-

brandsdottern, syster till Olof den heliges moder, Asta. Hallvardsmässan den 15 maj firades över hela Norden.

Olof Haraldson den helige

Olof Haraldson, senare "den helige" levde omkring åren 995–1030, och verkade som norsk kung 1015–1030. Han drog som ung på vikingatåg bland annat till Frankrike och England, och år 1007 till Mälardalen, sedan till estniska öarna och år 1008 till Finland, varifrån han dock fick ta till flykten på grund av manskapsbrist. Detta skedde i Härdalabygden, som man nu tror var dagens Ingå. Kungen for tillbaka längs Bålagårdssidan, tydligen Västnyland.

I England hade Olof Haraldson övergått till kristendomen. Han kom 1014 till Norge och fick kämpa med de krigiska jarlarna om makten och gjorde så gott som slut på småkungdomerna. Samtidigt fortsatte han Olof Trygvesons kristningsförsök och organiserade den norska kyrkan. Allt detta förtäljs i Snorre Sturlasons *Heimskringla*, Kungasagorna. Man har antagit att kungen på färden österut i Lemböte på Åland anlade ett stenkapell, som betecknats som Fin-

NICHOLAS ROERICH målning *Långväga gäster* från 1901 hänger i Tretjakov-galleriet i Moskva.

lands äldsta kyrka (A.K. Ottelin: Finlands historia). I Finland uppstod en St. Olavkult från 1200-talet, med över 60 kyrkor helgade åt St. Olav

Bötessystemet

Sakari Hinneri och **Erkki Santamala** har 1997 sammanställt en studie om vikingarnas Kalandfarled (Kaland: Nystadstrakten vid kusten och Sirppujoki). Författarna återgår på **Matts Dreijers** teori om att kronan inledde en folkflyttning i slutet av 1000-talet. Folk från Roslagen flyttades då enligt Dreijer på grund av den tidens överbefolkning – jordbruket avkastade då mycket lite. Folk flyttades med hjälp av ledungsflottan,

som ju var vikingaskeppen med deras lag av besättningar utrustade i Roslagen. Ett nytt vaktsystem uppstod: byvakt, strandvakt och bergvakt. Vakterna skyddade farlederna både i den yttre skärgården och intill den bosättning som uppkommit längre in. Seglingsfarlederna gick från Hitis förbi Kimito och från Utö genom Korpoström till Åbo.

Signaleldsberget kallades böte. Bötena i Houtskärs nordvästra och Iniös skärgård är placerade vid Tövsala-Gustavs-Iniö-farleden som går till Åland. Den norra ändan av kedjan kunde inte säkras utan kalandbomas deltagande, då de nämnda farvattnens kuster och öars invånare var fåtaliga, och ka-

ländarna var fler till antalet. Kalandns invånare var finskatalande från Kajanatrakten. De finska bebyggelsenamnen i skärgården betingas därav, och de försvenskades först efterhand. Väster om Nystad existerar också en skärgård. Den sista ön intill Nystadshamnen är ön Hangö, som tydligen var en klippö och ett fäste för vikingarna i likhet med klipporna vid Hangö udd i Finska viken. Tydligen hade professor **Svante Dahlström** (1950) även rätt i att Åboland tidigt hade ledungsanstalter främst i trakterna av Bjärnä. Enligt Dahlström gick också ett huvudstråk för ledungsflottan via Åland till Skärgårdshavet och till Åbo.

Av källor (V. Paasio: Pyhämaan historia 1979, K. Kaukovalta: Uudenkaupungin historia I 1912, och F. Aalto: Uudenkirkon ja

Uudenkaupungin entisiltä ajoilta 1885) framgår vidare att trakten av Pyhämaa under det första årtusende utgjorde ett område för fiske och jakt för många nationaliteter, och att friserna och vikingarna gjorde handelsresor där. De inverkade inte ändå speciellt mycket på bebyggelsen; den egentliga inflyttningen skedde genom den finska staminvandringen närmast från Estland åren 400–1000 e.Kr.

AV DE fåtaliga fynden som finns, och på basen av teorier och hypoteser som genom åren framlagts gällande vikingarna i Finland, kan egentligen bara en tydlig slutsats dras: Att vikingarna, ruserna, för det mesta endast passerade Finland på vägen österut mot Ryssland.

Impressioner från Thailand

JAG ÄR för första gången i mitt liv i Thailand på semesterön Phuket och vet inte vad jag tidigare föreställt mig. Första kvällen sätter jag mig på en solstol vid en mysigt rörig strandbar. Vågorna bryter dröjande mot strandkanten. Gatuförsäljaren säljer kokosnötter. Saften är läskande. Det är strax solnedgång och jag sitter på främsta parkett. Solparasollerna som stått så tätt att de i bildat ett tak över hela stranden plockas bort. Strandens vita, lena sand fylls med grupper av ungdomar, vänner, förälskade par och ensamma flanörer.

Solnedgången blir ett fenomenalt spektakel. Himlen förvandlas till en sprakande målning. Ett brinnande klot i pastell faller ner mot horisonten. Färgerna sprider sig ut i alla nyanser av rosa, blått, orange, rött, lila och kobolt. Och det är inte som så ofta vid solnedgångar att endast en bit av himlen fylls med färg. Här täcker de hela horisonten och himlavalvet. Så är solen försvunnen i det turkosblåa djupet. Ljuset trå-

dar klipps av. Den tropiska dagen flyr utan aftonrodnad.

Plötsligt är himmelen stjärnklar och natten ackompanjeras av djungelns vrålade apor, filande insekter och kväkande grodor. Stranden är fylld till brädden, och det är en skön stämning.

Kvällslivet kan börja på ön Phuket. Folk söker sig till de centrala händelsernas knutpunkt nattetid, till exempel Patong. Patong är otvivelaktigt sexdyrkarnas tummelplats. På många ställen bullrigt smutsig och i mitt tycke dekadent. Sexbarer och så kallade flickbarer trängs sida vid sida. Äldre män sitter *tête-à-tête* med unga thailändska skönheter. Gatan fylls av berusade och omtöcknade personer, tatuerade solbrända västerlänningar och drogade elefantungar. Men jag bryr mig inte om den neddekade turismens sidor och avigsidor. Mig fascinerar Phuket i alla fall.

Det är behagligt här, i synnerhet om man väljer ett bättre hotell. Jag fylls av en kitt-

lande känsla från svunna tider. Hotellen är som villor från en förfluten kolonialtid – trots att Thailand aldrig varit koloni till ett europeiskt land.

Det doftar citrongräs, koriander, parfym och rökelse. Rökelsedoften ligger som ett skönt dis över allt. De flesta små kaféer, restauranger och butiker har sitt lilla altare med gudar, ljus, krimskrams och blomstergirlander.

I dag har Thailand lyckats repa sig nästan mirakulöst fort efter den förödande tsunamin för tio år sedan. Man talar helst inte om katastrofen. Om man gör det ska man i stället använda ord som ”den stora vågen”.

Tuk-tuk chaufförer kör ännu en gång i ett myller av smattrande mopeder, rökelse och avgaser. Blomstertråden lyser färggranna, frukterna är de mest exotiska och

lotusblommorna läckra.

Infrastrukturen är kaotisk. De elektriska ledningarna hänger dussinvis invid varandra på samma lutande stolpe. En exotisk men samtidigt jordnära värld. Vanliga människor med vanliga jobb utstrålar en vänlighet som åtminstone i mina ögon verkar uppriktig.

Elefanter och lotusblommor

Ett ordspråk i Thailand säger att elefanten inte kan gömma sig bakom lotusblomman. Lotusblomman som tillhör näckrosväxterna anses helig inom buddismen och symboliserar människans upplysning ur mörkret.

Elefanten är den thailändska national-symbolen eftersom den betytt så mycket för Thailand. Den har bistått landet i krig, och 15 000 elefanter är sysselsatta med den lönsamma skogsindustrin i norra Thailand.

ELISABETH SANDELIN

Thailand

Thailands historia börjar med Thai-folkets utvandring från sitt tidigare hemland i södra Kina till sydöstra Asien runt 900-talet e.Kr. Sedan det thailändska kungariket Tukhothai grundades på 1200-talet har en rad dynastier och regeringar avlöst varandra. På slutet av 1700-talet tog den nuvarande Chakridynastin över makten och Bangkok gjordes till huvudstad. På 1800-talet kom hotet från europeiska kolonialmakter, men Thailand överlevde som den enda sydostasiatiska nation som undgick kolonialstyre. Från 1930-talet genomlevde Thailand nästan 60 år av permanent militärdiktatur innan demokrati infördes. 1939 bytte landet namn från Siam till Thailand och har sedan dess varit ömsom öppet, ömsom slutet för omvärlden. Inrikespolitiken har varit orolig och på 1900-talet har många kupp försök genomförts. Diktaturer och demokratiska experiment har avlöst varandra. Ändå är det oftast militären som haft det avgörande inflytandet över politiken.

Thailand är en monarki och dagens kung, den liberala Bhumibol Adulyadej Rama XI, är enormt populär. Av tradition ses den thailändske kungen som både landsfader och andlig ledare. Hans maktbefogenheter är begränsade, men ingen politiker eller militär har råd att bortse från hans stöd.

Till och med guiden i bussen från flygfältet ber oss respektera kungens bild på sedlarna och helst inte sitta på dem eller skrynkla ihop dem, allt medan vi passerar stora bilder av kungafamiljens medlemmar uppradade längs vägkanten.

Ändå står allt inte väl till med nationalsymbolen. Elefanter tvingas göra onaturliga konster på ställen som *Fantasea*-cirkusen, och elefantungar förs till de mest bullriga gatorna Bangla Road i Patong eller Kata beach för att fotograferas.

Tinglish: ett språk lätt att förstå

Överallt hörs olika språk – turisterna är många. Lokalbefolkningen talar Thai som är ett tonspråk; en bokstavskombination kan betyda upp till fem olika saker beroende på vilken tonhöjd som används. Man ska alltså inte tro att man blir förstådd om tonhöjden är fel.

Jag försöker lyssna på skillnaderna mellan nyanserna men de är svåra att urskilja. För att thailändarna ska bli förstådda bland utlänningar har ett speciellt språk – *tinglish* – utvecklats för kommunikation med utlänningar. Något som kunde jämföras med pidgin-engelska. Ett språk med förenklad grammatik och ett minimalt antal ord.

– What eat?, kan en servitör fråga.
– What have?, svarar jag. Det är lätt att falla in i trallen.

Artighetsord används flitigt på thai och sätts vanligen i slutet av en mening. Sawadde-Kha, hur står det till, lär jag mig snabbt, eftersom jag dagligen hör det ett antal gånger av hotellpersonalen blandad med sällsamma exotiska kvittranden och kväkanden från den närliggande djungeln.

Andehusens förlovade värld

Buddhismen är nationalreligionen i Thailand. Omkring 95 procent av det thailändska folket är buddister. Vid det första morgonljuset lämnar munkar klosterområdet för att börja sin tigarrunda. De går barfota med ögonen böjda längs gator och gränder. En skål är upphängd i en slinga över ena

ELISABETH SANDELIN

skuldran. Folk kan ge enkla saker som tvål, tandkräm eller mat åt munken. En kvinna ska aldrig vidröra en munk.

Nästan alla tomter ägda av thailändare har små andehus i trädgården. Andehuset är ingen buddistisk sed. Andehusens daterar sig till långt före buddismen och här rör sig från tider då dyrkan av förfäders andar var det brukligaste religiösa uttrycket. Man tror att fysiskt ägande av mark inte är tillräckligt för att garantera en lycklig tillvaro. Man måste få hjälp av markens ande Phra Phum.

Utseendet på andehuset varierar från enkla Thai-hus till noggrant utarbetade tempelbyggnader. Byggnader i dockskåpsstorlek står på pelare omgivna av mängder med jasminkransar, stearinljus, rökelsestickor, teakefanter som ägarna offrat i hopp om

hälsa, tur i kärlek, lotterivinster eller andra lyckliga händelser.

Anden representeras av en staty som föreställer en ung man som håller i ett svärd, en påse med pengar för att bringa välstånd. Till honom offrar man regelbundet mat, blommor och tändar rökelse och ställer fram drycker som röd Fanta. Man offrar för att hålla onda andar borta och tillfredsställa de goda andarna. Ofta ser jag kvinnor utföra denna ceremoni. Hustrun förefaller här ganska jämställd med mannen.

Också på hotellet finns det ett andehus i trädgården, och varje dag vid elvatiden fyller man andehuset med mat och dryck för att anden ska hinna äta före klockan tolv.

Besök i ett Thailändskt tempel

Wat Phranang Sang-templet som byggdes

ELISABETH SANDELIN

av en drottning är öns äldsta och restes för över 500 år sedan. Templet ligger i Thalang på väg till flygplatsen. Två färggranna statyer vaktar ingången föreställande Phukets två kvinnliga hjältinnor. År 1785 blev två systrar, Lady Chan och Lady Mook, hjältinnor då de räddade Phuket från ett plötsligt överfall från Burma. Genom att klä ut alla öns kvinnor till män skrämde den Burmesiska armén på flykten.

I templet finns en hel del riktigt gamla buddhastatyer framställda av tenn (då tenn fortfarande betraktades som en ädel metall). Var och en av skulpturerna innehåller en mindre Buddhastaty. Här finns en stor liggande Buddha och en rökande Buddha.

Templet har en hänförande interiör med väggmålningar av Buddhas liv och bilder av viktiga historiska händelser. Templet innehåller även en av världens största Buddha huvuden, tillverkat av tenn, som påträffades 1973. Det antas att den gömdes i en annan Buddhastaty för att räddas från burmesiska soldater.

Den lokala befolkningen besöker inte så ofta templet, förutom på de heliga dagarna wan prah. De infaller inte årligen på samma veckodagar, utan bestäms av månens faser. Buddister besöker templet för att göra en god handling som att offra, och på så sätt få ett bättre liv då man återföds.

När turister besöker templet förväntas man vara prydligt klädd. Kvinnor ska inte ha shorts eller korta kjolar och man ska alltid ta av sig skorna när man går in. Man sätter sig på golvet och håller huvudet lägre än bilden av Buddha.

Markanta kinesiska drag i Phuket city

Många tursiter missar helt Phuket City, eller Muang Phuket på thailändska. Man går

miste om vackra kvarter med spännande arkitektur och en skön nästan trolsk atmosfär. Staden växte staden från slutet av 1800-talet när tenngruvorna var öns största inkomstkälla. Phuket stad lockade europeiska affärsmän, mycket tack vare tenn- och gummirikedomarna. Kinesiska immigranter kom hit för att arbeta. Det kinesiska inslaget är påfallande. Spår av kinesiska invandrare är fortfarande synliga överallt

Staden Phukets bullrande trafik och högljudda gatuförsäljare blandas med enkla uteserveringar, shoppingstråk, vackra hus och lackröda tempel. På marknaden kan man passa på att äta frityrstekta gräshoppor. Det äldsta templet på ön är det kinesiska templet Kawmin Teng med ett stort antal bilder av demoner och gudar. Staden är ganska liten och man kan därför enkelt gå runt och titta på den färgsprakande arkitekturen.

Portugiserna byggde de allra första byggnaderna, men det var kineserna som arbetade i och bebodde staden och gifte sig med thailändska kvinnor och integrerades i samhället.

Stilen på de färggranna husen är en intressant blandning av kinesiskt och en gnutta europeiskt. Den typ av arkitektur kallas den sinoportugisiska stilen. Denna kinesisk-portugisiska arkitektur syns i ståtliga villor och smala, vackert dekorerade och färggranna handelshus. Man ser storstilade portaler och kakelplattor som är ingjutna i väggarna, sluttande böjda tak och generösa verandor. Även i många interiörer ser man inflytandet från Kina, som skåp, skärmar och bord. Mellan byggnaderna ligger prunkande trädgårdar.

Under tidigt 1900-tal förändrades kinesernas situation. Då kom det fler och fler kvinnliga kinesiska immigranter till Siam. Dessa gifte sig med kinesiska män och deras

ELISABETH SANDELIN

barn blev då kineser och inte siameser. Den kinesiska assimileringen blev långsammare och kinesernas separation från det siamesiska samhället blev allt tydligare.

Det asiatiska nyårsfirandet

Nyårsdagen är den viktigaste dagen på året. Det som händer den första dagen på det nya året kommer att sätta sin prägel på hela året som övergår till Hästens år. Redan veckor innan nyåret då Ormens år tar slut pryder man husen och gatorna. I tempelområdena hörs smållarna. Man skall skrämman bort de onda andarna. Fyrverkerier lyser upp natthimlen. Inget för skotträdda eller lättskrämmda. Till månkalenderns nyår krävs det röda dekorationer och lyktor som hängs upp över gator och i träden. Röda pappersark med lyckohälsningar ser man överallt. Den röda färgen symboliserar lycka – och

ett lyckosamt år vill ju alla ha. I parkerna ser man drakdans och sånguppvisningar.

Tidig nyårsmorgon när hettan inte har hunnit fylla staden, känns luften frisk och klar. Utanför ett av husen i Phuket sitter en familj och äter frukost. Det är het nudelsoppa, som äts med pinnar och sked, ofta med grönsaker och fläsk. Ångan ryker i ansiktena då pinnarna smidigt lägger upp nudlarna på skeden. Så här tidigt är gatan fri från bilar och det är nästan folktomt.

Förföriska öar

Jag får också tillfälle att lämna turistmålen i charterkatalogerna och möta söderhavsdrommen på ett bekvämt sätt. Man kan fara till öar i Andamansjön med en färgglad långsvansbåt.

Vi åker länge i en annorlunda skärgård med helt otrolig natur. Det finns tunnlrar

ELISABETH SANDELIN

ELISABETH SANDELIN

av droppstensgrottor, stora öppna fjärdar och små ringlande kanaler om vartannat. Färden går genom träskmarker. På båda si-

dor om båten växer mangroveträden tätt, med rötterna långt ned i vattnet. Höga och branta kalkstensklippor reser sig ur vattnet.

ELISABETH SANDELIN

Färden till James Bond Island (där "Mannen med den gyllene pistolen" spelades in 1975) är i sig en upplevelse. Själva James Bond-ön är idag rätt exploaterad. Och det är väl egentligen inget speciellt med denna ö utom att den i tiderna tjänat som inspelningsplats för en Bondfilm med Roger Moore i huvudrollen. Försäljare säljer ivrigt krimskrams som ingen verkar intresserad av. Kalla drycker går däremot bra åt.

Mer spännande är det att besöka den 350 år gamla muslimska byn Koh Panniyi, som är en by byggd på pålar ute i vattnet. I byn bor zigenare men de gillar inte att bli kallade för gypsies, de är i själva verket mus-

limer. Alla thailändare är ju faktiskt inte buddhister, utan nästan fem procent av Thailand's befolkning är muslimer. I byn bjuds vi på inhemsk mat och får lära oss om bybornas historia och traditioner.

I början bodde där en man, hans bror och en god vän, med respektive familjer. Idag har byn cirka 2000 invånare, med skola, borgmästare och så vidare. Tyvärr har de inte riktigt kontroll på sina sopor, så det ligger lite sjabbigt ut, speciellt då tidvattnet ligger lågt. Enligt vår guide är miljöhantering en sak som barnen lär sig i skolan idag, medan de äldre inte riktigt har hängtt med.

Vi besöker en skola. Barnen har skoluni-

form och ser mycket prydliga ut. Vi får också titta in i folks hem som mest består av ett rum. Man får bosätta sig på ön bara om man gifter sig med en av invånarna. Man skall passa sig väldigt noga för att dricka alkohol i byn. Alkohol är nämligen strängt förbjudet, och dricker du och blir fast så får du böta 30 000 baht. Man får inte ens lämna byn innan böterna är betalda.

LÅNGSVANSBÅTEN SUSAR sedan mot en öde ö, och när den muttrande motorn stängs av får jag stiga av med bara fötter på korallkross och njuta av tystnaden och härligheten. För ett ögonblick förs jag tvåhundra år tillbaka i tiden, till en kanhända naivt oskyldig, men likväl förförlig bild av det förgångna, då Thailand hette Siam, och då här varken fanns sexbarer, strandparasoll eller Fantasea-spektakel med ormar, apor och elefanter. Och garanterat inte ett enda drinkglas dekorerat med ett färggrant pappersparaply.

ELISABETH SANDELIN

Parkour i Helsingfors- litteraturen

DET RÅDER ett intresse för det första sekelskiftets stadsskildring i dag, vilket i litteraturvetenskapliga studier manifesteras av titlar som *Urbana Odysséer* (2007) och *En vildmark av sten* (2011). Intresset för stadsskildringarna vid sekelskiftet 1900 beror på den tidens omvälvande förändringar i staden: som en följd av industrialiseringen steg invånarantalet, samhällsskikten blev tydligare och i Helsingfors ökade det finska språkets vikt. Litteraturen kom att påverkas av de strukturella förändringarna i staden och en återkommande figur i sekelskifteslitteraturen är *flanören*. Flanören framträder under 1800-talet i Paris och sedan allt mer frekvent och med allt större geografisk bredd. Flanören hanterar stadens nya uttryck genom att promenera genom den. Filosofen **Michel de Certeau** lyfter fram promenadernas stora betydelse; enligt Certeau synliggör rörel-

se rummets dimensioner bättre än enbart en blick.¹ Ur ett rumslighetsperspektiv är flanören således en intressant figur att analysera i litteraturen.

Jag drar paralleller till min samtida nordiska stad och hur stadsskildringar och städer kring millennieskiftet 2000 ter sig. Under högsommaren är det enkelt att få syn på fotgängare som i flanörmanér strosar på promenadstråket Esplanaden. Men i dag, en lördag i mars, är det hektiska tempot mer framträdande än rofylldheten. En militärtjänstgörande iklädd kamouflagefärgat promenerar förbi med långa kliv. En flicka stöter sin handväska mot min arm när hon tränger sig förbi, och hennes långa hår flänger när hon springer och försöker hinna till tåget. Det hektiska tempot dämpas inte fastän det finns de som i lugn och ro sitter med en kaffekopp vid någon av kioskerna och scrollar ner på sin pekplatta. Alla ljud av

HANNA YLÖSTALO

skosulor, rullande väskor och olika språk skapar en människomassa som böljar i olika riktningar.

Att det hektiska tempot kännetecknar staden är ingen nyhet; redan år 1902 konstateras att de snabbt växlande intrycken påverkar stadsinvånaren mentalt.² Vad som har hänt sedan sekelskiftet 1900 är att invånarantalet stigit och tempot höjts ytterligare. **Jimena Ortuzar**, magister i Performance studies, poängterar att mobilitet präglar vår tillvaro och med tanke på mobiliteten är springandet den naturliga rörelsen i dag. Hon drar en parallell mellan flanören och en senare stadsinvånare: *traceuren*.³ Den samtida gestalten har höjt tempot och hoppar mellan nivåskillnader, gör trick över bänkar och svingar sig över räck. Traceuren är benämningen på den som utövar parkour, och traceuren har på 2010-talet banat sin väg in i den svenska litteraturen i

Finland. Certeau utgår från att fotgängaren omvandlar sin omgivning och ger den betydelse, och jag anser att traceuren har en likvärdig funktion.

Traceurer i svensk litteratur i Finland

Parkour har många namn; när parkour utövades för första gången på 80-talet i Paris förorter benämndes sysslan *Art du Déplacement*. Termen *parkour* introducerades på slutet av 90-talet, och ordet härrör från franskans *parcours* som betyder rutt eller riktning. Termen *freerunning* introducerades i början av 00-talet med syftet att göra sporten attraktiv i engelskspråkig miljö.⁴

Parkour kan definieras som en urban subkultur eller en ungdoms- och idrottskultur. Det går även att jämföra parkour med gatukonst och performans, som att åka rullbräde och spraymåla graffiti.⁵ Redan i uppfatt-

HANNA YLÖSTALO

ningen om vad parkour är och vad det kallas för, finns således variation. Hittills har jag stött på traceuren i två romaner i den finlandssvenska litteraturen, nämligen i Maria Turtschaninoffs *Underfors* (2010) och Johanna Holmströms *Asfaltsänglar* (2013).⁶

Underfors är en ungdomsroman som tillhör genren urban fantasy, boken handlar om högstadieeleverna Alva och Joel som tar sig ner genom ett hål i marken i Kronohagen och kommer till en fantasivärld som heter Underfors. Joel är traceuren i *Underfors*, och han utövar parkour ensam eller tillsammans med sin vän Ben. *Asfaltsänglar* kan klassas som en crossoverroman eftersom den både skildrar 15-åriga Leilas högstadievardag samt tunga teman som rasism, religion och kvinnokroppens objektifiering. Leila utövar parkour och inslagen av parkour bidrar eventuellt till uppfattningen om *Asfaltsänglar* som en ungdomsroman. Leila utövar parkour ensam, tillsammans med sin vän Linda eller i en parkourgrupp som arrangeras av en ungdomsledare. Parkour framstår både som en individuell och kollektiv syssla. Också könsfördelningen mellan traceurerna i svensk litteratur i Finland är jämn. Filmdokumentären *Parkour – The Nature Of Challenge* är gjord av unga traceurer och jag konstaterar att inte en enda kvinna filmas eller omnämns i dokumentären.⁷ Dokumentären beskriver parkour som en fysiskt mycket ansträngande hobby, och jag antar att manskroppens fysiska styrka lockar fler män till parkour.

Kroppen: styrka och kontroll

Joel i *Underfors* hänvisar till parkour som en idrott och han tränar tålmodigt för att utföra olika trick med bästa möjliga precision: ”Han ville kunna välja exakt var han landade, kunna göra rörelsen utan att någonsin

behöva tveka.” (*Underfors*, s. 37) Parkour förutsätter mångsidig träning; traceurerna i *Parkour – The Nature Of Challenge* tränar med sin egen kroppsvikt och kroppens fulla potential utnyttjas. Kroppsstyrkan som utvecklas är nödvändig i allehanda vardags-situationer, till exempel för att ta sig ut genom fönstret när det börjar brinna, eller då det gäller att bära en tung flyttkartong.

Idrott är ofta en tävlingssituation där det finns en måttstock att mäta sina resultat emot. I parkour finns ingen annan standard att mäta sig emot än sin egen, och kampen står mellan traceuren och hindret som ligger i traceurens väg. Att utöva parkour i grupp kan vara riskfyllt eftersom grupptryck kan få traceuren att tappa fokus från det som är väsentligt. Enligt *Parkour – The Nature Of Challenge* ökar risken för olyckor i sådana fall då traceuren inte lyssnar på sin kropp och inte förhåller sig till sina begränsningar. Joels kompis Ben är inte alls lika tålmodig som Joel, utan han är intresserad av att stajla inför publik och han jämför också sig själv med Joel. Det här leder till att Joel upplever att han helst tränar parkour ensam: ”när Joel ville utföra parkour på riktigt, verkligen få in en bra flow, utöva sporten så som den var menad att utövas, då gjorde han det helst ensam” (*Underfors*, s. 57). Joel värdesätter den individualitet som är relevant för traceuren och han fokuserar gärna enbart på sig själv och hindret.

I *Underfors* klassas löpning inte som parkour. Joel joggar då han värmer upp inför parkourträningen. Traceuren Leila i *Asfaltsänglar* talar inte om parkour som en idrott, och hon tränar inte heller på enskilda trick. Gränsen mellan att utöva parkour och att annars röra sig med snabbt tempo i staden åtskiljs inte i *Asfaltsänglar* lika tydligt som i *Underfors*. När Leila dansar på en

klubb kallas det ett slags parkour, vilket är en koppling som inte skulle göras i *Underfors*. I *Asfaltsänglar* ligger fokus inte på att parkour är en fysiskt krävande sport som kräver träning. Holmström använder i stället parkour för att uttrycka kroppslig verksamhet och kroppsliga förnimmelser i rummet. Både med dans och parkour synliggörs kroppen i rummet och stadens kontakt med kroppen känns: ”knåna viker sig, kroppen tar emot stöten” (*Asfaltsänglar*, s. 67).

Traceuren och den banala miljön

I Helsingfors trängs många arkitektoniska stilar, och de charmiga kullerstengatorna ligger bara ett kvarter från kommersiella affärscentrum. Men, vad går att finna i miljöer som är mindre uppiffade, och i de tomrum som bara fungerar som genomfartsmiljö? Det finns så mycket mer av Helsingfors än turistansiktet; i alla städer finns områden som anses mindre tilltalande. I litteraturen är förorten en miljö som traditionellt beskrivs som tråkig, monoton och oinspirerande.⁸ *Asfaltsänglar* utspelas delvis i förortsmiljö och ställvis skildras förorten i negativt sken men traceuren Leila lyckas använda den oinspirerande förortsmiljön för sina egna syften. Hon utövar parkour på skolvägen hon gått otaliga gånger: hon klättrar upp på klätterställningen i den förfallna lekparken och hon svingar sig över skräpkorgar. Genom att synliggöra det marginaliserade, självklara eller det som anses vara fult, associerar traceuren det med något positivt och lyfter således fram det banala landskapets estetik.⁹ Det är inte miljön som är ful, utan det är i betraktarens blick miljön blir ful.

Liksom Leila, synliggör även Joel i *Underfors* det banala landskapets estetik. Hans syn på stadsmiljön beskrivs som förändrad

sedan han börjat med parkour (*Underfors*, s. 57):

Efter att han [Joel] börjat med sporten fyra år tidigare hade han fått en helt ny syn på staden, på hus och parker och gårdar. Var han än rörde sig studerade han allt med parkourögon. Där fanns en trappa mellan två murar, dem kunde man löpa upp mellan, där var en perfekt samling staket och väggar för en bra, lång serie moves med fin flow. Där kunde man öva att hoppa över staket stödd på en eller två händer, monkeys och king kongs. Staden hade fått ett helt nytt ansikte för honom.

Det som för en stadsinvånarna framstår som ett par ointressanta murar och staket stimulerar traceuren och väcker dennes intresse. Traceurens blick på miljön är säregen och fastän miljön är bekant för stadsinvånare framstår den med hjälp av traceuren i ett nytt sken.

Traceurens framfart över element går att jämföra med djurens, och Holmström beskriver traceurena som lejon och gör därmed staden till en djungel. Metaforen åskådliggörs när traceurena handgripligen använder konstverk som avsatser att stampa av ifrån och då de hoppar över bilar och flyger genom luften. Traceurens blick kan även jämföras med det lekfulla barnets. Traceurens stadsmiljö blir således ett kreativt rum – ett bekant rum som får nya funktioner.

En ideologi, en livsstil

Parkour är inte bara en idrott, utan som grund för idrotten ligger en ideologi eller livsstil. Dokumentären *Parkour – The Nature Of Challenge* poängterar att parkour inte är en verklighetsflykt utan en metod för att berika livet. Parkour är även mental träning. De utmanande trick som tra-

ceurer utför kräver koncentration och viljestyrka. Parkour uppmanar till att sätta upp egna mål och påminner oss om att vi har rätt till våra åsikter. Enligt dokumentären är det viktigt att påminna individen om detta då kollektivets normer har stadsinvånaren i ett järngrepp. Individens självständighet syns till exempel i hur traceurerna utnyttjar element i miljön på ett annat sätt än samhället planerat. Ideologin i parkour stöder individen i samhället; traceuren utvecklar sin förmåga att koncentrera sig på stunden, att lägga upp personliga mål och inse vad som känns betydelsefullt.

Eftersom parkour i *Asfaltsänglar* saknar tydlig avgränsning, förstås parkour enkelt som en livsstil för traceuren Leila. I *Asfaltsänglar* är parkour ett inbegripande fenomen; parkour handlar även om att uttrycka sina känslor och förmedla dem (*Asfaltsänglar*, s. 52):

Inne i mig bryter sig skoldagens instängdhet ut, och jag vill hoppa upp och ner och skraka mellan hopbitna tänder, men jag fortsätter, springande, mellan bilar, över bilar, under staket. Trafikens gurgel blandas med ljudet av mina andetag.

Traceurerna är betydelsefulla byggstenar i både *Underfors* och *Asfaltsänglar*, och deras verksamhet fungerar inte bara som miljöbeskrivningar utan även som uttryck för personlighet och livsfilosofi. Jag tänker på traceurerna då jag ser ett gäng femtonåringar på järnvägsstationen i Helsingfors: de ser ut att vara stöpta i en och samma form. Flickorna i stuprörsjeans och sneakers av märket Converse tittar med nollställda blickar ner på sina smarttelefoner. Jag tänker att ett gäng traceurer gärna kunde få komma rullande och skaka om dem, för att väcka dem ur den trance som kollektivet försatt dem i.

Källor

- 1 Michel de Certeau: *The Practice of Everyday Life*, eng. övers. Steven Rendall, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1984, s. 98.
- 2 Georg Simmel: "Storstäderna och det andliga livet" [1902], *Hur är samhället möjligt?*, övers. Erik af Edholm, Bokförlaget Korpen, Kungälv 1981, s. 209–222.
- 3 Jimena Ortuzar: "Parkour or l'art du déplacement: A Kinetic Urban Utopia", *TDR: The Drama Review*, vol. 53. no. 3 (2009) s. 60.
- 4 Parkour UK: "What is Parkour?", URL: <http://www.parkouruk.org/definition/>, hämtad 27.3.2014.
- 5 Lieven Ameel och Sirpa Tani: "Säröjä kaupunkitilassa: parkour", *Alue ja ympäristö* 36: 1 (2007), s. 5.
- 6 Maria Turtschaninoff: *Underfors*, Schildts & Söderströms, Helsingfors 2010 och Johanna Holmström: *Asfaltsänglar*, Nordstedts, Stockholm 2013.
- 7 Paul Maunder: *Parkour – The Nature Of Challenge*, A Northern Parkour Film 2009, URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLE117A27BAC05CF0B>, hämtad 27.3.2014.
- 8 Göran Greider och Björn Gunnarsson: *Att läsa världen*, Bokförlaget Daidalos, Göteborg 1992, s. 183.
- 9 Ameel och Tani 2007, s. 6.

GUNNAR DAMSTRÖM

Carl Constantin de Carnall

– omutbar soldat och statsk uppsman
på Selkis översteboställe

Sommaren 2013 firade Selkis översteboställe 400-årsjubileum. Selkis ligger i Mouhijärvi by i Sastamala. På 1700 talet beboddes överstebostället av två av mina förfäder, överste Johan Henrik von Knorring och hans svärson generalmajor Carl Constatin de Carnall, som kom att spela några avgörande roller i Sveriges historia.

SKLÄKTEN DE Carnall var under namnet von Carnall intagen på Kurlands riddarhus. Mot slutet av 1500 talet spred sig släkten också till Schlesie¹. En medlem av den kurländska grenen, Ferdinand Ernst von Carnall (1681–1752) råkade år 1701 under stora nordiska kriget i svensk fångenskap och övergick senare i svensk tjänst. Där avancerade han till major. Den 21 sept. 1751 naturaliserades han med namnet de Carnall.

Sonen Carl Constantin de Carnall föddes den 2 juli 1711 i Hylla, Blentorps socken i Skåne¹. Hans barndom inföll under det

stora nordiska krigets svåraste skede, och då familjens ekonomi genom indragningarna efter freden i Åbo var ansträngd, måste han till stor del uppfostras utom hemmet. Efter förberedelser för militäryrket anställdes han vid garnisonsregementet i Malmö. I Malmö, och vid regementets senare senare förlägningsort Stralsund genomgick han underofficersgraderna. För att befrämja sin militära karriär lät han efter polska tronföljdskrigets utbrott värva sig till den svenska kår, som genom franske ministern Casteja sändes till konung Stanislaus und-

CARL CONSTATIN DE CARNALLS porträtt finns i Nationalmuseums samlingar i Stockholm.

sättning i Danzig. Han anlände till Danzig i januari 1734 som sergeant. Han blev genom sin tapperhet snart bemärkt, presenterades för konungen och befordrades till officer¹.

Hösten 1736 återvände han till Sverige och försökte förgäves finna en tjänst inom svenska armén. Först i november 1737 lyckades han få en fänriketsbetällning vid Pyhäjoki kompani, Österbottens regemente^{1,2}.

Hattarnas krig

En av de många sorgliga episoderna i Sveriges historia har gått till hävderna under namnet Hattarnas krig. Inrikes- och utrikespolitiken skapade en situation där riksdagen i ett tillstånd av krigshysteri och utan hänsyn till landets beredskap förklarade Ryssland krig i avsikt att återerövra de till Ryssland år 1721 avträdna områdena. Krigsförklaringen utfärdades i slutet av juli 1741 innan de svenska trupperna hunnit marchera upp och innan den utnämnde överbefälhavaren hade anlant till krigsskådeplatsen. Österbottens regemente fick uppbrottsorder i maj. Den 18 juli avmarcherade regementet och kom till Anjala den 20 augusti.

Ryssarna tog genast initiativet. Dagen efter krigsförklaringen ryckte fältmaskalk **Peter de Lacy** med en styrka på 10 500 man mot Willmanstrand. En truppstyrka på 3 000 man under befäl av generalmajor **Carl Henrik Wrangel** hade sammandragits i trakten av Willmanstrand. Då Wrangel fick information om de Lacys kampanj lämnade han sitt artilleri och träng och skyndade till Willmanstrands undsättning. Mot sina order inlät han sig den 23 augusti i strid med den övermäktiga fienden. Resultatet blev ett snöpligt nederlag där förlusterna uppgick till 30 officerare, 62 underofficerare och 1 000 man i stupade och sårade samt 1 200 man fångna. Willmanstrand skövla-

des och brändes och invånarna bortfördes i fångenskap. De Lacy tågade tillbaka till Viborg efter att ha tilldelat svenskarna en förödmjukande näsbränna³.

Under kriget i slutet av 1741 utnämndes överstelöjtnanten vid Österbottens regemente **Johan Henrik von Knorring** till överste och chef för Björneborgs regemente. Man kan förmoda att von Knorring hade ett gott öga till de Carnall då han ett och ett halvt år senare gav bort sin dotter **Catharina Elisabeth von Knorring** i äktenskap med denne.

Kriget fortsatte lika snöpligt som det började för svenskarna. Man undandrog sig fejt strider, och gav upp den ena fördelaktiga ställningen efter den andra. Till slut var hären inringad i Helsingfors, där den kapitulerade den 24 augusti 1742. Under reträtten från Domsby till Kampen i Helsingfors bildade de Carnalls kompani arméns arriärgarde och blev av sina förmän bemärkt för tapperhet¹.

Enligt kapitulationsvillkoren kunde de svenska trupperna välja mellan att avtåga till Sverige behållande sina vapen och fanor, eller svära Rysslands kejsarinna Elisabeth trohetsed, lämna ifrån sig sina vapen och fanor och bege sig hem till sina rotar². De Carnall torde ha valt det första alternativet, eftersom han följande år befinner sig i Sverige. Hans ekonomiska situation var emellertid prekär. Utan tjänst och indelning söker han bl.a. utan framgång tjänst i Danmark¹.

Bröllop i Åbo

Den 7 augusti 1743 slöts freden i Åbo. Den 27 september 1743 gifter sig Carl Constantin de Carnall med Catharina Elisabeth von Knorring. Bröllopet försiggår i Åbo⁴. Brudens far överste Johan Henrik von Knorring

Fransk karta över krigsskådeplatserna under Hattarnas krig.

hade som tjänstebostad det 1744 färdigblivna överstebostället Selkis i Mouhijärvi 3,5. Enligt Beckman torde bruden ha medfört åtminstone en mindre förmögenhet, vilket tillfälligt måtte ha förbättrat de Carnalls ekonomi. Under kriget hade de Carnall fått löjtnantsfullmakt av överbefälhavaren, och denna blev efter freden konfirmerad.

Under de närmaste fyra åren föder Catharina Elisabeth tre barn på Selkis⁴. Man får förmoda att Catharina Elisabeth fann Selkis ett angenämare alternativ än Carl Constantins anspråkslösa löjtnantsbostad.

Den 19 juni 1746 utnämns de Carnall till löjtnant vid Majorens Kompani². Löjtnantsbostället Hollo ligger i Maunula i Laihela². En dotter Ebba Christina föds 24 januari 1747 i Laihia. Den femte februari 1748 utnämns han till kapten och chef för Pyhäjoki kompani^{1,2}. Hans tjänstebostad blir nu kaptensbostället Virret i Ypperi, Pyhäjoki². Vistelsen där blev dock kort.

Sveaborg

Sedan Viborg och Fredrikshamn förlorats, var Finlands östgräns och sydgräns oskyd-

År 1748 inleddes befästningsarbetena på Wargöskär utanför Helsingfors. Två år senare döps fästningen till Sveaborg.

dade. Vid 1747 års riksdag lyckades generalmajor **Augustin Ehrensvärd** få greve **Axel Löwens** plan för Finlands försvar stadsfäst. I början av 1748 anlände Ehrensvärd, utnämnd som chef för fästningsbyggena i Finland till Helsingfors². Samma år påbörjades byggandet av bl.a. fästningen på Wargöskär, som två år senare fick namnet Sveaborg.

Tusentals indelta soldater blev kommenderade till bygget, bl.a. huvuddelen av Österbottens regemete². Kemi kompani lämnades hemma som knekthållningskontraktet förutsatte. Den nyutnämnde regementschefen, överste **Wilhelm Carpelan** hade nyss anlant från Sverige och förordnades till ordförande för Sveaborgs fästningskommission.

Man kan anta att ett förtroeligt förhållande under åren i Helsingfors utvecklades mellan överste Carpelan och Carl Constatin de Carnall. Carnall hade nu avancerat till major i armen¹. Om de Carnalls vistel-

se i Helsingfors har jag tills vidare inte hittat många uppgifter. **Sofia Gustafsson** har beskrivit förhållandena i Helsingfors under Sveaborgs byggnadsskede.

För de utkommenderade soldaterna måtte kommenderingen ha känts som ett straff. Arbetsolyckorna var otaliga och sjukdomar, bl.a. skörbjugg, grasserade. Under de år Österbottens regemente var kommederat till Sveaborg avled 384 soldater (cirka 40 procent av styrkan i olyckor och sjukdomar²).

Den 12 juni 1749 tar de Carnalls svärfar Johan Henrik von Knorring avsked från sin post som chef för Björneborgs regemente. Han efterträds den 31 juli av överste **Hans Henrik Dellvig**. Man får förmoda att Catharina Elisabeth vid denna tidpunkt flyttar till kaptensbostället Virret i Pyhäjoki. Ett år senare, den 21 oktober 1750 föder hon en son i Pyhäjoki⁴.

Sedan Carl Constatin blivit utnämnd till chef för Kemi kompani år 1751 kan man anta att familjen flyttar till kaptensbostället i Hietala, Sigtunaby i Kemi². Flyttningen innebär att makarna kunde tillbringa mera tid tillsammans, då Kemi kompani enligt det ständiga knekthållningskontraktet sällan kommenderades utanför sitt rekryteringsområde. Här föds under loppet av fyra år tre barn: Catharina Elisabeth, Gustava Ulrika och Carl Constantin d.y.⁴. Enligt Beckman tärde vistelsen i Kemi på de Carnalls hälsa¹.

I juli 1751 bevisade de Carnalls regemente honom sin respekt och högaktning genom att enhälligt välja honom till regementsfullmäktig vid den då sammanträdande riksdagen. Vid denna riksdag naturaliserades släkten och introducerades på riddarhuset. Kort därpå blev han efter faders död släktens huvudman och bevistade i den egenskapen även 1755–1756 års riksdag. Enligt Beckman spelade han ingen aktiv roll vid riddarhuset, men skaffade sig inflytelserika vänner.

Revanchtankar

Det snöpliga kriget 1741–1743 hade ingalunda avskräckt det revanchhungriga hattpartiet. 1757 hade Sverige med fagra löften och franskt guld lockats att delta i ett krig mot Presussen 1757–1762. Då Österbottens regemene förberedde sig för avmarch till Pommerska kriget utnämnde konungen, på framställan av regemenschefen generalmajor Wilhelm Carpelan, de Carnall att tjänstgöra ad interim som regementets överstelöjtnant. Han hade då tjänat vid regemenete i tjugo år. I sitt utlåtande nämnde Carpelan att ”*de Carnall åtnjuter regementets förtroende..., speciellt som han är kunnig i finska språket... och därjämte är en erfaren och pålitlig officer*”. I slutet av au-

gusti blev kompanierna mönstrade. Ett par veckor senare överskeppades kompanierna, förutom Kemi². Den 16 september var transporten välbehållen framme i Greifswald².

När trupptransporterna till Pommern var slutförda på hösten, uppgick den därvarande armens styrka till omkring 20 000 man, varav 2 600 från Finland². Att riket inte heller denna gång var rustat för krig framgick klart när trupperna hade samlats. Armén var mycket efter sin tid vad bland annat artilleri, tross och sjukvådsutrustning beräffar. Det bristfälligt skolade manskapets beväpning och beklädnad var i uselt skick. Ett regemente kunde sakna tält, ett annat kappor, ett tredje fältkittlar och ett fjärde skor och strumpor. Andan inom officerskåren var dålig. Officerarna var ovana vid dylika strapatser och oroliga för sina hemmavarande familjer som skulle lämnas på bar backe om de stupade eller allvarligt sårades².

Storhetstid

De Carnalls storhetstid kan sägas ta sin början i och med det pommerska krigets utbrott. Den 10 oktober 1757 blev generalmajor Wilhelm Carpelan transporterad till Wästerbottens regemente. Tydligen hade Carpelan ett gott öga till de Carnall, för vid jultiden förflyttades också han till regementet^{1,2}.

Den 9 februari 1758 förstördes Selkis översteboställe av eldsvåda. I branden omkom fem barn, enligt Mouhijärvi dödas bok ”*Mamsell Appelstube 12, do. Lena Greta Finne 15, Maja Soph. Finne 3 1/2, Hans Erik Gustav Finne så när 9, Anders Jakob Finne 6.*”

Chefen för Björneborgsregemenet överste Hans Henrik von Dellvig ådrog sig så svåra brännskador att han avled den 11 februari. De omkomna gravsattes i det Dellvigska gravkapellet invid Mouhijärvi gamla kyrka⁵.

Under vintern 1757–1758 var Västerbottens regemente stationerat i Rugen. I september 1758 förde de Carnall befälet över staden Fehrbellin och trupperna i dess omgivning. Här blev han den 28 september anfallen av en armé under befäl av general **Wendel**. Trots numerärt underlägsna, lyckades de Carnalls två bataljoner hålla Wendels uppemot 6 000 preussare stånga tills dess förstärkningar anlände. Wendel slog till reträtt och den viktiga ställningen var räddad. Ryktet om segern väckte jubel i Stockholm och svenska överbefälhavaren, general **Hamilton**, anmälde de Carnall för befordran¹.

De Carnall hade den 1 september 1758 sökt överstelöjtnantsbeställningen vid Österbottens regemente. Hans förbigicks, och man försökte blidka honom med svärdsorden. Han ansåg sig förfördelad och anhöll om tillstånd att resa hem, återopande att hans kompani, Kemi, inte enligt knekthållningskontraktet kunde kommenderas utom landet. Han inlämnade en skarp skrivelse till kungen där han påminde om att han var kommenderad till Pommern bara *ad interim*. Han framhöll i skrivelsen att den i själåtåget liggande tävlan inom armen inte kunde annat än bli lidande på att förtjänst inte följdes av befordran. Regeringen vågade dock inte utnämna de Carnall utom tur. På hösten 1759 fick ha visserligen en överstelöjtnantsfullmakt, men trots nya inlagor fick han ingen indelning eller beställning.

I augusti 1760 blev de Carnall kallad till riksdagen. Han var huvudman för sin ätt. Två regementen – Öster- och Västerbottens – hedrade honom genom att välja honom att som fullmäktig representera dem vid riksdagen. Han hade viktiga personliga angelägenheter att bevaka. Det gällde framför allt hans befordran, som trots hans förtjänster

JAKOB MAGNUS SPRENGTPORTENS trupper räddades av de Carnall i Malchin. Senare involverade Sprengtporten de Carnall i den rojalistiska kuppen 1772.

inte förverkligats¹. Han var besviken på att man inte gav honom befordran, och anhöll den 3 september om permission för riksdagen. Hans samvete bjöd honom dock strax att dra tillbaka sin anhållan.

Nya strider

År 1761 fortsatte fälttåget under ständiga nya strider för de Carnalls regemente. De sista dagarna av 1761 fick de Carnall, som förde befälet mellan Loitz och Tribsees, upprätta förbindelse med generallöjtnant **Jakob Magnus Sprengtporten** i Malchin. Då Sprengtporten kringrändes gav general Augustin Ehrensvärd de Carnall befälet över förtrupperna. Genom trånga defiler och förbi det av presussarna antända Neukalden ryckte de Carnall till angrepp, var ständigt själv i spetsen och stormade

slutligen med fälld bajonett den höjd där preussarna befann sig. Preussarna lär inför denna tapperhet ha utbrustit ”sie sind Feufel und keine Menchen” varefter de flydde. Sprengtorten var räddad. De Carnall stannade därefter på slagfältet tills Ehrensvärd passerat och bildade först förtruppen och sedan arriärgardet vid tåget till Malchin. Strax efter detta slöts freden¹. Mellan Jakob Magnus Sprengtporten och Carl Constatin de Carnall uppstod ett förtroendeförhållande som några år senare kom att spela en viktig roll i Sveriges historia.

Äntligen belöning

Återkommen till Sverige anförde de Carnall Västerbottens regemente vid en exercis inför kungaparet den 10 augusti 1762. Den 26 augusti tog han avsked av sitt regemente. Obestriddligen en av krigets främsta hjältar, fick han mottaga vackra bevis på sina landsmäns erkänsla. I december 1761 belönades han med en livstidspension på 400 daler silvermynt. Ett energiskt ingripande från ständernas sida förskaffade honom äntligen överstelöjtnantstjänsten vid Södermanlands regemente. Ett villkor för denna befordran var erläggande av ett accord, som översteg de Caranalls tillgångar. Men den behövliga summan, 16 000 daler kopparmynt, överräcktes honom av några borgare vid en fest på källarkrogen Gyllene Freden i Stockholm¹.

1764 flyttade de Carnall till Finland, först som överstelöjtnant vid Tavastehus regemente, därefter från och med 12 september 1769 som överste och chef för Björneborgs regemente. I Björneborgs regemente började nya vindar blåsa. Frihetstidens självsväld och missbruk bekämpades; den sedan länge försummade exercisen pådrevs genom en order att soldaterna skulle låta

öva sig alla helgdagseftermiddagar, ”så kärt dem annars är att slippa prygel”. Regementet erhölet en musikkår³.

Carnalls kunde nu flytta till överstebostället Selkis i Mouhijärvi, vilket säkert för makarna var fyllt av nostagi. Det gamla överstebostället där Catharina Elisabeths far regerade 1742–1749 och där tre av deras barn föddes hade brunnit ner till grunden vid eldsvådan den 28 februari 1758⁵. Det skulle dröja till 1786 innan det nya överstebostället blev färdigt. Makarna de Carnall var intill Carl Constatins frånfälle 1773 hänvisade till tillfälliga bostäder i Selkis.

Åren i Mouhijärvi var ändå fyllda av personliga bekymmer. Carl Constantins hälsa hade lidit under åren uppe i Kemi. 1767 ådrog han sig en svår förkylning under generallmönstring av Tavastehus regemente. Familjens ekonomi var ansträngd. Under kriget hade han spenderat sina egna och hustruns tillångar på truppernas upprustning och underhåll. Vistelsen vid riksdagarna ådrog honom stora skulder¹.

Statsk uppsman

Då **Gustaf III** under våren 1772 blev Sveriges kung efter faders död, befann sig det svenska statskeppet i gungning. Missväxt hade tillstött under åren 1769–1771 och hungersnöd grasserade. Statsfinanserna var i erbarnligt skick. Riksdagens arbete var paralyserat av politiska strider partierna emellan. För att balansera budgeten föreslogs radikala nedskärningar av försvarets anslag, t.o.m. nedläggning av hela regementen. Att däremot minska på byråkratin ville riksdagsmännen inte – det hade ju inverkat på deras förmåner och privilegier. Under den s.k. frihetstiden hade korrup tion och nepotism brett ut sig. Främmande makter, speciellt Ryssland, Frankrike och Preussen mutade svens-

Selkis översteboställe idag. Det ursprungliga huset hade brunnit ner till grunden år 1758, och det skulle dröja till 1786 innan det nya överstebostället blev färdigt. Makarna de Carnall var intill Carl Constatins frånfalle 1773 hänvisade till tillfälliga bostäder i Selkis.

ka politiker och tjänstemän⁶.

De Carnall hade redan länge protesterat mot det svenska arméns utnämningsspolitik – senioritet föregick förtjänst vid beföring. Som en person med stark integritet vägrade han ta emot mutor, så vanliga i den frikostliga korrupsion som florerade inom statsförvaltningen.

De Carnall och generallöjtnant J.M. Sprengtporten hörde till den rojalistiska klubben Svensk Botten stiftande medlemmar. De Carnall var en av klubbens viktigaste ledare⁷. Våren 1772 befann sig de Carnall i Stockholm, där han bl.a. hade framlagt

en motion i riddarhuset. Man kan förmoda att han var närvarande vid konungens kröning den 29 maj 1772. Några dagar senare blev han invigd i de revolutionsplaner som J.M. Sprengtporten, hans vapenbroder från Pommerska kriget hade utarbetat och Gustaf III godkännt. Enligt planen skulle Sprengtporten inleda revolutionen i Finland den 4 augusti med uppror på Sveaborg, varefter han med lojala trupper skulle segla till Stockholm för att där förena sig med upprorstrupper från södra Sverige med syfte att tillskansas sig makten och störta ständerväldet.

Men det gick inte som planerat. Sprengtportens operation försenades med flera veckor och till råga på allt fick regeringen detaljerad information om den planerade kuppen. Regeringen beslöt att inkalla regeringstroga regementen till Stockholm och häkta konungen och överste C.C. de Carnall den 19 augusti. Det skulle dock dröja ett dygn innan regementena hann till Stockholm. Nu var goda råd dyra och tiden knapp. I all hast uppgjorde överstarna Hugo Herman, Carl de Carnall, gardeskaptanen König och hovmannen Jean Francois Beylon en ny revolutionsplan. Hur planen sedan förverkligades är spännande läsning och har förträffligt skildrats av Herman Lindqvist i hans bok *Historien om Sverige, Gustavs Dagar*⁶. Här i kronologisk ordning händelserna den 19 augusti:

06.00 f.m Hovpredikant Wrangel infinder sig som överenskommit på kungliga slottet. Kungen tar nattvarden under djup rörelse.

Senare på morgonen: Kungen deltar i rådets överläggningar under häftig ordväxling.

Kungen rider omgiven av en handfull medarbetare till Artillerigården. Där träffade han en skara officerare tillhörande klubben Svensk Botten och red med dem till Arsenalen där Svea Livgarde förberedde sig för dagens vaktparad. Kungen hälsade på soldaterna, gick mellan leden och talade med många.

Vaktparaden satte sig i rörelse mot kungliga slottet. Kungen följde efter till fots med händerna på ryggen och med en bekymrad min.

Inne på slottet stannade vaktparaden framför högvaktens byggnad. Manskapet stannade kvar på borggården medan officerarna och underofficerarna följde kungen in i rapportsalen. Närvarande var flera höga officerare som var invigda i revolutionsplanen. Kungen började ett tal till officerarna där han förklarade

sin motivation att störta ständerväldet och införa lag och ordning i landet. Han frågade de närvarande om de "vilja följa mig med samma trohet, som edra förfäder visade Gustav Vasa och Gustav Adolf, så ville jag våga liv och blod för eder och fäderneslandets räddning". Slutligen frågade han om de var med honom och ville svära den ed han skulle förestäva dem. En kort stund av häpen tystnad följde. Men strax utbröt allmänt jubel och officerarna och underofficerarna betygade sin lojalitet mot kungen.

När allt dethär hände satt riksrådet i sina salar. Protokollen skulle justeras. Riksrådet von Wallvijk hörde buller på borggården Han gick fram till fönstret och förstog genast vad som hänt. Han vände sig om mot sina kolleger: "Gode herrar, Kongl. Maj:t justerar vårt protokoll nere i högvakten, han spar oss besväret och vi kunna sluta."

Överste de Carnall hade som överenskommit begett sig till rådsförmaket där han anmodade rådet att stanna och avvakta konungens ankomst. Då rådet in corpore sökte komma ut ur stora rådssalen, hindrade de Carnall detta⁸. Kort därpå anlände generalmajor Fredric Horn af Åminne, kaptenen vid livgardet Carl Mauritz Aminoff och löjtnanten Albrecht von Lantinghausen med en pluton ur gardet och förklarade rådet häktat. Så slutade frihetstidens ständervälde i Sverige⁶.

Gustav III var inte sen att visa sin tacksamhet till revolutionsföretagets medverkare. Carl Constatin de Carnall blev utnämnd till generalmajor och fick ett friherrebrev och ett kommandörs kors⁹. Statsvälvningen fyllde honom med stor glädje och han hoppades att den svenska militären nu skulle återfå sin forna glans.

Hans hälsa hade dessvärre försämrats betydligt. Trots det skickades han snart till Finland för att biträda marskalk Augustin Ehrens vörd vid befälet där. Efter att Ehren-

Då Mouhijärvi nya kyrka (bilden) blev färdig 1858 blev den gamla kyrkan oanvänd och förföll. Materialet i den gamla kyrkan användes sedan för att bygga den första folkskolan i Uotsola medan marken där kyrkan stått jämnades. Något minnesmärke över de personer – bland andra **CARL CONSTANTIN DE CARNALL** – som bilagts under kyrkogolvet skapades inte.

svärd dött på hösten 1772 övertog de Carnall befälet av trupperna i Lovisa med omnejd. Han arbetade för att höja beredskapen för ett eventuellt krig med Ryssland och organiserade spanigsverksamhet i gränstrakterna. Samtidigt skötte han sitt arbete som regementschef för Björneborgs regemente. Men den 1 mars 1773 dog han på Selkis, 61 år gammal.

Enligt Risto Vasara⁵ jordfästes Carl Constatin de Carnall i Selkis gravvalv som var beläget under golvet i Mouhijärvi kyrkan kor. År 1853 påbörjades uppförandet av den nya rödtegelkyrkan i Mouhijärvi. Kyrkan blev färdig 1858. Den gamla kyrkan blev oanvänd och började förfalla. Då ritningarna till den första folkskolan i Uotsola hade godkänts, beslöt man att använda mate-

rialet i den gamla kyrkan för uppförande av skolan. Marken där kyrkan stått jämnades, och något minnesmärke över de personer som bilagts under kyrkogolvet skapades inte. Mouhijärvis stora kulturskandal lämnade sår som inte läkts på hundra år, säger Risto Vasara. Ildådet ställer den dåvarande kyrkoherden och övriga beslutsfattare i en märklig dager, fortsätter han.

Carl Constatin de Carnalls frånfalle skedde vid en för Sverige olycklig tidpunkt. Han var en av kungens mest pålitliga och betrodda medarbetare. Han om någon hade insikt i den svenska militärens svagheter. Hade han fått leva hade han kanske lyckats avråda kungen från dennes olyckliga krig 1788–1790.

Ära och försvar av kung och forsterland

Ett av makana de Carnalls barnbarnsbarnbarnsbarn:
CARL GUSTAF EMIL MANNERHEIM

var Carl Constatin de Carnalls ledstjärnor. Makarna de Carnalls efterkommande fortsatte traditionen om ärofull tjänst till fosterlandet. **Carl Constatin de Carnall d.y.** tjänsgjorde vid Björneborgs Regemente där han avancerade till major. Senare förflyttades han till Kajana regemente. År 1808 utnämndes han till landshövding i Vasa Län. Dottersonen **Berndt Ludvig von Schantz** var en av de officerare som under 1808–1809 års krig vägrade underteckna kapitulatio- nen då Sveaborg överlämnades till ryssarna utan strid. Han hamnade därför i rysk fångenskap. Ett av makarna de Carnalls barnbarnsbarnbarnsbarn var Marskalken av Finland, **Carl Gustaf Emil Mannerheim.**

Källor

¹ Bj. Beckman: de Carnall, Svenskt Biografiskt Lexikon, tionde bandet, Bonniers, 1931.

² C.B. Petander: Kungliga Österbottens regemente 1723-1771, Svensk-Österbottniska Samfundet, Vasa 1973.

³ Lindh: Kongliga Björneborgs Regemente. Helsingfors, Mercators Tryckeri 1928

⁴ Genealogoska Samfundet i Finland, HisKi Historieböckerna

⁵ Risto Vasara: Mouhijärven Emäpitäjän ja Selkeen Virkatalon Vaiheita, Mouhijärven Reservi-upseerikerho r.y. 1975. ISBN 978-952-93-2554-2

⁶ Herman Lindqvist: Historien om Sverige, Gustavs Dagar, Norstedts Förlags AB, Stockholm, 1997. ISBN 91-1-971372-x

Topeliusfiaskot i St. George's Hall

Ett stycke bortglömd teaterhistoria

Topelius inflytande över sin samtids kulturliv kan inte överskattas, och en återupprättelse av "sagofarbrorn" har nu skett även i vetenskapligt avseende. Men ett säreget stycke teaterhistoria har ändå gått forskningen – och av allt att döma även Topelius själv – förbi. Och med facit i hand kan man anta att Topelius gärna hade låtit det förbli så. Zacharias får ursäkta, men historien är värd att berättas.

DEN 12 mars 1851 kunde man i Helsingfors Tidningar läsa följande anspråkslösa anmälan:

Efter femtio år är titeln på ett nytt skådespel i tre akter med prolog och epilog, som nästa fredag uppföres på härvarande scen. Ämnet utgör en dramatiserad bearbetning af den i början af 1949 i Helsingfors Tidningar införda novellen Gamla baron på Rautakylä. Det är författarens första försök för scenen och, som sådant, underkastadt alla alla de brist-

fälligheter, som åtfölja obekantskapen med ett så nytt fält.

Tidningens redaktör och författaren till det nya skådespelet, **Zacharias Topelius**, hade året innan inlett vad han senare kallar sin dramatiska period (1850–53).

En titt på omfattningen av Topelius produktion under denna period illustrerar kanske bäst hans mångsidighet och produktivitet, och låter samtidigt ana något av förklaringen till hans idé- och kulturhistoriska

betydelse. Dottersonen **Paul Nyberg** har, med året 1854 inberäknat, noterat att Topelius under denna intensivt skapande period fullbordade två skådespel: *Efter femtio år* och *Regina von Emmeritz*, två operatexter; *Kung Carls jakt* och *Sancta Maria*, ett sångspel på vers, ett lustspel, en historisk roman; *Hertiginnan av Finland*, första cykeln av *Fältskärens berättelser*, en samling sagor, två samlingar lyriska dikter; *Ljungblommor 2 och 3*, den stora promotionsdikten "Har vetenskapen ett fädernesland", ett föredrag "Om kvinnan hos de skandinaviska folken" samt en biografisk skiss över **Johan Julin**. Dessutom avslutades det stora verket *Finland framställt i teckningar* och arbetet på *Naturens bok* inleddes. Under 1854 hann han ytterligare med inte mindre än 18 bidrag till barntidningen *Eos*.

Dessutom måste vi komma ihåg att han samtidigt, vid sidan om allt det övriga, ensam skötte redigerandet av *Helsingfors Tidningar*. Hälften av detta skulle för de flesta innebära ett mer än väl utträttat livsverk.

Mot bakgrunden av hans vittomspännande engagemang är det kanske inte så förvånande, om än föga känt idag, att Topelius var en av initiativtagarna bakom strävandena för en nationell teater i Finland. Redan från 1842, året efter utnämningen till redaktör för *Helsingfors Tidningar*, skrev han regelbundet teaterkritik och artiklar rörande teatern sådan den var och sådan den borde vara. Han inte bara påtalade den nästan totala avsaknaden av en acceptabel inhemsk repertoar, utan tog småningom själv itu med att försöka avhjälpa den prekära situationen. Ett av de resande teatersällskap från Sverige som gästade Helsingfors leddes av teaterdirektörn **Pierre Deland** och hans familj. När denne uppmanade Topelius att dramatisera novellen *Gamla baron på*

PIERRE DELANDS glansroll blev Magnus Drakenhjelm i Djurgårdsteaterns uppsättning av Topelius *Efter femtio år*.

Rautakylä blev resultatet alltså *Efter femtio år*, som samtidigt utgör ett av våra första större inhemska skådespel.

Topelius var själv sin värste kritiker och han behandlade i sin tidning en del av de strukturella och andra svagheter som dramat onekligen lider av. **Fredrik Cygnaeus** uppfattade å sin sida skådespelet som en blodig förolämpning mot det gustavianska tidevarvet och hängav sig av den anledningen åt hätsk kritik av stycket.

Allmänheten delade dock inte Topelius egen kritiska inställning och *Efter femtio år* blev en forrnidabel publikframgång, såväl i Finland som i Sverige.

Huvudrollen som **Magnus Drakenhjelm** blev snart **Pierre Delands** glansroll och fram till 1862 hade denne sammanlagt 130 före-

ställningar av dramat bakom sig. De flesta föreställningarna gavs i Stockholm och där speciellt på Djurgårdsteatern. I Stockholm, i den seriösa genren, överträffades stycket under denna period i antalet föreställningar endast av *Hamlet*!

"Stycket levde och dog med denne skådespelare", skriver Topelius. "Sällan och ogärna har jag tillåtit dess uppförande efter hans död, och när detta någon gång skett, befanns intrycket förbleknat."

Brev från en främling

I maj 1880, ett år efter det att Topelius tagit farväl av Helsingfors och bosatt sig på Björkudden, anländer ett brev adresserat till "Statsrådet & Riddaren Z Topelius". Brevet – postat i Ealing, Middlesex, England – är signerat "ödmjukeligen, Albert Alberg", efter det att densamme omgående framfört sitt huvudsakliga ärende:

Genom Herr Alb. Bonnier i Stockholm har jag fått mig tillsändt Edra 7 hälften af "Läsning för Barn" och anhåller härmed om Edert benägna samtycke till öfversättning af ett urval deraf till Engelskan, för att möjligt till nästa Jul utkomma.

Albergs brev är de facto bara ett bland många som Topelius mottog med liknande förfrågningar rörande hans populära sagor och är i detta avseende inte speciellt märkligt. Det som fångade mitt intresse var snarare följande stycke, där brevskrivaren mera i förbigående nämner sina planer angående en långt tidigare utförd översättning:

Under mitt vistande i Scotland 1861 öfversatte jag: "Efter 50 år!" Stycket var nära blifvet gifvet å Adelphi Theatern i London, med dess celebre directör Benjamin Webster som Magnus

Drakenhjelm – men han kunde ej finna en Lizette Ström. – Flera copior af MS finnas ännu, men jag har under mitt 12 års vistande i mitt fädernesland Sverige förlorat dem alla. Jag har nu besökt B. Webster i hopp om att återfå: "Fifty years hence!" som jag vet måste finnas bland Adelphi Theatrens 2,000 MS men Webster är nu gammal på nytt, en fullkomlig bild af Magnus Drakenhjelm i verkligheten. Som jag dock har en annan aktör, Mr P. G. Gibson, på förslag, f.n. vid Drury Lane Theatern, som läst stycket många herrans år sedan och som nu passar för Drakenhjelm, så har jag ånyo skaffat mig pjesen från Sverige, att än en gång verkställa arbetet. Denna gång begär jag edert samtycke, hvilket jag ej förstod vid 23 år.

I detta sammanhang nämner Alberg vidare att han tidigare, under tre säsonger, verkat som direktör för Djurgårdsteatern i Stockholm, där han hösten 1878 hade haft för avsikt att sätta upp det gamla Djurgårdsstycket *Efter femtio år*. Varför dessa planer aldrig förverkligades nämns inte.

Beträffande Albert Albergs personalier härutöver, framgår ur brevet inte mycket mer än att han numera var bosatt i England och livnärde sig dels som författare och översättare, dels som skådespelare. Exakt vad Topelius slutligen svarade på Albergs begäran är oklart, eftersom inga brev finns bevarade från den sidan av korrespondensen. Men vad hände då med *Fifty Years Hence*?

I ett tredje brev till Topelius för Alberg åter dramaöversättningen på tal:

Hvad angår "Efter femtio år!", så att trycka en pjäs i London är ej värdt två styfver, ty pjäser läsas ej här, utan tryckas endast då de gjort lycka för att vid deras uppförande i provinserna hindra aktörerna från rollskrifning. Skulle

”Efter femtio år!” komma upptagas, är det endast möjligt att först få det gifvet vid en eftermiddagsföreställning på försök, men gör det lycka, så är jag säker på att min gamle vän Gibson är villig tillsända dess ärade författare ett lämpligt honorarium, sedan tillräckligt först blifvet inspeladt.

Alberg sänder ytterligare fyra brev till Topelius men dramat berörs endast flyktigt i två av dessa. I det första nämner han något kryptiskt att ”Jag repeterade ’Shylock’ här-omdagen, vid en folkteater i London, men mina medspelare voro så underhaltiga att jag i tid drog mig ur spelet. Jag funderar nu starkt sjelf på Magnus Drakenhjelms”. I ett annat brev avslöjar han helt kort att han gjort en ny översättning av *Efter femtio år* baserad på den nya upplagan. I januari 1883 upphör slutligen korrespondensen och översättningens vidare öden förblir en gåta.

Fortsättningen på historien måste alltså sökas på annat håll. Jag utgick sjelf ifrån att Alberg övertagit sina stora planer rörande *Efter femtio år*. I samband med en vistelse i British Library’s läsesalar kunde jag ändå inte låta bli att bläddra i en tryckt förteckning över skådespel framförda i London under senare hälften av 1800-talet. Som väntat gav en sökning på ”Topelius” inget resultat – oväntat däremot visade en chansstagnung på ”Alberg” att denne av misstag angetts som författaren och att *Fifty Years After* verkligen hade haft premiär på St. George’s Hall i London, den 25 februari 1888. Spänningen steg när det dessutom visade sig att den handskrivna originalöversättningen finns bevarad på British Library’s välbevakade manuskriptavdelning. Mitt detektivarbete fortsatte och med ledning av premiärdatum kunde också recensioner av föreställningen spåras. Följande annons i *The Dra-*

matic Review bekräftade slutgiltigt att föreställningen faktiskt ägde rum och dessutom med Albert Alberg i huvudrollen:

I kväll framförs i St. George’s Hall för första gången i England ett romantiskt drama i tre akter med prolog, *Fifty Years After*, översatt från Z. Topelius svenska original av Herr Albert Alberg (sic), vilken kommer att spela Baron Magnus Dragonhelm. (förf. övers.)

Fiasko

I september 1857 återgav Topelius i *Helsingfors Tidningar* under rubriken ”Teaterns fransida” en historia om teaterlivet i London. Den illustrerar hur en av Londons teaterdirektörer som tvingats betala ett oskäligt högt pris för ett drama han beställt av en något självgod författare, skaffar sig sina pengar tillbaka. Vid premiären, minuterna innan ridån skall gå upp, tittar författaren oroligt ut över den fullsatta salongen och följande dialog utspinner sig:

– Jag har trehundra vänner därute – säger han till direktören – jag hoppas ni på er sida tagit nödiga mått och steg?

Direktören låter, i stället för svar, kalla chefen för de hyrda klackörerna (klapparna).

– Är allt ert folk på sin plats, frågar han?

– Femtio mer än vanligt, svarar den andre, och på min ära duktiga karlar.

– Ni har väl ej glömt mina instruktioner och noterat de ställen där ni bör vissla?

– Skall ske, herr direktör.

Författaren småler.

– Vad är det ni säger? Vissla? Ni menar väl applådera?

– Nej, vissla.

– Men är ni från edra sinnen?

ST. GEORGE’S HALL var en teaterbyggnad uppförd 1867 på Langham Place, Regent Street i London. Teatern kunde inhysa en publik på mellan 800 och 900 personer, eller 1500 personer med läktarplatserna medräknade.

St. George’s Hall blev mest känd för de enormt populära ”German Reed Entertainments”, en form av familjevänlig musikalisk underhållning som pågick under flera decennier. På bilden visas hovscenen ur **WILLIAM POELS** uppsättning av *Hamlet* år 1881. Efter 1895 framfördes vaudeville, drama och trolleriföreställningar på scenen och teatern kom till och med att tjäna som skridskobana en tid. 1933 övertogs St. George’s Hall av BBC som studio för radioutsändningar, innan bombningarna av London i mars 1943 medförde så stora skador på byggnaden att den måste stängas. St. George’s Hall stod dock kvar på samma plats ända fram till 1966 när den slutligen revs och fick ge plats åt St George’s Hotel.

– Alldeles icke. Om ni som författare blir applåderad eller utvisslad, det kvittar mig lika, min inkomst har jag ändå och man blir nyfiken att se stycket. En så stark opposition blir pikant. Det är dessutom bättre att stycket visslas ut än att det får en medelmåttig framgång. Larm, skandal – det är just vad jag behöver och ni kommer att utvisslas.

– Men det är ju en nedrig intrig! Herre, jag anställer process emot er. Betänk mitt författar-rykte!

– En process? Jag har köpt ert stycke, jag spelar det för min kassa och ej för ert rykte, jag spekulerar därmed efter behag, mitt intresse

fordrar att ni blir utvisslad, och ni blir utvisslad. För resten kunde jag möjligen ändra tanke, ifall ni avstår er extra premie.

Författaren har just inget annat val än att böja sig och därefter ger teaterdirektören genast kontraorder.

– Säg till att de ställen man skulle utvissla, dem bör man nu ursinnigt applådera. Säg åt de två damerna på andra raden, de där som skulle gapskratta vid det rörande stället i tredje akten, att de i stället börjar gråta; det skadar ej att den yngre faller en smula i vanmakt.

Den tragikomiska berättelsen utgör en intressant och nästan kuslig bakgrund, när man tar del av kritikernas anmälningar från Londonpremiären på *Fifty Years After*. Det är i och för sig anmärkningsvärt att åtminstone tre av Londons mer betydande teatertidskrifter fanns representerade vid premiären: *The Dramatic Review*, *The Era* och *The Stage*. Dessvärre tycks varken kritikererna eller publiken i någon högre grad ha låtit sig entusiasmeras av nordisk teaterkonst, såsom den framställdes av Albert Alberg och hans trupp.

The Dramatic Review (den 3 mars 1888) konstaterar kort att dramat är av den sentimentala typen som hade varit populär ett halvsekel tidigare, men som trots att det gav prov på en viss styrka hos författaren och trots att översättningen var väl utförd, knappast förmår tillfredsställa nutidens smak. Om huvudrollsinnehavaren sägs diplomatiskt att "Herr Albert Alberg genomförde sin roll med den klara belastningen av en stark utländsk brytning, under vilken kan ha dolt sig en okänd grad av dramatisk begåvning, men som var alltför framträdande för att ge hans spel en chans." Slutligen tilläggs att uppsättningen i övrigt inte föranleder några positiva omnämmanden.

The Stage (den 9 mars 1888) för sin del, ser heller ingen anledning till hurrarop och inleder med den föga smickrande iakttagelsen att:

Om *Fifty Years After* kan ses som ett typexempel, så är dramat i Sverige (sic) på ett lika primitivt stadium som i Norge, vilket Herr Alberg gav oss prov på i *A Man of Business*, översatt från Björnstjerne Björnsons *En fallit* och framförd i denna lokal de 26 mars. Efter *Femtio År*, som lär vara populärt bland svenskar, är antingen till sin struktur för svagt för att

kunna transplanteras till engelskan, eller också har transplantationen utförts ytterst klumpigt. (förf. övers.)

Som framgår hade Albert Alberg tydligen varit rätt flitigt i farten med att introducera skandinaviskt drama på den engelska scenen. En hedervärd föresats – det skall inte förnekas – men hade Topelius och Björnstjerne Björnson fått välja, får man anta att de mer än gärna avstått från den äran. Man kunde naturligtvis spekulera över i vilken mån dylika misslyckanden bidragit till opinionsbildningen och försvårat senare försök att introducera nordisk litteratur och teaterkonst i England. Märk för övrigt att kritikerna hade uppenbara svårigheter med Topelius nationalitet.

Ännu fränare i sin kritik av föreställningen är *The Era*, som den 3 mars 1888 gav följande utlåtande:

Det faller på kritikerns lott att liksom genom ett mörkt glas försöka urskilja ljuspunkterna i en pjäs, där dessa fördunklas av ett i högsta grad oslipat framförande. Sådan urskilningsförmåga var sannerligen av nöden ifråga om lördagens föreställning av denna bearbetning av Z. Topelius drama *Efter Femtio År* (sic). Dramat var intressant som prov på den osofistikerade smaken hos publiken i Sverige, på översättaren Albert Albergs tilltro till sina egna allsmäktiga talanger som "stjärna" och på en engelsk publiks förmåga att bibehålla sitt allvar under prövande omständigheter.

Vi kan föreställa oss att *Fifty Years After* kunde bli väl mottaget vid någon av våra populärteatrar, men bearbetningen var så taktlöst utförd och skådespelarprestationerna, med ett par undantag, var så fåfängt amatörmässiga att det var svårt att betrakta pjäsen som helhet seriöst.

I prologen bar de flesta rollinnehavare svarta masker med "nässkydd". Det intryck som utförandet av en seriös kärleksscen mellan ett par i sådan utstyrsel ger, är lätt att föreställa sig, speciellt som tolkningen var av det "sliskigaste" slaget och tre av maskeraddeltagarna, sällsamt utstyrda och med märkligt uttal, var inbegripna i ett fullständigt förtroligt samtal, vilket inte hade någon som helst förklarande inverkan på skådespelet eftersom ingen kunde höra vad det handlade om. (förf. övers.)

Det hela blir enligt kritiken avsevärt bättre i själva dramat, men som "farliga detaljer" beskrivs en scen där den gamla frun fullt synlig för publiken går till sängs allt medan bolstren i sängens huvudända ramlar ut till höger och vänster. Saken blir inte bättre av att det mordiska hembiträdet, som i samma ögonblick gör entré, bär en fet vit kudde med vilken hon avser att ta den gamla av daga.

Även här betecknas Albergs brytning som störande, trots att han när dramat väl kommit igång sägs göra rätt väl ifrån sig. Oaktat det som sades i början av recensionen om den engelska publikens uthållighet, visar sig även denna ha nått sin gräns innan ridån faller:

Publikens attityd gentemot skådespelet började mot slutet av föreställningen, omkring 23.30 (!), urarta i okontrollerad uppsluppenhet. Seriosa monologer mottogs med vrålände skrattsalvor och påhejande tillrop som "Good old housekeeper!" och liknande kommentarer av ohyfsad karaktär kunde höras. Trots allt är pjäsen intressant till sitt innehåll och vi hade gärna sett den i en med mera omdöme förkortad och ändrad form och bättre framförd. (förf. övers.)

Här kunde man nästan ha misstänkt närvaron av de hyrda lakejer Topelius omtalade i den tidigare citerade Londonhistorien. Om negativ publicitet drar publik så borde *Fifty Years After* ha haft alla förutsättningar att bli en kassasuccé, skulle man tycka efter ett sådant mottagande. Allt tyder dock på att detta blev den första och sista föreställningen i London av Topelius en gång så framgångsrika drama. Albert Alberg kände sig antagligen inte uppmuntrad varken att fortsätta sin tolkning av Magnus Drakenhjul eller att skriva till Topelius och berätta om premiären. Tio år senare dog Topelius, med all sannolikhet lyckligt omedveten om det drama som utspelat sig i St. George's Hall i London, lördagen den 25 februari 1888.

Huvudsakliga källor: Topeliuska brevsamlingen, Helsingfors Universitetsbibliotek

Förf. eget arkiv

Då Bobrikoff blev skjuten. Två brev.

Då SFV-kalendern kommer på posten har det nästan på dagen gått 110 år sedan den dramatiska dagen då generalguvernör Nikolaj Bobrikoff blev skjuten av Eugen Schauman. Werner Söderhjelm, som i två brev beskrivit händelserna i Helsingfors under de dramatiska dagarna, var vid den här tiden professor vid Helsingfors Universitet, dåtida Kejsarliga Alexanders Universitet. Brevet har han skrivit till hustrun som då bodde i Stockholm.

Fredag 17/6 1904

Då jag i går kl. ½ 12 på förmiddagen infann mig på Kapellet, tycktes de frukostätandes vanliga ansikten icke på något sätt hafva förändrade uttryck, så att jag ej varseblev någonting, innan två så gott som alldeles främmande personer meddelar mig att Bobrikoff just några minuter tidigare förts förbi på en bår, dödsskjuten, samt att danemannen, vars namn också nämndes, omedelbart tagit lifvet af sig. Underrättelsen grep mig så att jag fattade den ena interlokutören i armen för att ej falla omkull och sjönk ner på en stol. Efter en stund kommo närmare underrättelser. Till senaten har kall-

lats medicinalrådet Löfström från medicinalstyrelsen (en ignorant), och denne har meddelat att såren voro alldeles ofarliga. Stämningen bland publiken sjönk betydligt, man sökte nöja sig med att ett attentat verkligen försiggått men beklagar djupt det mänskliga som förspills. Emellertid höjde sig tvivlande röster. Jag träffar Anton Toikanen¹ från medicinalstyrelsen, som sade att Löfström där uttryckt sig annorlunda, framhållande att han ej med visshet kunde konstatera någonting, emedan hans undersökning varit så flyktig. Dr. Stockmann, som tillkallats för att se på Schauman, har öfvertygat sig om att det var en Browning-

¹ Svårt att tyda handstilen. Namnet kan vara oriktigt

Skotten i Senaten. Okänd tecknare.

pistol som använts och sade, att de kulorna plåga vara verksamma.

Emellertid har B. hemifrån förts till Kirurgen. Bonsdorff har tillkallats (jämte en massa ryska läkare) och då han yrkat på operation, hade de ryska velat föra B. till militärhospitalet, varemot denne jämte frun enstämmigt opponerat sig, yttrande att han själv ville till Kirurgen. Bonsdorff skaffade rum där, och han fördes dit kl. 1-tiden samt mottogs och lades på operationsbordet af t.f. prefekten Faltin. Krogius, som är tjänstledig, kom i detsamma in från landet men ville icke blanda sig i affären, var dock närvarande i rummet, där det samlats sig en oändlig mängd ryska damer, militärer, läkare etc. Operationen räckte mycket länge. Man fick genom läkare reda på, att intrycket var ofördelaktigt: kulan hade trängt in rakt i buken, slitit upp tunntar-

men genom att explodera och åstadkommit stark blödning.

Dock först vid 4-tiden, då Bonsdorff kom ut, fick man närmare besked. Jag åt middag med honom, Krogius och många andra på Kämp, och Bonsdorff sade sin åsikt vara att döden skulle följa sist som i dag på morgonen, medan Krogius ej ville vara så bestämd, utan medgaf att det kunde räcka ända till 8 dagar. Utgången tycktes dock gifven för båda. Ryktet därom spred sig, och man blef åter lugn.

På kvällen satt jag med Jarl, Allan² och Krogius på Kämp. Det kom flera till, det blef champagne och en märkvärdigt frigid stämning, och man tyckte blott, att det varit intressant att nu få direkta och goda underrättelser. De kommo dock icke förr än

² Werner Söderhjelm's kusiner Jarl Hagelstam och Allan Zilliacus.

närmare kl. 2, då Georg Schauman telefonerade att det från generalguvernörshuset fördes bårar till Kirurgen, att en spalje bildats på gatan o.s.v. Vi sände ut kunskapare och gingo slutligen själfva. När vi kommit till [. . .] hörn, sågo vi processionen anlända, med barhufvade generaler och polis och präster m.m., hvadan intet tvifvel kunde råda om hvad det betydde. Vi blefvo alla omringade af detektiver, våra namn uppskrifvna, en del förda till butkan (Allan, Totti³, G. Castrén), och åter befriade, de senare först efter det jag gått dit och fört ett förtvifvat väsen och hotat med att klaga hos deras högste förmän o.s.v. – det blefve alltför långt att berätta. När det ändtligen vardat slut på detta eländiga trassel, som räckt i mer än en timme, kommo vi ut och sågo att flaggan på generalguvernörshuset svajade på half stång. Det var den officiella bekräftelsen. Allan mindes att han hade en flaska godt vitt vin på sitt laboratorium. Vi gingo upp dit, tömde den, telefonerade hem (kl. var ½ 4!) till flickorna, som voro förtjusta att väckas upp, och skingrade oss på morgonkulan. Dagens trötthet bär man gärna.

Utomordentligt varm och uppriktig är beundran för den unge mannen, som nu blifvit en nationalhjälte sådan vi ej haft någon sedan Fänrikarna⁴. Det är storartadt att konstatera hans kallblodighet, hans tystlåtenhet, hans väl beräknade planer. Tänk bara på att välja denna lokal! Han hade, framgår det nu, passat på i flera veckor (om torsdagarna) men ständigt hade B. kommit med svit. Nu satt Schauman i fönstret å finansexpeditionen, glatt pratande med sina kamrater, då han fick se B. komma och nere vid trappan taga afsked af sina följeslagare. Han gick ut i vestibulen, ställde sig framom för-

sta trappafsatsen och väntade. När B. kom, aflossade han det första skottet i magen på honom och därpå ytterligare två, samt två skott i hjärtat på sig själf, i samma ögonblick en vaktmästare kom och tog honom i armen. B. stapplar utan vidare besvär genom ett förrum och in i plenisalen, där han för de församlade senatorerna berättade att man skjutit på honom, men att det var ingenting. De skyndade fram, öppnade byxorna på honom för att se hvar det verkade och stillade blodflödet på halsen, som ju också var afficerad⁵ af en kula. Linder⁶ tågar sedan närmast efter båren, när B. förs till generalguvernörshuset. Man kan tänka sig att ej heller deras egna byxor voro alldeles lugna.

Inga extra åtgärder hafva ännu vidtagits, så när som på några betydelselösa häktningar. Men det kommer väl mera. Dock borde det för alla framstå tydligt och klart, att fallet är individuellt. Åt ingen synes S.⁷ hafva förtrott sig, och samma morgon var han ytterst lugn och glad. Hans far, senatoren, fick veta det i går genom svågern, August Ramsay, som for ut till honom i Sibbo. Det är att antaga, att begrafningen måste ske i största tysthet; dock har man tänkt på sympatyttringar.

Ja, vidare är det ej att tillägga nu. Himlen synes öppnare och jorden rymligare; alla människor trycka varandras händer, obekanta underhålla sig med hvarandra, det är som om man vräkt en hel last af stenar i hafvet, hvilka legat och tryckt på människornas bröst. Återstår att se hvad U.S.⁸ nu skall säga om det oerhört syndiga brottet och ungdomens fördärf i detta land. Och hvad de i öster skola företaga.

⁵ Påverkad

⁶ Senatens vice ordförande C. Linder

⁷ Eugen Schauman, han som avlossade skotten

⁸ Uusi Suomi, konservativ tidskrift

En av de sista bilderna på **EUGENE SCHAUMAN**, tillsammans med hans hund Lucas, som var en gåva av lantbruksrådet **GEORG BORGSTRÖMS** familj.

³ Werner Söderhjelmns bror Torsten Söderhjelm

⁴ Otydlig handstil. Eventuellt en hänvisning till "Fänrik Ståls sägner"

Onsdag 22/6 1904

Svenska Dagbladet tyckes vara i detalj väl underrättat, Aftonbladet vet ännu bättre. I afseende å själfa saken är därför icke något att tillägga. Vid detta laget bör också Schau-mans begrafning väl vara omnämnd. Efter de värsta trakasserierna kom det ändtligen måndag afton kl. 11 bref till fadern att han skulle "föras bort" kl. ½ 2 och att de närmaste fingo bara vara med medan hvarje annan skulle häktas. De begåvo sig då till bårhuset vid Alkärr, utan att veta hvart han skulle föras. Fjorton släktingar insläpptes, Georg Schauman hölls tillbaka emedan han vid anställd undersökning ej befanns tillräckligt nära släkt, och i stället för att delta i begrafningen, fördes han till poliskontoret, där han fick sitta i flera timmar. Ett tåg väntade på hamnbanan, och där togo de 14 anförvandterna jämte 35 poliser plats. Det bar af till Malm. Platsen var angifven bortaf från de öfriga grafvarna, men dock inom muren. Ingen graf fanns. När man burit kistan dit med rep, som gafs af poliserna, bör-

jade dessa gräfva en grop och dit sänktes kistan. Fadern nedlade en väldig krans, som sändts af "medborgare", sedan naturligtvis kortet blifvit borttaget. Kl. 4 voro de i staden igen. – Men många, som rört sig ute i staden samtidigt, häktades, liksom natten mot fredagen, blott med den skillnaden, att de fingo sitta vida länge, till i går afton.

Man är naturligtvis i högsta grad spänd på de närmaste åtgärderna. I Petersburg tyckes stämningen till en början vara oviss, men snart ha stadgat sig i riktning mot starka repressalier. Då dessa ej kunna utföras mot enskilda för delaktighet i gärningen, blir det vissa institutioner som komma att träffas, närmast universitetet, som anses vara den andliga härden. Danielson⁹ och Hjelt¹⁰ reste i går till Petersburg för att söka afvärja slaget, men med föga utsikt att lyckas – Tyvärr måste man anse att de själfva gärna se några professorer aflägsnade för att få lugn. Det dröjer väl ej länge innan man får höra resultatet.

⁹ Professor J.R. Danielson, historiker och politiker

¹⁰ Edvard Hjelt, rektor för Helsingfors Universitet (dåvarande Kejsrerliga Alexanders Universitet)

Minnesrunor

Henrik Otto Donner

Född: 16.11.1939 i Tammerfors. Död: 26.6.2013 i Jakobstad

"Knappt leker mört, knappt hoppar lax, knappt blåses vintern ut..." Sibelius och Erik Axel Karlfeldts Fridolins dårskap är min första musikaliska association när chocken lagt sig efter budet: Henrik Otto Donner har drunknat vid sin segelbåt i Jakobstad. Sången var en gemensam favorit bland manskörsklassiker.

Sista gången vi sågs var på Akademiska Sångföreningens 175-årsjubileum i våras. Otto var dirigent för kören 1969–1976. Medlem i kören hade han blivit redan 1959.

– Erik Bergman ringde mig och sa att han hade hört att jag var en begåvad kille och "nu ska du bli vicedirigent i Akademen".

Det var många som i slutet av 1960-talet förundrade sig över att avantgardisten och jazztrumpetisten Henrik Otto Donner åtog sig uppdraget att lotsa den konservativa akademiska kören mitt under brinnande studentrevoltstider. Donner hade ju klart profilerat sig som intellektuell vänster.

Självt har han förklarat att han dels hade ärftlig belastning – hans morfar Olof Wallin hade dirigerat kören på sin tid, dels såg han som sin uppgift att göra kören mera samhällstillvänd, inte politisk, men han ville att repertoaren skulle spegla strömningarna i världen. Samtidigt accepterade och uppskattade han körens – och musikens – sociala funktion.

Ursprungligen hade Henrik Otto Donner tänkt sig att bli ingenjör eller läkare, men julen innan han skrev studentexamen beslöt han att ge musiken en chans. Han hade spelat trumpet några år, men saknade teoretisk underbyggnad. Piano hade han inte spelat alls, så det blev lektioner morgon och

© KSF MEDIA ARKIV

kväll för pianistmodern, under tio dagar. Och tack vare Nils-Eric Fougstedts vidsyn godkändes han vid inträdesprovet.

Fougstedt såg Donners särart och begrep att han var van att inhämta kunskaper på egen hand, läsa i böcker, förstå sammanhang.

– Vi gjorde t.ex. generalbas på tre veckor. Han förklarade att generalbas är mycket enkelt. Det gäller att följa tio regler och sen lita på sitt öra.

På ett och ett halvt år hade Donner fyllt sina teoretiska luckor och kunde gå in för kompositionsstudier på allvar. Samtidigt som han försörjde sig som jazztrumpetist.

– Före 1961 hade jag inga nya musikambitioner. Jag ville lära mig att skriva filmmusik och musik för radio och teve, det skulle bli mitt levebröd – och här har väl ambitionerna uppfyllts, sade han med spjuver i blicken, en eftermiddag år 2000.

Otto Donner var en i särklass stimuleran-

de samtalspart. Intelligent i analyserna, uppfriskande fri från allmänt vedertagna "sanningar", frispråkig men generös mot både belackare och anhängare, full av humor.

Joonas Kokkonen, pompös förgrundsfigur i musiklivet, fick sig en rejäl avrivning när vi kom in på Teosto och upphovsrättsfrågor. Donner uppskattade honom som lärare i komposition, men musikpolitiskt gick deras åsikter skarpt isär. Professorn i musikvetenskap Erik Tawaststjerna fick sig samtidigt en släng.

– Tawaststjerna var en enormt fängslande föreläsare, men när jag höll mitt seminarieföredrag om György Ligetis analys av Boulez Structure så somnade han!

Kultur med stort K gillade Otro Donner inte, men Ligetis matematiska vindlingar stimulerade. Donner hade besökt Ligeti i Wien några gånger i början av 1960-talet.

Andra profeter på 1960-talet var Terry Riley och teatermannen Ken Dewey. Tillsammans gjorde de tre experimentglada herrarna en happening kring Senatstorget och Salutorget 1963: Street Piece Helsinki.

Donner var också en av centralfigurerna vid de legendariska barnkammarkonserterna på 1960-talet, då man ville ta udden av den traditionella konsertformen. Några år var han anställd vid Rundradions Teateravdelning, sen chef för Yles finskspråkiga underhållningsavdelning. I december 1966 grundade han, tillsammans med Chrise Schwindt och Atte Blom skivbolaget Love Records, repertoaren speglade samtidens idéströmningar och de gamla konservativa aktörerna utmanades.

Henrik Otto Donners betydelse för det finländska musiklivet? Större och bredare än de flestas! Som utövande musiker: Otto Donner Treatment grundade han redan 1969. Som visionär i otaliga förtroendeuppdrag. Som producent: ända till slutet arbetade han i sin studio i Ekenäs.

Musikaliska höjdpunkter? Jag väljer al-

bumen Strings (1976) med saxofonisten Juhani Aaltonen och More than 123 med Dave Lindholm (2010). Verket XC för sopran, blandad kör plus kammarensemble, text Ezra Pound (1969). Och Diktoniuston-sättningen Jaguaren för manskör, flöjt och cello (1973).

Det han gjort lever vidare, men hans spjuveraktigt skarpa kulturomdöme blir svårt att undvara.

Lena von Bonsdorff

Göran Ek

Egentligen känns det helt överkligt att den mångårige reportern på Hufvudstadsbladet, Göran Ek, nu tystnat för gott. Med sin stora kroppshydda, sitt glada humör och sin rappa replik brukade han fylla upp varje rum han steg in i.

Göran dog natten mot den 20 augusti 2013 i sviterna efter en lungoperation.

Att Göran Ek blev journalist var en stor slump. Efter studentexamen vid Borgå Lyceum 1959 och fullgjord värnplikt smakade inte studierna i juridik vid Helsingfors universitet.

En dag 1961 mötte Ek sin kamrat från det militära, Göran Wallén, utanför Hufvudstadsbladets redaktion på Mannerheimvägen. Ek ondgjorde sig över sina studier medan Wallén berättade om sitt nya drömjobb som reporter på Hbl-sporten.

Husis har brist på folk, gå bara upp och anmäl dig, uppmanade Wallén.

Redan följande dag gjorde Göran Ek sin första reportertur på sporten där han arbetade de första åren. Han var bland annat på plats när den första stafettkarnevalen arrangerades 1961.

Senare skulle Göran på nytt inkallas till sporten när stora tävlingar avgjordes, som OS i Moskva 1980 och friidrotts-VM i Helsingfors 1983.

Under 36 år på tidningen hann han göra det mesta, som nyhetsreporter, redigerare av första sidan, chef för ekonomiavdelningen och korrespondent i östra Nyland. Bäst minns läsarna säkert Göran för hans veckoslutsläsning under vinjetten "Sju dagar". Inga gränser fanns för uppfinningsrikedomen då han valde ämnen. Höjdpunkterna var reportageresorna till apartheidens Sydafrika, ett Sovjet i sönderfall, och diktaturernas Sydamerika bland annat.

Men oftast gällde det att hitta aktuella och udda reportage i hemlandet. När po-

litiken genomsyrade kulturlivet avslöjade Göran var skådespelarna på Svenska teatern hörde hemma politiskt. Det blev för mycket till och med för Opinionsnämnden för massmedier, som gav Hbl en anmärkning vilket grämde chefredaktör Jan-Magnus Jansson mycket. Han satte en ära i att gå fri från anmärkningar.

Mot slutet av sin reportertid koncentrerade sig Göran allt mer på reportage om sina två mest kära hobbyer: jakt och fiske. I sin veckospalt skrev han insiktsfullt om nya trender, miljöaspekter och förändringar i lagstiftningen.

Även om han var en ivrig jägare hade Göran den största respekt för vapen. Han hade under krigsen som mycket liten pojke sökt skydd i trånga bombskydd. Det var en upplevelse som präglade honom för resten av livet. När Göran sade sig avsky krig talade han direkt från hjärtat.

Också efter arbetsdagens slut var Göran en populär sällskapsmänniska som engagerade sig i journalisternas intresseföreningar. Fortfarande talar man inom Finlands svenska publicistförbund lyriskt om de le-

gendariska julfesterna som han arrangerade i egenskap av klubbhövding 1963–1974.

Och under en tid när facklig aktivitet var en sällsynthet på redaktionerna engagerade sig Göran i Finlands journalistförbund. Han satt i styrelsen 1967–1977.

I många år var jag rumsgranne med Göran. Det var en garanti för att arbetsdagen aldrig blev tråkig, aldrig gick på rutin. Även om arbetsledningen kanske inte applåderade allt som hände behövde ingen frukta att Göran skulle missa en leverans.

När Sju dagar skulle ombrytas på fredag eftermiddag kunde man lita på att materialet var klart, även om det många gånger förutsatte att Göran dök upp på redaktionen klockan sex på morgonen för att bli klar i tid.

Som så många journalister behövde Göran Ek en tickande deadline för att få ut det bästa av sig.

I många år fungerade Göran som korrespondent för tidningar i Sverige, bland annat Veckans affärer. Efter pensioneringen 1997 var han också en flitig medarbetare i Jaktjournalen. Vid sidan av jobbet på tidningen var familjen och sommarstället på Kejvsalö i Pernå de fasta punkterna i Görans liv. Med åren blev Kejvsalö allt viktigare.

Förra hösten var det meningen att Göran och hustrun Kerstin skulle fira guldbryllup, de vigdes 1963. Nu blev det inte så. Förutom av Kerstin sörjs Göran Ek av sönerna Anders och Johan samt sex barnbarn.

Staffan Bruun

Bertil Engström

Läraren Bertil Engström är borta. Han passerade gränsen till det okända 30.12.2013 vid 84-års ålder.

Bertil Engström tillbringade sin barn- och ungdom i byn Kimo i Oravais. Han avlade även sin lärarexamen i Österbotten. Dit återvände han också efter sin pensionering år 1989 för att fortsätta sitt aktiva liv tillsammans med sin andra hustru, Evi.

Pensionärsdagarna förgylldes bland annat av idogt arbete Kimo Skolmuseum och Kimo Bruk till fromma och av omfattande släktforskning. Tyvärr förmörkade en allt svårare Alzheimers sjukdom familjens liv de sista åren. Tack vare Evis stora, osjälviska egenvårdarinsatser kunde Bertil dock njuta av hemmets trygghet nästan till det slutgiltiga avskedet.

Sjundeå kommun gagnades av Bertil Engströms arbetskarriär och omfattande förtroendemannagärning åren 1951–1989. Han inledde sin långa karriär inom skolväsendet i Sjundeå vid Näsby folkskola 1951. Ef-

ter Porkkalaområdets återlämnande flyttade han år 1961 till den då grundade nya Pickala folkskola. Han deltog som lärare och förtroendevald aktivt i den stora omvälvningen av Sjundeås skolväsende under 1960-talet. Kommunen var långt före sin tid och stängde under några års tid hela åtta byskolor och koncentrerade hela sin svenskspråkiga folkskolsverksamhet till en centralskola i kommuncentret, det som i dag är Sjundeå svenska skola. Bertil Engström blev en av den nya skolans fem lärare och utsågs också genast till skolans föreståndare. Från denna post avgick han med pension år 1989.

Bertil Engström hade som skolchef alltid skolans och elevernas bästa för ögonen. Han var en trygg och pålitlig kollega och chef. Det var alltid lätt att samarbeta med honom. Genom sitt målmedvetna arbete för skolans bästa lade han grunden för den arbetsro och goda anda som alltid präglat Sjundeå svenska skola. Läraren Bertil Engström beskrivs av sina tidigare elever som sträng men alltid rättvis och respekterad. Han har gjort ett starkt intryck på sina elever och hans namn väcker många nostalgiska minnen hos dem.

De kommunala förtroendeuppdragen selsatte Bertil Engström med allt från suppleantskap i kommunalstyrelsen redan 1956 till fem perioder i kommunfullmäktige och otaliga nämnd-, kommitté- och interkommunala uppdrag fram till år 1989. Dessutom var han i totalt tjugo års tid också aktiv som kyrkofullmäktig i Sjundeå församling samt bl.a. inom Sparbanksrörelsen och Björnträsk Allmogeförening.

Bertil Engström förlänades som erkänsla för sin samhällsinsats många hederstecken och medaljer bl.a. förtjänstkorset av Finlands Lejons Orden. Hans tacktal då han år 1987 fick emotta Sjundeå kommuns första Aleksis Kivi-medalj för sina insatser för kommunens kulturliv, beskriver på ett fint sätt den Bertil Engström många Sjundeåbor

och speciellt hans anhöriga minns. ”Egentligen borde min fru Kristina ha fått denna medalj. Det var hon som alltid tog initiativ, stödde och gav mig råd”. Hans första hustru Kristina hade avlidit året innan. Hennes minne har förts vidare av en minnesfond vid Sjundeå svenska skola. Numera bär fonden namnet Bertil och Kristina Engströms minnesfond och minner så också om Bertil Engström, läraren med stort L, långt in i framtiden.

*Ann-Christine och Krister Welander
samt Merja Laaksonen*

John Forsberg

8.9.1917–10.3.2014

Ett långt livslopp är fullbordat och en uppskattad präst och aktad kyrkoman är borta då teologie doktor h.c, prosten John Forsberg fick hembud den 10 mars 2014. Efter en tids vacklande hälsa somnade han lugnt in på Vasa Centralsjukhus.

John Forsberg föddes, som yngsta sonen av fyra, i en jordbrukarfamilj på Klockarbacken i Malax den 8.9.1917. Han blev student vid Vasa svenska lycéum 1939. Därefter studerade han teologi vid Helsingfors Universitet.

John Forsberg gifte sig 1942 med lektor Hildegard Wassborr. Makarna fick tre barn, Fredrik, Erland och Monica. Familjen bodde i Vasa och Helsingfors. Somrar och ledigheter, allt sedan år 1950, tillbringade man i den oas som gått under namnet Villan på Klockarbacken i Malax.

Under åren 1944–51 verkade John Forsberg som generalsekreterare för Finlands svenska nykterhetsförbund. De teologiska studierna slutfördes vid sidan av jobbet på nykterhetsbyrån i Vasa. Forsberg fick sin sacr.min.kandexamen år 1949. Samma år blev han prästvigd och förordnades som kyrkoherdeadjunkt till Solfs församling. Åren 1950–51 var Forsberg t.f. kyrkoherde på Replot och under åren 1951–1960 extra ordinarie adjunkt i Vasa svenska församling.

Samtidigt som han var församlingspräst i Vasa, var John Forsberg under åren 1954–1958 riksdagsman för Svenska folkpartiet. För Forsbergs del innebar det att han under veckosluten skötte prästerliga uppgifter i Vasa för att sedan på söndag kväll ta natttåget till Helsingfors för att vara där några dagar. Efter en period i riksdagen valde Forsberg att inte kandidera för omval. I en intervju för Kyrkpressen år 2010 formulerade han det som så, att han som gammal sprinterlöpares hade svårt för de långa lopp-

SOFIA TORVALDSSON/KYRKPRESSEN

pen. Han jämförde riksdagsarbetet med ett längre lopp där det tog tid att uppnå resultat.

Under tiden som präst i Vasa jobbade Forsberg aktivt för förverkligandet av Dragnäsbäckens kyrka. Syföreningen ville bygga en församlingssal, men Forsberg vann gehör för tanken att bygga en småkyrka enligt modell från Danmark och Sverige. Genom Forsberg, som vid den tiden var riksdagsman, erhöles man statliga medel för kyrkobygget. Sedan det blev klart att församlingarna skulle hyra kyrkan beslötes om byggstart och år 1961 stod Dragnäsbäckens kyrka färdig.

Efter åren som församlingspräst i Vasa och tiden i riksdagen var Forsberg åren 1960–1966 direktor för Församlingsförbundet och chefredaktör för Församlingsbladet. 1966 blev John Forsberg kyrkoherde i Södra svenska församlingen i Helsingfors där han verkade fram till pensioneringen år 1979.

John Forsberg var assessor vid Borgå domkapitel åren 1967–1969 och ecklesiastikråd vid kyrkostyrelsen 1970–77. Forsberg var

stor expert på förvaltningsfrågor och var den som vid kyrkomötet formulerade det vinnande förslaget då modellen med de kyrkliga samfälligheterna arbetades fram i början av 1970-talet. Ännu en kort tid före sitt frånfalle följde John Forsberg aktivt med vad som hände i samhället och inte minst reformplanerna inom den kyrkliga förvaltningen.

Förtroendeuppdragen var otaliga. Forsberg var ledamot av stadsfullmäktige och stadsstyrelse i Vasa stad och ledamot av Svenska Finlands Folkting. Han var en tid medlem av Svenska folkpartiets centralstyrelse och vice ordförande i Svensk Ungdom. Inom nykterhetsrörelsen hade han förtroendeuppdrag på hög nivå, som ordförande i Finlands Nykterhetsföreningars Förbund samt i Storlogen av IOGT i Svenskfinland. Därtill var han medlem i Rundradios svenska programråd och hade styrelseuppdrag inom folkbildning och olika kyrkliga organisationer.

John Forsberg var allt sedan unga år en stor ivrare av folkkyrkotanken. Forsberg var långt präglad av den rikssvenska unglyrkorörelsen som utgående från Uppsala med ärkebiskop Nathan Söderblom i spetsen ville gå ut med Kristi evangelium till hela folket. Influenserna från unglyrkorörelsen lade i Svenskfinland grunden för den svenska kyrkliga samlingsrörelse ur vilken tanken på Borgå stift, Teologiska fakulteten vid Åbo Akademi samt Församlingsförbundet växte fram.

Efter att anställningen inom nykterhetsrörelsen tagit slut kom Forsberg att sammanställa förbundets 50-årshistorik (I kamp för människovärdet, 1955). Också vid 100-årsjubileet år 2006 bistod han med en historisk överblick. Andra publikationer som han utgav var Kristen front mot alkoholen (1947), Kärlek och tro, systrarna Hellmans liv och gärning (1952), Systrarna Hellman och kretsen kring dem (1957), Vasabladet

som debattforum för den religiösa liberalismen 1959–61(1962), Vi går i kyrkan (1961) samt sexualguiden Säg ja till livet (1949). Den sistnämnda skrevs under pseudonymen Wald. Edwardsson. Forsberg var Redaktionssekreterare för tidskriften Ad Lucem (1941–43).

John Forsberg, eller Jonte som han kallades av vännerna, var en verklig sällskapsmänska och stor humorist och berättare. Den gästfrihet som präglade det forsbergska hemmet gjorde att gästerna var många och trägna. Vännerna var viktiga och John Forsberg var mån om att hålla kontakt med dem på olika sätt. Vänskapen odlades också inom Tempel Riddare Orden och Odd Fellowrörelsen.

Ibland talade John Forsberg med ett visst vemod om att det inte gått så bra på sistone för de sektorer som kom att bli hans livsverk. Då avsåg han hans tre hjärtesaker; kyrkan, nykterheten och svenskheten som han kämpat troget och hängivet för i sin krafts dagar.

John Forsberg sörjs närmast av de tre barnen med familjer.

Vi lyser frid över John Forsbergs minne.

*Ann-Mari Audas-Willman
Dotterdotter till John Forsbergs bror*

Erik Granvik

Läraren, författaren och arkitekten Erik Granvik fick ett långt och innehållsrikt liv, ett liv som plötsligt släcktes fredagen den 24 maj 2013. Vid ett tillfälligt besök på Bedden segnade han ihop och hans jordevandring var slut. Den 15 april fyllde han 96 år.

Emas-Erik var född på Emas i Terjärv i en stor syskonskara i ett hem där fromheten regerade. Knapert var det och envar fick tidigt börja dra sitt strå till en dräglig tillvaro, så att när slyngelåren med abborrmete från strandstenen och kovaktandet var tillända, då satte sig Erik ner i vindskammaren och blev skomakare. Och eftersom han hade ett säkert öga och en säker hand var det en stolthet i byn att gå i Emas-Eriks stövlar.

Detta en säker hand och ett säkert öga kompletterat med en rik, skapande fantasi blommade upp redan under skoltiden. Han var en hejare i att snickra, en specialist på att rita hästar och slängd i att bruka ordet. Följden blev att han gick ut med det högsta betyget i folkskolan, och hans lärare kunde övertyga Eriks far om att han skulle låta sonen söka in till lärarseminariet i Nykarleby.

1944 var han klar med sin lärarutbildning och fick tjänst som föreståndare på folkskolan i Hästbacka by i Terjärv. 1953 får han tjänst på Kyrkoby folkskola och 1960 är han lärare i medborgarskolan. Men hans lärargärning skulle inte stanna av här. 1963 blev han lärare i allmänna ämnen vid Yrkesskolan i Jakobstad samt prorektor och t.f. rektor eller kurator i flera repriser fram till pensionering 1980.

I sin lärargärning såg han behovet av effektivisering av undervisningen och utvecklade flera nya hjälpmedel för inlärning. Han grep sig an också större uppgifter och gav arkitektonisk form åt sommarstugor, egna hem och radhusbyggen.

1970 slog han igenom som författare med

diktsamlingen Emas. ”Träffsäker småsten från Emas i Terjärv”, skrev Ole Torvalds i sin recension om Eriks sätt att med ett stilistiskt fint handlag och en humoristisk glimt i ögonvrån använda personligheter och händelser i sin hemby i sin diktning.

Själv skriver Erik sin programförklaring som han blev trogen:

De stora orden
betraktar jag på
vederbörligt avstånd
som upphöjda monument
i parken
men de enkla
gripbara
plockar jag som småsten
på pojks vis
och prickar ibland en ruta
eller en gatlykta.

Erik var inte blott en fin stilist, han var också en god lyssnare. Han berättade en gång att han som liten ofta satt gömd under bordet i stugan för att få lyssna till gubbarna,

som sin vana trogen satt samlade framför spisen och diskutera, både det som nyligen timat och det som var mer eller mindre skrönor. Och allt detta antecknade han i sina dagböcker och där fick han som författare sina uppslag.

Detta och den miljö han växte upp i, den lilla byn Emas, betydde oerhört mycket för honom. Där i ”aspkatedralen” hade han under många år sitt sommartillhåll. Där fanns sjön i vilken han kunde ”ro i en ring”. Med strandstenen där abborrstimmen drog fram. Där fanns hela detta galleri av särlingar och vanligt folk som visste berätta om det som timat på sitt kärva, mustiga tungomål.

Religionen intog också en central plats i Eriks liv och diktning. Hemmet bar en mycket stark religiös prägel. Han skriver om sin far som, ”varje söndag vandrade över Visjärvbacken sju kilometer till kyrkan” och hemkommen ”läste högt för oss texten och samtalande allvarligt med mor om dagens predikan”. Det frö som i unga år såddes bar god frukt och Eriks kristna syn genomsyrade hans vardag och hans alster.

Det blev 22 titlar på hans meritlista som författare. Mest dikter och aforismer, en prosabok, kantater och festsdikter, manuskript till TV-filmer, hörspel och oratorier. Och som skicklig tecknare illustrerade han sina alster med en enkel men slående träffsäkerhet.

Som författare satt han som styrelsemedlem i Finlands svenska författarförening och sekreterare i Svenska Österbottens litteraturförening och senare som föreningens viceordförande. Han var också ordförande i redaktionsrådet för kulturtidskriften *Horisont* och ansvarig redaktör på 80-talet.

Han var hedersmedlem i Svenska Österbottens litteraturförening, belönades med Längmanska stiftelsens pris, Svenska litteratursällskapets pris och statens konstnärspension.

Också inom det kommunala på hemor-

ten åtog han sig uppdrag. Han satt i kommunfullmäktige, var viceordförande i kyrkofullmäktige, fungerade som ordförande i kolonisationsnämnden. Han verkade som sekreterare i SFP:s lokalavdelning i Terjärv, i Föreningen Folkhälsan i Terjärv samt i Hembygdsföreningen och medlem i biblioteksstyrelsen. I Jakobstad fungerade han som ordförande i turistnämnden på 60- och 70-talen.

Nu finns Erik Granvik inte mera ibland oss. Vi är många som saknar honom, hans älskade Kerstin, barn, barnbarn och barnbarnsbarn samt en stor släkt och vänkrets. Han är borta, men han lever kvar i sina litterära verk, den gode Emas-Erik.

Max H Furu

Sven Hirn

Filosofie doktor, professor Sven Hirn, avled den 20 november 2013 i Helsingfors på Dals sjukhus. Han föddes i Helsingfors den 18 november 1925. Sven Hirn arbetade i Helsingfors stadsbibliotek över 40 år. Under perioden 1963-1987 var han bibliotekschef. Därtill var han en produktiv kulturhistoriker.

Sven Hirns chefsperiod sammanföll med en tid av stark utveckling av staden Helsingfors. Även biblioteken och deras verksamhet utvecklades till en ny dimension. Under Sven Hirns tid fördubblades antalet lån från tre till sex miljoner och antalet stadsdelsbibliotek ökades. Svens mål var att erbjuda alla stadens invånare god biblioteksservice. Nya stadsdelar som under denna period fick bibliotek var bland andra Gårdsbacka, Nordsjö, Stapelstaden, Jakobacka, samt Degerö. Detta utslöt inte att existerande bibliotek rustades upp. Viktigast var att Tölö bibliotek flyttades år 1970 till en ny byggnad.

Helsingforsbornas stora efterfrågan på bibliotekets tjänster nödvändiggjorde även ett nytt huvudbibliotek. Detta var ett viktigt mål för Sven Hirn. Det nya huvudbiblioteket öppnades 1986 i Östra Böle, i den stadsdel som enligt planerna skulle bli Helsingfors nya centrum. Enligt Svens tradition ska nu ett bibliotek skapas i dagens levande centrum, nära järnvägsstationen, Kiasma och Musikhuset.

Bibliotekens arkitektur och lokaler var ett stort intresse för Sven Hirn. Detta var hans specialitet. Han drev ett viktigt förnyelsearbete och moderniserade stadens bibliotek. Bokbussar, musik, ljudinspelningar och datorisering tillhör Sven Hirns epok. Hans linje i fråga om mediaurval var klart liberal, och han medverkade till att populärlitteraturen accepterades.

Under slutet av 1970-talet tog Sven Hirn initiativ till samarbete mellan biblioteken

i huvudstadsregionen. Sven Hirn är pappa till det gemensamma bibliotekskortet i hela Helsingfors-regionen. Denna service i samverkan har nu under årtionden uppskattats starkt av invånarna i flera kommuner, av alla med så kallade HelMet-bibliotekskort.

Sven Hirn agerade också på nationell nivå. Han verkade engagerat för sjukhusbibliotek och en gemensam bokdepå i Kuopio för forskningsbibliotek och allmänna bibliotek. Han medverkade också till att Helsingfors stadsbibliotek år 1981 utnämndes till centralbibliotek för de allmänna biblioteken. Åren 1968-1974 var Sven Hirn huvudredaktör för Kirjastolehti, en publikation med betydelse för biblioteksutvecklingen i hela landet, publicerad av Suomen Kirjastoseura.

Vid sidan av arbetet på biblioteket var Sven Hirn kulturhistoriker. Hans forskning omfattade främst populärkulturen under årtiondena före Finlands självständighet. Valet av denna period berodde enligt Svens egen utsago på att "när Finland blev självständigt och blåvitt, blev det även förfärligt tråkigt och grått". I hans teman ingick bland andra cirkus- och tivoliverksamhet,

teater och vaxkabinett, samt biograf-, kuplett- och revyhistoria. Totalt publicerade Sven Hirn över 30 skrifter. Hans mest populära forskningsfält var cirkus. För boken *Sirkus kiertää Suomea 1800-1914* fick han år 1983 statens pris för informationsspridning. År 2004 tilldelades han av Finlands facklitterära författare fackboksförfattarpriset som erkänsla för en omfattande och förtjänstfull produktion av faktaböcker. År 1982 erhöll Sven Hirn professorstiteln.

Sven Hirn var slagfärdig och skarp i både tal och skrift. Ordet använde han som vapen lika skickligt på finska som på svenska. När ett ärende var viktigt för honom, kunde ordvalet vara bitande. I mera avslappnade sammanhang var Sven en ypperlig sällskapsmänniska och en historieberättare som ofta fick publiken att skratta.

Som chef för Helsingfors stadsbibliotek står Sven Hirn för en viktig gärning för information, litteratur och kultur i hela regionen. I dag har åtta av tio invånare i Helsingfors en relation till sitt bibliotek, detta inte minst på grund av Sven Hirns mångåriga insats.

Maija Berndtson

Biblioteksdirektör i

Helsingfors stadsbibliotek 1987-2013

Fjalar Holmqvist,

Född i Karleby den 28 april 1940, dog den 18 oktober 2013, efter en svår sjukdom med ett snabbt förlopp.

Jordbrukaren Fjalar Holmqvist personifierade den genuina karlebybon. Här bodde han och verkade som stadsbonde med en mångfald av samhällsbärande uppgifter.

Hans språk förblev det lokala "grondspråttji", medan hans referensramar sträckte sig ut i världen, ständigt uppdaterade på rörelser i tiden.

Efter gymnasiet valde Fjalar att överta familj jordbruket i Närvilä. Han kom att odla i ett gränsland mellan stad och landsbygd och på så sätt aktivt engagera sig i landsbygdens intressen gentemot stadssamhällets expansionsbehov. Han blev en sorts sakkörare för det stadsnära jordbruket och den urbaniserade lantbrukarkåren. Tillsammans med hustrun Kristina inledde han 1966 ett för vårt land unikt odlingsförsök i form av biologiskt jordbruk med trädgård, där man odlade utan vare sig konstgödsel eller växtgifter.

Samtidigt byggde familjen ett ekohus enligt den tidens normer i stadens utkant. Pionjärverksamheten utvecklade sig till en kombinerad produktions-, informations- och utbildningsanläggning.

Den nyvaknade miljörörelsen blev Holmqvists politiska språngbräda, impulserna kom ofta från den svenska miljödebatten, antikärnkraftsrörelsen, Jordens vänner och inte minst Biodynamiska föreningarna i Sverige och Finland.

Fjalars engagemang förde in honom i politiken där han framför allt hade en roll som organisatör och kunskapskälla, men även verkställare bland annat som ordförande för Sfp i Gamlakarleby. Han blev en viktig bakgrundskraft för hustrun Kristina i Karlebypolitiken, sedermera kyrkopolitiken. De båda makarna arbetade tillsammans i otaliga projekt.

Bland många hjärtefrågor ägnade sig Fjalar åt svenska språkets ställning i en tvåspråkig miljö och frågor om jämställdhet mellan socialgrupper och jämställdhet inom organisationer och församlingar.

Fjalar var en kulturpersonlighet i ordets mest grundläggande betydelser. Förhållandet mellan kultur och natur, mellan skördeinriktad odling och naturlig mångfald uppfattade han närmast som ett inbördes beroende – en källa till skaparkraft. Det kom till uttryck i allt hans odlande, om det så var odla gröda till livsmedel eller kultivera ungdomlig entusiasm till konst och kultur. Han ville skapa ramarna men sedan var det fritt fram för hundra blommor att blomma.

Det andliga växthuset var hela tiden Jungsborg: Karlebysvenskarnas multifunktionella samlingshus. Här var han engagerad under hela sitt vuxna liv under flera årtionden både som Uf-ordförande och kulturhusets allt i allo. Hans tid och lust räckte även för olika uppdrag bland annat medlemskap i Landskapsförbundets kulturutskott och i styrelsen i Stiftelsen kulturfonden för Gam-

lakarlebynejden.

Kyrkligt var han aktiv som medlem av Ansvarsgruppen för Karleby sockenkyrka och inte minst som producent för kyrkospel och bibelbaserade pjäser som gästspelat över hela Svenskfinland och även utomlands.

Han ville med sitt engagemang bredda kontaktytan mellan kyrkosamfundet och det omgivande samhället.

Holmqvist fick motta en rad pris och utmärkelser, de flesta tillsammans med hustrun Kristina. Nämnas kan Församlingsförbundets kulturpris, Svenska kulturfondens kulturpris, Stiftelsen kulturfonden för Gamlakarlebynejdens kulturpris, Folktingsmedaljen, Svenska folkskolans vänners Folkbildningsmedalj 1990, Johannes Klockars minnesmedalj, Karleby stads kulturpris och Vattenskyddspriset 2005 av Österbottens vattenskyddsförening. Tillsammans med hustrun Kristina var han år 2000 mottagare av Fredrika Runeberg-stipendiet.

Fjalar var en gudabenådad berättare som kunde med en anekdot knyta ihop det moderna samhället med historiska skeenden och kända karaktärer i det lokala folklivet. I hans berättelser fanns alltid ett försonande drag gentemot tidsfenomen och de olika människorna och företeelserna han såg och kände i närsamhället.

Familjen var för Fjalar ett begrepp med omfång. Den som haft förmånen att (i likhet med undertecknad) kunna känna sig delaktig i denna skara av närstående har fått en gåva att förvalta. Förlusten av sonen Stefan för ett antal år sedan lämnade outplånliga ärr hos Fjalar med hustrun Kristina och sonen Mats med sonhustrun Pauliina. Tröst och framtidshopp ger de två barnbarn som för något år sedan tog plats i familjegemenskapen.

Fritz-Olle Slotte

Tom Krause

Storsångaren och barytonen Tom Krause avled den 6 december 2013 i Hamburg där han på senare tid arbetat som en uppskattad pedagog. Han hörde till våra mest framgångsrika och internationellt inriktade sångare och var en mångsidig konstnär inom hela det klassiska fältet.

Med tanke på hans stora framgångar är det litet överraskande att yrkesvalet skedde efter så pass svår tvekan. Läkare skulle han bli – det var väl föräldrarnas ambitioner, och först efter avlagd medicine kandidatexamen avbröt han medicinstuderna och åkte till Wien.

För alla som kände honom privat eller hörde honom som solist med Akademien var det självklart att han skulle bli sångare. Han var en naturbegåvning av stora mått och sångstudierna gick förbluffande snabbt undan. Hans starka röst hade en härlig mörkklång och som person var han utåtriktad, elegant och expressiv.

Redan 1958 fick han engagemang vid Tyska operan i Berlin. Sedan sjöng han över tio år på Hamburgoperan, där han bl.a. under Rolf Liebermanns ledning gjorde en hel del modern opera och även berömda operafilmer.

Krause var oerhört språkbegåvad och han började få bl.a. stora Mozartroller, inte minst i Salzburg, och allt viktigare roller på skiva. Han tolkade Kurwenal och Orestes på Birgit Nilssons bejublade inspelningar av Tristan och Isolde och Elektra under Georg Solti. Därmed öppnades dörrarna till Metropolitan, Wiens statsopera, La Scala och de andra stora operahusen.

Benjamin Britten valde Krause till solist i sitt War Requiem och Eugene Ormandy gav honom barytonpartiet vid Amerikapremiären av Sjostakovitj's XIII symfoni. Det ledde till konserter i USA samt närmare femtio föreställningar på Metropolitan, bl.a.

som Escamillo under Leonard Bernstein.

Parallellt med sin operakarriär gav han gärna romansafnar och sjöng oratorierepertoar. Han kom att medverka i ett hundratal skivinspelningar, av vilka många blev berömda och fick prestigefulla pris. Till hans storartade skivtolkningar hör Lysiart i Euryanthe, Escamillo i Carmen, Don Pizarro i Fidelio och många till. En personlig favorit är för mig hans humoristiska och avslappnade tolkning av mandarinerna Ping på Zubin Mehtas härliga inspelning av Puccinis Turandot. Hans kompletta album med Sibelius sånger har även fått välförtjänt beröm och skivpriser. Krause hann också vara med på ett hörn i den finska operaboomen i Sallinens Palatset.

På 70-talet upplevde han något av en vokal kris och det var kanske i det skedet som hans intresse för yogan vaknade. Engagemanget i österländsk filosofi varade livet ut.

Ofta hörde man honom säga, att han lärde sig sjunga först på gamla dar. Då började han även tolka basroller, till exempel Filip II i Verdis Don Carlos i Nyslott. I mina

öron var nog unga Krauses rasande stili- ga, mörka stämman och intensitet oemot- ständliga. Men vid äldre år gjorde han några tolkningsmässigt utsökta liedinspelningar av tyska sångcykler, ofta med Gustav Dju- psjöbacka. Hans äldre sångstil präglades av ett nyanserat, innerligt lugn som inte minst den inhemska publiken också fick njuta av på operascenen i valda roller fram till år 2002.

Det som Krause lärde sig genom sin egen kris och sin yoga gjorde honom till en ytterst lyhörd röstpedagog. På 80-talet var han en kort tid gästprofessor vid Sibelius-Akade- min. Senare tog han emot en professur vid Musikhögskolan i Hamburg och blev chef för institutionen vid högskolan Reina So- fia i Madrid.

Vid dessa skolor och inte vid Sibelius-Aka- demin arbetade han in i det sista. Inhem- ska sångelever fick nöja sig med privatun- dervisning av honom. Tom Krause var vid sitt frånfalle 79 år gammal.

Jan Granberg

NATHANUS/STRETTA

Peter Lindgrén

Tidigare chefen för Svenska centralarkivet, politices magister Peter Lindgrén har gått bort i sviterna av den svåra sjukdom som drabbade honom redan år 1996.

Carl Peter Ulfsson Lindgrén föddes i Hel- singfors 23.7.1946 och han dog i sin hem- stad 21.2.2014.

Sin livsgärning utförde han vid Svens- ka centralarkivet. Det var han som bygg- de upp arkivet och han verkade också som dess chef åren 1977-2007.

Själv hade jag förmånen att få känna Pe- ter både som studie- och arbetskamrat men också som vän och diskussionspartner. Kon- takterna blev under senare år mera spora- diska men var alltid lika givande. Det första intrycket blev alltid att han – den medföd- de spjuvern – alltid hade en intrikat fråga att ställa och att det var i stort sett det för- sta han gjorde när man träffades.

Peter Lindgrén var historiker och kultur- människa tillika.

Efter skolgång i Nya svenska samskolan,

Lönkan, och Munksnäs svenska samsko- la blev han student 1968 från Helsingfors svenska Aftonläroverk, Aftis. Han blev ma- gister vid Helsingfors universitet 1975. Då var det främst ekonomisk och social his- toria (för legendariske Sven-Erik Åström) som intresserade honom, men i lika hög grad senare politisk historia. Han assiste- rade Per Schybergson i tillkomsten av Oy Wilh.Schaumann Ab:s historik.

Hans intresse för konst och kultur var livs- långt och omfattande. Peter var i grunden en samlare om det sedan gällde antikviteter, glas och porslin, mattor eller Helsingforshis- toria, företagshistoriker eller kokböcker. Be- träffande konstutbudet var hans skala bred. Han var en ypperlig värd för sina gäster.

Men livsgärningen var som sagt arkiv- verksamheten. Bland arbetskamraterna gäll- de Peter som ”Arkiv-Petter”.

Svenska centralarkivet grundades ur- sprungligen som slutarkiv för Svenska folk- partiet och dess medlems- och systerorga- nisationer. Under Peters egid utvecklades arkivet småningom till ett slutarkiv för en lång rad finlandssvenska organisationer. Ännu levande lika väl som döda.

Peter Lindgren byggda upp arkivet från praktiskt taget nollpunkten. Början var nå- gra dammiga mappar i en källare. Men han byggde upp också mycket annat. Han var med om att skapa De privata centralarki- ven rf 1999. Kan engagerade sig i Arkivfack- föreningen. Han var med om de första ar- kivdagarna. Och otaliga är de nationella, nordiska och andra internationella arkiv- kongresser som Peter aktivt tog del i un- der trettio år.

Centralarkivet verkställde också varje år en specialutställning, oftast i samband med folkpartiets partidag. Ingen som skri- ver samhällshistoria kommer förbi de väl- ordnade handlingarna i Peters arkiv. Pe- ter Lindgren deltog själv i bakgrunden till många historiprojekt och historiker. Ar-

kivet har därmed blivit en central finlands- svensk minnesorganisation.

Privat var Peter Lindgrén en alltigenom positiv, vänlig och social person med en vid vän- och bekantskapskrets. Men han omgavs också av en stark personlig integritet. Förut- om kulturintresset fanns också ett genuint intresse för resor och amatörfotografering.

Men en del av vännerna skall komma ihåg honom som främst Pentalabo. Sommarstäl- let och ön var centrala i Peters liv. Därför kom han att engagera sig djupt inte bara i Pentalabornas hembygds- och fritidsak- tiviteter utan också i stadsplaneringen av Sommaröarna mera allmänt. Och alltid med resultat.

Förutom av vännerna och kollegerna sak- nas han av sin hustru Christina, sonen Cal- le samt bonussonen Pete (Peter).

Håkan Mattlin

Börje Lång

Född: 25.7.1932 Död: 14.1.2014

En hedersman av den gamla stammen. En formulering, som inte sällan nyttjas i sammanhang som detta, men som just denna gång känns ovanligt relevant. Virket Börje Lång var gjord av är en bristvara i vårt nyegoistiska tidevarv. Börje var genuint intresserad av sina medmänniskors väl och ve och om han stötte på orättvisor sparade han ingen tid och möda för att korrigera missförhållandena.

Börje Lång föddes den 25 juli 1932 i byn Älgmossen i Pörtom socken och var livet ut omåttligt stolt över sin sydösterbottniska härkomst.

Hans högsvenska var ovanligt vårdad och välartikulerad, men given de rätta incitamenten svängde han med förtjusning blixtnsnabbt över till hembygdens tungomål.

Börje blev 1958 filosofie magister i engelska och tyska vid Åbo Akademi och fick tjänst som lektor vid Åbo Handelsinstitut. År 1975 gick flyttlasset till Åland, där han verkade som skolinspektör och byråchef vid Landskapsstyrelsen samt rektor för Medborgarinstitutet, innan det 1988 var dags att återvända till studiestaden och rektorskapet vid Åbo svenska arbetarinstitut.

En folkbildare ut i fingerspetsarna, med andra ord. En egenskap, som i kombination med ett levande historiskt intresse och en inte obetydlig skådespelarbegåvning resulterade i kreerandet av ett otal gestalter som storbonden vid kalasen på Stundars, Per Brahe, Gustav Vasa, Runeberg och Pehr Kalm.

Den sannolikt mest kända figuren i Börjes persongalleri var dock hertig Johan på Åbo slott. Hertig Johans gästabud var – liksom Stundarskalasen – ursprungligen Börjes ide, och blev med tiden ett begrepp även utanför de åboensiska kretsarna, och under åren 1979-99 hann Börje och hans gla-

© RSP MEDIAARKIV

da gång med inte mindre än ett tusental föreställningar, där musiken spelade en nog så central roll.

Precis som i sångarbrodern Börje Långs liv, BLå, som han kallades i studentkörskretsar, var en Brahe Djäkne, sedermera Ärkedjäkne, i själ och hjärta och hans pregnanta andra tenor satte, solistiskt likaväl som kollektivt, guldkant på såväl otaliga köreve-mang som, tillsammans med ärkeglunten Bosse Öblom, oräkneliga framföranden av Wennerbergs odödliga Gluntarne.

Oräkneliga är även de unga djäknar, bland dem undertecknad och Börjes tre egna söner, som i honom fick en mentor som aldrig satte sig på några höga hästar och alltid gav sig tid att reda ut allt tänkbart från stämföring till flugknytande.

Legendarisk blev han därtill som högst inofficiell ”materialförvaltare”, och mången tankspridd djäknes konsert har räddats tack vare BLås aldrig sinande mobila för-råd av frackreservdelar.

Pörtom, Åbo, Mariehamn – och som oumbärligt fjärde hörn i Börjes geografis-

ka livskvadrat: Pargas. Hustrun Solveigs hemtrakt, där den dyrbara lediga tiden tillbringades i familjens sköte på sommarstället Långvåg.

2002 blev Börje änklings – men någon avmattning i verksamheten var inte märkbar. The show must go on, sägs det. Den här gången i ordets allra bästa bemärkelse – ända fram till det ödesdigra slagang-fallet 2010.

Efter det syntes BLå fortfarande sporadiskt i musikaliska sammanhang, så till exempel vid Brahe Djäkners 75-årsjubileum 2012, men stämman hade tystnat. Nu svävar sången och själen fritt. Frid över Börje Långs ljusa och glada minne!

*Mats Liljeroos
sångarbroder och vän*

Marita Lönnfeldt

Bruten av sjukdom under sina sista år, men med ett rikt liv bakom sig, somnade Marita Lönnfeldt in på vårdavdelningen i Kimito den 28 september 2013, i en ålder av 84 år. Alla som kände Marita kommer framför allt ihåg hennes glada humör och positiva livssyn, som bar henne genom de prövningar, som livet förde med sig.

De sjukdomar hon drabbades av brukade hon kalla för ”världsliga saker”. Det som betydde mest för henne var familjen, släkten och vänkretsen. Hennes värme och omtanke räckte till för alla. I sina aftonböner hade hon för vana att räkna upp inte bara man och barn utan också barnbarn, barnbarnsbarn och andra som var i behov av förbön. Vid sidan av omsorgen om familjen var Marita aktiv som föreningsmedlem, bland annat inom Martharörelsen, och hon brann i synnerhet för skärgårdsfrågor.

Hon älskade sin hembygd och enligt hennes åsikt fick man aldrig förgäta sina rötter. Hon var mycket mån om att bevara och

föra vidare traditioner, i synnerhet gällande matlagning och firandet av högtider. Hon bidrog till att bevara kunskapen om skärgårdens kulturarv bland annat genom att i två böcker beskriva gamla seder och bruk i skärgården. Tillsammans med maken Nils erhöll hon SFV:s folkbildningsmedalj år 1989.

Hon följde också aktivt med de arkeologiska utgrävningarna vid Kyrksundet i Hitis på 1990-talet och var stolt över att hennes hembygd kunde uppvisa fynd från vikingatiden. Hon forskade ständigt i skärgårdens historia och ledde i många år olika hembygdsforskningsgrupper. Hon bidrog också aktivt till planeringen och inredningen av museihemmet på Bengtskärs fyr stod henne nära därför att hon som barn tidvis vistats där under somrarna. Barndomen i Rosala och Böle hade hon alltid i ljust minne, men hon sörjde över att hon under kriget varit tvungen att vistas många år som krigsbarn i Sverige. Efter kriget utbildade hon sig till lärarinna vid seminariet i Ekenäs; gifte sig och fick sina första barn. Under 1950-talet och in på 1960-talet arbetade hon vid olika skolor i Åbolands skärgård.

Efter att hon gift om sig med lantmätaren Nils Lönnfeldt, flyttade hon till Väst-anfjärd, där hon tillsammans med honom pietetsfullt renoverade och inredde gårdsbyggnaden på Gräggnäs. Där idkade hon och Nils jordbruk till husbehov och de höll sig också med får. Familjen växte och Marita stannade hemma med barnen så länge de var små. I slutet av 1970-talet utbildade hon sig till speciallärare i Vasa och arbetade därefter till sin pensionering som speciallärare på Kimitoön.

Många somrar vistades Marita med familjen på Trunsö, där hon och Nils byggde ett sommarhus. De byggde också ett hus i Rosala, där de kunde vistas sent på höstarna och tidigt på vårarna. Maritas längtan ut till havsbandet blev särskilt stor när isarna gick och havet åter svallade fritt mot strän-

derna. Efter att Nils gått bort 2009, räckte inte Maritas krafter och hälsa till för att bo ensam kvar i Gräggnäs och hon flyttade till en bostad i servicehemmet Solglimten i Hitis. Hon var tacksam för att hon fick återvända till sin födelsebygd, och där bodde hon tills hälsan svek och hon behövde sjukvård dygnet runt.

Marita hågkoms av talrika vänner och bekanta och sörjs djupt av barn, syskon, svärdöttrar, barnbarn, barnbarnsbarn och andra släktingar. En bättre svärmor än Marita kunde jag inte ha haft.

*Paula Wilson
svärdotter*

Per-Eric Nyholm

18.10.1919-14.12.2013

Med stadsrådet Per-Eric "Pegi" Nyholm har en omistlig del av det gamla Borgå gått ur tiden. Han var vad man kunde kalla för en "barfotaborgåbo" i fjärde ledet, född den 18 oktober 1919 i dagens "Nyytti" i hörnet av Alexandersgatan och dåvarande Vattentornsgatan (numera Linnankoskigatan) som numera är en del av Itä-Uudenmaan koulu-tuskuntayhtymä med bl.a. Amisto.

Pegis far var vaktmästare i Porvoon Naisopisto-Borgå Flickinstitut som på den tiden var en internatskola. Pegi slet skolbänken i Borgå lyceum och avverkade studentexamen 1938. Redan dessförinnan hade han tittat kärvt på flickbarnet Ea Lindqvist. Bröllopet fick anstå till 1947 eftersom Pegi inte ville att Ea skulle bli krigsänka. Innan inkallelseordern kom, vintern 1940, hade Pegi inlett studier i juridik som han försökte fortsätta med under sina år i fronten. Under kriget tjänade han fosterlandet i närmare fem år. År 1977 befordrades han till major i reserven.

Pegi har sagt att han alltid har intresserat sig för det kommunala. Hans nästan fyrtioåriga tjänstgöring inom den kommunala sektorn i Borgå inleddes ändå med ett sommarvikariat vid Sparbanken i Borgå under ledning av den allsmäktige bankdirektören Gunnar Baltscheffsky.

År 1946 blev Pegi stadssekreterare i Borgå. Det var också det året staden firade sitt 600 års jubileum som bland annat celebrerades med att staden bjöd alla anställda, ungefär hundra personer på middag. Inte så illa med tanke på att stadens finanser då som nu var mycket ansträngda. Då var det efterkrigstid och brist på det mesta. Borgå hade blivit illa bombat och hela stadskvarter hade utplånats med en skriande bostadsbrist som följd. Bostäder skulle även upplåtas åt hemlösa karelsare som hade anvisats Borgå som ny bo-

ningsort. Befolkningens mängden i Borgå uppgick då till ca 7000 invånare. De juridiska studierna lyckades han föra till ett lyckligt slut vid sidan av sitt arbete. Hans sista tentamen inför högre rättsexamen vid Helsingfors universitet var Runebergsdagen 1948 och på kvällen deltog han i det festliga firandet av nationalskalden. Han har sagt att den festen har stannat bäst i minnet av de otaliga Runebergsfesterna han senare fick uppleva. Den 20 december 1957 blev han vicehäradshövding.

År 1966 avancerade Pegi till stadsdirektör efter Ragnar Lassenius som hade blivit pensionerad. På den posten stannade Pegi ända tills det var hans tur att avgå med ålders rätt år 1982. Pegi har sagt att han aldrig kommer att skriva sina memoarer vilket var beklagligt med tanke på allt som har hänt under hans långa era i Borgå stads tjänst. Det var en tid med explosiv utveckling för Borgå både inom den industriella sektorn och inom samhällsförvaltningen i och med införandet av grundskolan och tillkomsten av en ny folkhälsolag. Etableringen av oljeraffineriet Neste Oy i Sköldvik och i sam-

band med detta en stor inflyttning ledde till att språkförhållandena i Borgå ändrades så att staden fick finsk majoritet år 1973.

Under sina år som tjänsteman i Borgå hann Pegi uppleva det mesta. Staden bestod sig inte med någon stadsjurist så stadsdirektören representerade också den juridiska sakkunskapen. Under Pegis tid förverkligades flera byggnadsprojekt som Keskuskoulu, Kvarnbackens skola, brandstationen där nuvarande Brandbacken finns och simhallen inte att förglömma. Vid sidan av sin tjänst beklädde Pegi Nyholm ett stort antal förtroendeuppdrag och andra uppdrag. Han satt inemot fyrtio år i Ekåsens förvaltningsorgan och en mycket lång period i styrelsen för Helsingfors centralsjukhus. Initiativet till stadsrådstiteln, år 1979, kom från sjukhushållet. Pegi var också disponent för Svenska Gården i Borgå i mer än 30 år. Efter sin pensionering arbetade han i två represser som t.f. lagfaren assessor vid domkapitlet i Borgå.

En liten händelse som ur kulturell synpunkt i högsta grad handlar om Pegis gamla skola, det anrika Borgå lyceum, och stadens kulturliv i sin helhet är värd att notera. Vid införandet av grundskolan i mitten av 1970-talet övergick Borgå lyceum i Borgå stads ägo från att tidigare ha ägts av staten. I samband med detta gjorde Helsingfors universitet anspråk på att få överta skolans unika bibliotek, men staden utgick med segern. Överlåtelsen undertecknades av undervisningsministern, före detta borgålyceisten, Pär Stenbäck och Per-Eric Nyholm i egenkap av stadsdirektör.

Under Pegis tid var tröskeln låg till hans tjänsterum. Han var högeligen uppskattad för sin förmåga att få saker uträttade och för sitt glada och jovialiska sätt. Han om någon kunde underhålla både enskilda personer och stora sällskap. Hans historier är legio och ännu kan många med mig känna Pegis vingslag susa i hans forna ämbets-

rum och i Stadshusets kuloarer även om han som pensionär bara besökte sin forna arbetsplats för att behängas med en eller en annan ”prenika”.

Som pensionär hade Pegi inga fritidsproblem. Gärna promenerade han i stan för att träffa och prata med sina många bekanta. Sommarstugan i Gäddrag var kär för honom. Han företog också många utlandsresor med sin hustru och gav mycket tid åt sina barnbarn.

I januarimörkret tänder vi ljus för Per-Eric ”Pegi” Nyholm för att minnas honom med glädje och tacksamhet med några ord ur Harry Martinsons rymdepos ”Aniara”:

”Här i rymden finns ej hinder,
alla tider stråla samman,
och jag minns från skilda riken
skärvor från min långa vandring.”

Per-Eric Nyholms närmast sörjande är hans hustru Ea, barnen Susanne och Per-Stefan, samt barnbarn och barnbarnsbarn.

Benita Ahlnäs

Rurik Packalén

Född: 31.1.1929, död 13.8.2013

Med arkitekten Rurik Waldemar August Packalén har en hängiven filantrop inträtt i evigheten. Hans härstamning på modernet från en rysk adelssläkt, med furst Kutusov i bakgrunden, kan kanske antyda en förklaring till hans ovanligt frodiga natur.

Rurik blev student från Svenska Normallyceums klassiska linje 1947 och avlade arkitektexamen 1957 vid Tekniska Högskolan i Helsingfors. Sitt aktiva yrkesliv ägnade han som delägare främst åt den arkitektbyrå, som fick sin början 1960 efter segern i tävlingen om Tekniska Föreningens hus, och som i något ändrad form fortsatte sin verksamhet en god bit in på 2000-talet. 1969–72 fungerade han dessutom som generalsekreterare för Nordisk Byggdag, ett uppdrag som i olika former fortsatte, och som medförde intressanta kontakter och givande resor, bland annat till Island med besök hemma hos presidenten Vigdis Finnbogadottir. Hans yrkeskunskap kom också till användning vid Karis stads byggnadsinspektionsbyrå, där han ett tiotal år fungerade som rådgivande arkitekt.

Men utöver yrkeslivet ledde Ruriks människovänliga sinnelag honom in i ett otal olika sociala sammanhang. Ett sådant var Kårböle Gille, som under hans och hustrun Evas aktiva medverkan utvecklades till en livaktig stadsdelsförening. I föreningens interna tidning Gamla Ls Nyheter, som tidvis helt redigerades av paret Packalén, fick hans frodighet och skämttecknarbegåvning utlopp bl.a. genom fantasifiguren Rutijon, en bisamrätta med hemvist i den närbelägna Rutiån. Med hustrun Eva erhöll han SFV:s Hagforsmedalj år 1997.

Ruriks bärande stämna och hämningsfria uppträdande gav honom också många uppskattade roller i olika spex som ordnades av Kårböle Gille. Han var gilletts ord-

förande under åren 1978–81 och 1995–98.

I Tekniska Föreningen i Finland blev han hedersmedlem efter ett antal år som styrelsemedlem och viceordförande. Svenska Folkpartiet placerade honom en period i Helsingfors stads museinämnd efter en kandidatur för stadsfullmäktige.

Till Ruriks mest framträdande egenskaper hörde hans livsbejakande attityd, hans människovänlighet och hans självupppoffrande hjälpsamhet. Också en råkall och dimmig dag kunde han fryntligt deklarerat, att han känner vår i luften.

Han var väl rustad att som den äldsta av tre bröder axla det ansvar, som föll på honom då han som tioåring blev faderlös. Det var inte alla gånger lätt för hans mor att ensam anpassa sig till ett liv så olikt det tsarstida societetslivet i St Petersburg, från vilket hon hade flytt undan revolutionen. Rurik blev ett stöd för henne, liksom för sin yngsta bror, som var i behov av handfast stöd livet ut.

Men hans hjälpsamma hand sträckte sig också åt andra håll. I själva verket var han beredd att generöst ställa upp varhelst han såg

ett hjälpbehov i sin närhet.

Ruriks många vänner kommer att sakna hans vänliga väsen och den atmosfär av problemfrihet, som han alltid spred omkring sig. Närmast sörjs han av hustru Eva och av tre barn med familjer.

*Per-Mauritz Ålander
kollega och kompanjon.*

Lars Erik Taxell

Född: 6.4.1913, Död: 7.10.2013

Med Lars Erik Taxells bortgång 7.10.2013 mister Svenskfinland en stor hövding. En stor hövding ser långt utöver ankdammen. Taxell var en sådan gestalt. I honom förenades omsorgen om modersmålet och Svenskfinland med ett starkt nationellt och nordiskt intresse. Finland bör som ett tvåspråkigt land värna om den nordiska rättsstaten och demokratin. Rättsordningen, men även bildnings- och kulturväsendet, spelar här en avgörande roll.

Efter barndoms- och ungdomsåren i Vasa och studier i Helsingfors kom Åbo att bli hans hemort för resten av hans långa (100 år) liv. Hans omedelbara arbetsomgivning var Åbo Akademi, där han inte endast under en ansenlig tid (1948-1976) innehade professuren i privaträtt med allmän rättslära utan även verkade som universitetets rektor (1950-57) och sedermera kansler (1982-84). Sin nationellt kanske mest synliga roll hade Taxell som Svenska Folkpartiets ordförande 1956-1966.

Som professor spelade Taxell en avgörande roll vid utvecklandet av den svenskspråkiga undervisningen och forskningen i juridik. Arvet från 1640-1827 fördes nog vidare vid Akademien redan från och med 1920-talet, men i Taxell kunde Akademien falla tillbaka på en av Nordens främsta juridikprofessorer. Han var också en mycket uppskattad lärare (med smeknamnet Jaffa-Lasse, till följd av de exempel med apelsiner han brukade använda i undervisningen).

Under hans tid utvecklades rättsvetenskapen till en verklig institution med ett breddat utbildningsansvar.

Vad forskningen beträffar kan inom den digra produktionen särskilt boken *Avtal och rättsskydd* (1972) nämnas. Enligt en riks-svensk bedömare kunde det inte råda någon tvekan om att boken under överskådlig tid kommer att räknas till de få verkligt centrala civilrättsliga standardverken i nordisk litteratur. Utöver avtalsrätten visade Taxell ett särskilt intresse för bolagsrätten samt senare även allmänna frågor kring rättsstats- och demokratibegreppen. Taxells hedersdoktorat från fyra nordiska universitet samt det prestigefyllda nordiska juristpriset 1984 vittnar om bredden och djupet i aktningen.

Att han även var en uppskattad akademisk ledare och administratör visas av rektors- och kanslersuppgifterna. Man kan med fog fråga sig, om den ställning Akademien fick i samband med förstatligandet år 1981 skulle hå blivit så stark som den blev utan Taxells insatser.

Då mina egna studier och examina förlades till Åbo universitet och inte Åbo Akademi hade jag tyvärr inte förmånen att räkna Lars Erik Taxell som min direkta lärare. Att han blev en bekant gestalt redan under skol- och ungdomsåren sammanhängde med vänskapen med sonen Christoffer, klass- och senare studiekamrat. Ungdomsårens besök i juristfamiljen Taxell (makan Hillevi var ju

hovrättsråd i Åbo hovrätt) kompletterades senare genom kontakterna inom Åbo Akademi, där jag hade förmånen att bl.a. vara medlem i det interna lagskipningsorgan som Lars Erik Taxell basade över.

Även i övrigt blev professor emeritus Taxell en klippa och ett stöd, som vi ungtuppar alltid vid behov kunde förlita oss på, även i samband med Juridiska föreningens Åbo-avdelning.

Lars Erik Taxell var inte en de stora åttahövornas man. Här var det innehållet och kvaliteten, inte gestikulationen, som räknades. Hans lugna och förtroendeingivande väsen hindrade inte glimten i ögat eller en vänligt ironisk kommentar. Vi är väl betjänta av hövdingar av den kalibern.

*Allan Rosas
Medlem av Europeiska
unionens domstol*

Mark Wallenius

På midsommaraftonens förmiddag 2013 nåddes vi av sorgebudet att rektor emeritus Mark Wallenius under en resa i Belgien drabbats av en sjukdomsattack och efter några dagar på sjukhus avlidit i Brüssel i en ålder av 79 år.

Mark Wallenius föddes i Wärtsilä 16.9.1933 som tredje barn till fil.mag. Carin Wallenius och dipl.ins. Gunnar Wallenius. År 1944 flyttade familjen från Wärtsilä till Dalsbruk. Efter det fadern dött i en olycka 1945 flyttade familjen vidare till Åbo, där Mark fortsatte sin skolgång i Åbo Svenska Samskola. Efter studentexamen och studier vid Åbo Akademi med historia och samhällskunskap som huvudämne erhöll han sin första lärartjänst i Dragsfjärd – först som föreståndare för Dragsfjärd medborgarskola och senare som lektor och rektor vid den nyinrättade Dragsfjärd kommunala mellanskola.

Sin egentliga lärargärning kom han dock att utföra i Tammerfors i och med att han år 1967 anställdes som lektor i historia och samhällskunskap vid Svenska samskolan i Tammerfors – en tjänst han kom att inneha ända till 1989, då ha valdes till skolans nya rektor. I skolans 100-års historik "Hundra år av gemenskap" kan man läsa: "Sällan har väl en ny rektor beledsagats av så glada förhoppningar som Mark. Hans trygga, joviala person var redan något som skolan tagit till sig under drygt tjugo verksamhetsår." Dessa förhoppningar grusades sannerligen inte under hans rektorstid, som avslutades i och med hans pensionering år 1996.

Rektor Wallenius undervisning och hans behandling av eleverna var präglad av en elevsyn som kan karakteriseras med orden: Vänlighet, generositet och öppenhet. Eleven i centrum var självklart för honom, dock så att avståndet mellan läraren och eleven bibehölls – båda parterna till gagn.

En ämneskollega till Mark framhöll hans

gedigna kunskaper om och insikter i europeisk historia, vilket resulterade i att han anlätades som läromedels-författare då de nya böckerna i historia för det kursformade gymnasiet utformades.

Under hans rektorstid var skolan stadd i snabb utveckling – nya undervisningssätt och -metoder introducerades och inte minst datorernas införande i skolans värld krävde en skicklig och fördomsfri rektor. Svenska samskolan i Tammerfors låg i bräschen² då den nya tiden inom skolan randades² och detta resulterade i att studentresultaten i skolan under många år i följd låg bland de främsta i landet. Under Marks rektorstid gjordes även stora renoveringsarbeten i skolbyggnaden.

Mark Wallenius kom under sin tid i Tammerfors att inneha många förtroende-uppdrag och var en central person inom det svenska Tammerfors. En fullständig förteckning över alla de föreningar och organisationer han satt med i skulle föra för långt i denna minnesteckning. Några exempel: Medlem av Svenska Finlands Folkting, ordförande för SFP i Tammerfors, di-

rektionsmedlem och klubbhövding i Svenska klubben i Tammerfors, ordförande och sedermera hedersordförande för Svenska Pensionärsföreningen i Tammerfors, styrelsemedlem i Pirkanmaan historian ja yhteiskuntaopin opettajat, medlem i församlingsrådet i Tammerfors svenska församling, medlem i Rotary och i loosi nro 26 Pirkka inom Odd Fellow.

Hans gedigna kunskaper och systematiska färdigheter togs till vara och resulterade i att han medverkade i ett stort antal böcker och historiker: I samband med skolans 100-årsjubileum utkom historiken Hundra år av gemenskap 1895–1995 samt matrikel 1895–1995; Vårt Tammerfors – en svensk språkö i hjärtat av det finska Tavastland; Svenska Folkpartiet i Tammerfors 1907 – 2007; Svenska Klubben i Tammerfors 1884–2009.

Otaliga är de föredrag han under årens lopp i olika sammanhang hållit om personer, byggnader, historiska händelser med anknytning till Tammerfors.

Vid sidan av att ha varit en ivrig schack- och bridgespelare var hans stora intresse genealogi. Hans omfattande forskningar rörande sina förfäder resulterade i att han tillsammans med sonen Patrick i början av 2000-talet utgav den mycket omfattande släktkrönikan "Syskonen på Wijk – en brevberättelse". Detta hans intresse för tidigare släktled fortsatte under årens lopp och boken om Gustaf Philip Armfelt var i slutskedet, då liemannen anlände alltför tidigt.

Mark Wallenius vänsälla och generösa väsen i olika sammanhang gav honom en stor vänkrets och han var en person som många uppskattade stort. Speciellt hans fina berättarkonst kryddad med humor är ett drag som utmärkte honom och som jag länge kommer att minnas. Det är många idag som minns Mark Wallenius med värme och med stor saknad.

Mark Wallenius oväntade bortgång har väckt förstämning och sorg i vida kretsar.

Mätte hans dotter Tuija med familj och sonen Patrick med familj få styrka att bära sorgen och saknaden efter en älskad far.

*Folke Jungner
vän och tidigare kollega*

Sven-Erik Wester

När Sven-Erik Wester i Närpes avled den 14 juli 2013, 87 år gammal, var det en mångkunnig och mångsidig man som gick ur tiden. Han blev student i Kristinestad 1946 och diplomekonom 1951, då han utnämndes till ekonomichef på Vasa bomull. Han fungerade som konduktör på bussarna, men 1956 blev det att ta över familjeföretaget. Men han hann också verka som bankdirektör på HAB 1959-62.

Det var Sven-Eriks far Karl Johan Wester (1898–1961) som startade lastbilstrafik redan 1928 efter att ha varit bl a kappsäcksförsäljare. Långtradartrafik på Helsingfors inleddes, och tidvis hade han även kombinerad buss-lastbil. Passagerarna satt i den så kallade grisburen på flaken. Under kriget tog man ut alla bilar utom en till fronten, och de kom tillbaka i skrotskick.

Därefter upphörde lastbilstrafiken, och 1947 köpte Wester med lånade pengar två bussar för trafik på linjen Närpes-Vasa. Senare kom ytterligare tre bussar, byggda på lastbilsunderrederna hos Haldins i Vasa.

Linjetrafiken utvidgades till Lappfjärd efter att Wester fått överta Matts Haglunds tillstånd för den linjen 1953. Småningom övertog Wester och Ingves hela Haglunds trafik.

Samarbete med Salosen liikenne kring linjen Vasa-Åbo inleddes också. Flera andra företagsköp gjordes likaså, bl.a. Bodbacka trafik, Salonen i Storå och Rosengård i Kristinestad.

När persontrafiken på järnvägen till Kaskö upphörde 1956 fick Westerlines sätta in ersättningsbussar, och då Algots kom till Närpes 1969 blev transporten av de anställda en viktig del av verksamheten. Likaså inleddes den omfattande skolbusstrafiken på 1960-talet.

1960 grundades resebyrån Närpes rese-tjänst, från 1978 resebyrå Botnia, och i slutet

av 1970-talet inleddes samarbete med resebyrån FinnSov kring resor till Leningrad.

Efter att ha hållit till i garaget vid Westers hemgård i Finby fick man på 1960-talet egen verkstad med garage, och på 1970-talet byggdes en ny terminal tillsammans med Lindqvist & Malm.

Firmanamnet ändrades 1953 från KJ Wester till Westerlines, och det öppna bolaget ombildades till kommanditbolag 1974 samt 1998 till aktiebolag. Ett nybildat bolag, Aagi-Trans, övertog därefter företaget.

Sven-Eriks söner Carl-Henrik och Johan kom med i verksamheten 1972 och 1978 och bland delägare/anställda fanns också Astrid Wester, Britta och Krister Malm, Leif Ahlskog och Daniel Björkstrand. Sedan 2007 ingår Westerlines i koncernen Veolia transport, och de senaste åren har samarbete med Wiik & Ström i Vasa inletts.

Företagets 70-årshistorik På resa med Westerlines utkom 1998, och 2011 sammanställde Kalle Svedjebäck och Daniel Björkstrand till Sven-Eriks 85-årsdag en redogörelse för Westerlines bussar åren 1947–2007 under rubriken Olle, Korridoren och

några till.

Enligt Sven-Eriks önskan överlämnades hans och Westerlines arkivmaterial till Landsarkivet i Vasa i fjol.

Sven-Erik Wester var bl.a. ordförande i bussförbundets Vasaavdelning medlem av linjebilsförbundets styrelse och ordförande i Österbottens avdelning. Utvecklingen av turistnäringen låg honom varmt om hjärtat, och han var bl.a. ordförande i Kristinestadsnejdens underavdelning av Sydösterbottens turistförening och satt i styrelsen för Österbottens turism.

Centralhandelskammaren och Österbottens turism tilldelade honom förtjänsttecken i guld för hans insatser för utveckling av bussnäringen och turismen. Dessutom fick han motta Melvin Jones hedersmärke av Lionsklubben i Närpes.

Sven-Erik Wester var en ivrig förespråkare för pensionärernas rättigheter. Han var medlem av förbundsstyrelsen åren 1998-2008, de sista åren som suppleant, och han tilldelades också förbundets förtjänsttecken. Dessutom var han viceordförande i det österbottniska distriktet från 1994 några år framåt.

Inom Närpes pensionärsförening var han som ordförande 1990-2005 samt därefter som viceordförande några år med om att arbeta upp föreningen till en de största och aktivaste i förbundet. Föreningens medlemsantal steg till närmare tusen.

Som musiker (dragspel, fiol, piano, keyboard) medverkade Wester ofta vid pensionärssamlingarna, och han var också med i revysammanhang samt Luciaarrangemang i Närpes som ackompanjator.

När föreningens 50-årshistorik utarbetades 2009 hade Wester en verklig guldgruva att ösa ur. Han kunde förutom handlingar av olika slag också stå till tjänst med egna omfattande intressanta minnen.

Som tidigare bussbolagsägare och -direktör i Westerlines var hans speciella sköte-

barn pensionärsresorna som han utvecklade och organiserade ända till de sista åren. Hans förmåga att skapa goda kontakter kom här väl till pass.

Tidigare var resor till Sverige populära, men också dagsresor inom eget land, resor i egen kommun under mottot Lär känna din hembygd samt till andra orter under mottot Känn din grannkommun ordnades.

Börje Sidbäck

Olav Wistbacka

Den i Jakobstadsnejden kända skolmannen, pensionerade läraren fil.kand. Olav Wistbacka avled den 19 september 2012 efter en sjukdomsattack. Han föddes den 17 juli 1924 i Småbönders, Terjärv, i en familj där speciellt skidsporten omhulldades, men där också intresset för samhälle och kyrkligt liv var mycket påtagligt.

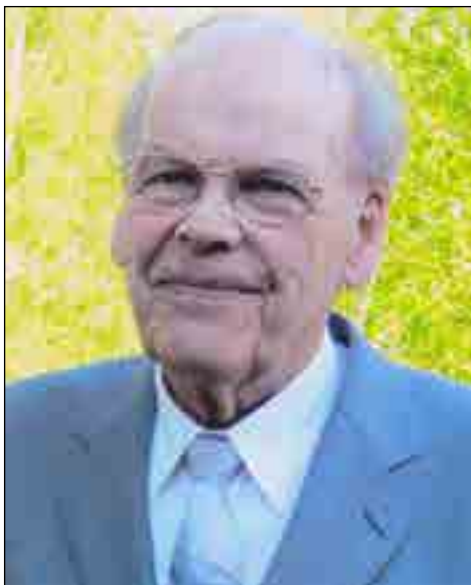
Olav Wistbacka kunde som junior notera framgångar i skidspåret och kom under fortsättningskriget också att koras till bataljonsmästare. Då han efter kriget inledde sina studier blev han också finländsk mästare för lärarstudier år 1945.

Sin livsgärning utförde Olav Wistbacka som lärare. År 1949 dimitterades han från Nykarleby seminarium och fick sin första tjänst som lärare och föreståndare vid Näs skola i Larsmo. Han verkade där till 1954 då han blev klasslärare vid Lagmans skola i Jakobstad, samt 1958-1969 ämneslärare vid Jakobstads svenska medborgarskola. Med skolreformen kom han att verka vid Jakobstads svenska försöksgrundskolas högstadium samt Rådmans och Oxhamns skolor fram till pensioneringen 1984.

Vid sidan av sin ordinarie tjänst studerande han vid Helsingfors Universitet, Åbo Akademi, och blev fil.kand. från Stockholms Universitet 1973. Dessutom verkade han en tid som skolekonom på deltid för det svensk-språkiga skolväsendet i Jakobstad.

Olav Wistbacka var också medlem i Mellersta Österbottens sommaruniversitets fullmäktige och timplärare i svenska vid arbetarinstitutet i Jakobstad. Han var också intresserad av litteratur och språkvård.

Olav Wistbacka ingick år 1949 äktenskap med Helena, också hon född Wistbacka i Terjärv och sedermera lärare i huslig ekonomi vid Oxhamns och Rådmans skolor. Paret fick barnen Märta, Bodil och Märten. Till familjens stora sorg omkom Märten i en

bilolycka på hemväg från Dragsvik år 1987.

Familjen uppförde år 1955 en sommarstuga på Kalvholmsskatan i Eugmo, och de bodde där minst tre månader varje sommar. Sommaren 2012 blev den första utan båt i sjön, eftersom Olavs hälsoproblem inte tillät större ansträngningar. Fiske, trädgårdsskötsel och bärplockning var främsta intressen sommartid.

Olav Wistbacka ägnade också mycken tid åt nykterhetsarbetet. Han verkade som ordförande och sekreterare för den lokala MHF-föreningen och deltog ofta som föreningens representant vid Finlands svenska nykterhetsförbunds årsmöten.

Olav Wistbacka gav i alla situationer uttryck för en spontan humor som kollegerna, släktingarna och vännerna uppskattade. Han sörjes närmast av hustrun Helena, döttrarna Märta och Bodil med familjer, där fyra barnbarn och två barnbarnsbarn förgyllde Olavs tillvaro under hans sista levnadsår.

Bertel Widjeskog

Året 2013

Året 2013

Kanslichefens översikt.....	117
Styrelsens årsberättelse.....	118
Resultaträkning	120
Balansräkning	121
Finansieringsanalys	122
Noter till bokslutet	123
Bokslutets underskrift.....	128
Revisionsberättelse	129
Förteckningar.....	130
Utdelningen 2013	135
Testamentsfonder 2013.....	136

Kanslichefens översikt

DET SOM sysselsatte oss under 2013 var främst att få SFV:s ekonomi i balans, och vi kan nu säga att de åtgärder vi vidtagit burit frukt. Vi mottog även under år 2013 flera betydande donationer, som vi är mycket tacksamma för. För oss bevisar de här donationerna att det fortsättningsvis finns förtroende för de prioriteringar vi gjort, och den riktning vi valt.

Men det är viktigt att poängtera att SFV, trots ekonomiska utmaningar under år 2013, kunnat göra stora och viktiga åtaganden. Vi har koncentrerat SFV:s uppgifter närmare de ursprungliga syftesparagraferna, och vi har avyttrat bolag och verksamheter som inte direkt hört till SFV:s uppdragsområde. Under 2014 kommer SFV att fortsätta se över förmögenhetsmassan, och göra några omplaceringar. Det blir bättre balans mellan investeringar i fastigheter och värdepapper; hittills har för mycket av förmögenheten varit bunden i fastigheter med ganska svag avkastning.

Vi kommer också att tydligt höja SFV:s profil, så att det för alla blir synligt och

klart när SFV är med och stöder, eller vilken verksamhet som är SFV:s egen. Samhälls- och mediakontakternas synligaste del är vår medlemstidning, kulturtidskriften *Svenskbygden*, årsboken SFV-kalendern och böckerna i SFV:s publikationsserie. Också här kan läsarna bland annat vänta sig förnyelser och förbättringar i layout och utseende, och överlag en tydligare visuell linje för hela SFV. Kanske också helt nya mediaprodukter.

UNDER PÅGÅENDE år har en förändring även märkts genom att en del av Studiecentralen och dess verksamhet återintegrerats i SFV under den nya devisen SFV Bildning, och börjat verka på ny adress i vårt kulturhus G18 i Helsingfors. Det är inte fråga om en nedskärning, utan om att en verksamhet som ur alla praktiska synvinklar varit SFV:s, nu även kommer att se ut som SFV:s verksamhet.

Ett annat exempel är SFV:s bidrags- och stipendieverksamhet, där vi detta år första gången kopplat in klara tyngdpunktsområden, utgående från de svar vi fick i vår nätbaserade undersökning förra året. Bland tyngdpunktsområden hittar vi till exempel stärkande av läs- och skrivfärdigheter, stärkande av den muntliga uttrycksförmågan, och stärkande av den finlandssvenska identiteten.

Med de här exemplen vill jag visa, att knappare ekonomiska resurser inte automatiskt innebär stagnation. Och vi kommer att fortsätta att förnya och modernisera oss framöver – ni kommer garanterat att höra mer av oss.

Johan Aura

Styrelsens årsberättelse

Allmänt

År 2013 fortsatte styrelsen fokusera verksamheten i enlighet med föreningens syftesparagraf "SFV har till ändamål att främja bildningsarbetet bland Finlands svenska befolkning genom att understödja skolor, barnträdgårdar och bibliotek, utge studieunderstöd ävensom stödja andra former av finlandssvenska bildnings- och kultursträvanden".

SFV:s verksamhet är i resultaträkningen uppdelad i bildningsverksamhet, bidrags- och stipendieverksamhet, skrifter och publikationer samt administration och förvaltning. Bildningens största enheter består av Svenska studiecensalens kurser och studiecirklar, ungdoms-verkstan Sveps samt resurscentret Föregångarna i Vasa.

Styrelsen har fortsatt den långsiktiga processen att minska fastigheternas höga andel i föreningens tillgångar till förmån för mer avkastande alternativ.

Medlemskåren

SFV verkar aktivt i det finländska medborgarsamhället, dels i samarbete med de finlandssvenska organisationerna, dels genom sitt eget kontaktnät och sin stora medlemskår.

Vid utgången av 2013 var antalet medlemmar i föreningen 410 och medlemmarna i understödsföreningen var 8 881 personer. Totala antalet SFV-medlemmar var 9291 st (2012: 9409). Vid sina årsmöten den 25 mars 2013 fastställde Svenska folkskolans vänner och dess understödsförening medlemsavgiften till 10 euro. Den omfattar SFV-ka-

lendern och tidskriften Svenskbygden som medlemsförmåner.

Styrelsen

Styrelsens sammansättning var: ordförande: professor Per-Edvin Persson (invald 1989), vice ordförande: fil.mag. MBA Veronica Fellman (invald 2007), pol.mag. Heidi Backman (invald 2013), fil.mag. Stig-Björn Nyberg (invald 1998), musikmagister Wivan Nygård-Fagerudd (invald 2010), utbildningsråd Gun Oker-Blom (invald 2013), fil.dr. h.c. Mikael Reuter (invald 1996), författaren Gustaf Widén (invald 2005) och läraren Gustav Wikström (invald 1997). Styrelsens sekreterare var kanslichefen.

Styrelsen sammanträdde under året till elva protokollförda möten. Antalet behandlade ärenden var 153. Styrelsen fortsatte traditionen att hålla åtminstone ett styrelsemöte per år på annan ort än Helsingfors. Styrelsen sammanträdde i september 2013 i Tammerfors. Innan mötet besökte styrelsen Svenska Samskolan i Tammerfors.

I tur att avgå ur styrelsen vid årsmötet 2014 är ledamöterna Mikael Reuter, Gustaf Widén och Gun Oker-Blom.

Hedersmedlemmar

Hedersordförande i föreningen är professor Ann-Mari Hägg-man. Hedersmedlemmar i föreningen är Brita Cavonius, Lars Huldén, Bo Lundell och Per Snickars.

Utskott och kommittéer

Arbetsutskottet har förberett ärendena till styrelsens möten och avgjort löpande ären-

den. Förvaltningsrådet är styrelsens rådgivande organ i ekonomiska frågor. Medlemmarna i föreningens utskott, priskommittéer mm framgår i förteckningarna på sida 130.

Årsmöte och utdelningsfest

Föreningen höll sitt årsmöte i Helsingfors den 25 mars 2013.

Föreningen höll utdelningsfest i festsalen i G18 den 27 mars. Vid festen utdelades Kulturpriset ur Signe och Ane Gyllenbergs fond, Folkbildningspriset, Brobyggarpri-set, Christoffer Grönholms pris, Lillholmsstipendiet och Beijar-holmsstipendiet. Tio lärare i svenska vid finska skolor premierades med stipendier.

SFV:s medaljer delades ut på Svenska studieförbundets vårmöte som hölls i Vasa den 19 april. Tre Folkbildningsmedaljer och fyra Hagforsmedaljer delades ut.

SFV införde för första gången en öppen nominering till pristagare och medaljörer.

Pristagare, medaljörer och stipendiater presenteras i förteckningarna på sida 130.

Personalen

Föreningens personal var i medeltal 39 personer under räkenskapsperioden. De anställdas namn och uppgift är upptecknade i förteckningarna på sida 134.

Bidrag och stipendier

Under bidrags- och stipendieverksamhet i resultaträkningen redovisas totalt 6,3 miljoner som beviljade bidrag och stipendier. Fördelningen sektorsvis är bibliotek 0,3 procent, daghem, förskola och eftis 1,2 procent, studerande 2,1 procent, finlandssvenska bildnings- och kultursträvanden 42,6 procent och skolor 53,8 procent. Med bildnings-verksamhetens kurs- och cirkelbidrag inkluderade stiger årets beviljade bidrag och stipendier till 6,52 miljoner.

Donationer och fonder

Två nya fonder har grundats till värdet av 1,68 miljoner euro. Testatorerna var Ernst Rafael Wesander från Helsingfors och Ira Olga Inga Marianne Sahrberg från Kyrkslätt. Tillskottet till tidigare fonder var 11 tusen och övriga donationer uppgick till 30 tusen. Totala donationer och testamenten under året var 1,72 miljoner.

Händelser under perioden

Två större fastigheter såldes under året. Grö-nalundsgatan 7 i Ekenäs och Forum Seinäjoki - Forum Östermyra. Försäljningen är i linje med målet att minska på övervikten av fastigheter bland tillgångarna.

I december sålde SFV produktionsbolaget Cityportal Ab/Oy till två anställda i bolaget.

Styrelsen beslöt att kostnadsföra alla bidragsbeslut som betalas 2014 eller senare. Detta belastade resultaträkningen med 1,9 miljoner.

Resultatet

Resultatet för bokslutet 2013 visar en förlust på 2,8 miljoner och är i linje med budgeten. Underskottet beror på betydande fleråriga satsningar som initierats under tider med gynnsammare ekonomiska utsikter. Som exempel kan nämnas TV-satsningen Min Morgon och Axxell Utbildning Ab.

Utsikter för 2014 och framåt

År 2013 har ägnats och 2014 kommer att ägnas åt att se över ekonomin och att flytta tyngdpunkten från strukturer till verksamhet. En fokusering på att öka förmögenheten för att hålla de utdelningsbara medlen intakta har klart prioriterats.

Styrelsen bedömer fortsättningsvis att med de åtgärder som genomförs enligt gällande plan kommer budgeten att vara i balans 2015.

Resultaträkning

1 000 euro	Not	Jan-dec 2013	Jan-dec 2012
Ordinarie verksamhet			
Bildningsverksamhet			
Intäkter			
Understöd		2 026	1 924
Övriga intäkter		26	34
		2 052	1 959
Kostnader			
Personalkostnader	4	-1 458	-1 418
Avskrivningar		-8	-14
Kurs- och cirkelbidrag		-193	-181
Övriga kostnader		-635	-590
		-2 294	-2 203
Resultat		-242	-245
Bidrags- och stipendieverksamhet			
Intäkter			
Understöd		102	102
Kostnader			
Personalkostnader	4	-94	-74
Avskrivningar		-1	-1
Beviljade bidrag och stipendier		-6 328	-4 478
Övriga kostnader		-75	-51
		-6 497	-4 605
Resultat		-6 396	-4 503
Skrifter och publikationer			
Intäkter			
Understöd		32	32
Litteraturförsäljning		11	9
		43	41
Kostnader			
Personalkostnader	4	-98	-107
Författarstipendier		0	-30
Övriga kostnader		-153	-99
		-251	-237
Resultat		-208	-196
Administration			
Kostnader			
Personalkostnader	4	-627	-600
Avskrivningar		-28	-27
Övriga kostnader		-320	-388
Resultat		-975	-1 014
Ordinarie verksamhetens underskott		-7 821	-5 957
Tillförda medel			
Intäkter			
Gåvor och bidrag		11	4
Medlemsavgifter		51	48
Donationer och testamenten		1 717	29
Tillförda medel totalt		1 780	81

1 000 euro	Not	Jan-dec 2013	Jan-dec 2012
Placeringsverksamhet			
Intäkter			
Hyresintäkter		2 603	2 858
Dividender och övrig avkastning		1 856	2 079
Försäljningsvinster		1 625	9 150
		6 084	14 087
Kostnader			
Personalkostnader	4	-85	-24
Avskrivningar		-527	-716
Räntekostnader		-153	-193
Fastighetskostnader		-1 768	-1 625
Försäljningsförluster		-293	-442
Nedskrivningar		0	-8 796
Övriga kostnader		-12	-27
		-2 839	-11 823
Resultat		3 246	2 264
Resultat av egen verksamhet		-2 796	-3 613
Fonder med egen täckning			
Intäkter			
Hyresintäkter		11	11
Dividender och övrig avkastning		76	76
		86	86
Kostnader			
Fastighetskostnader		-6	-6
		-6	-6
För utdelning		-73	-73
Resultat		8	8
Överfört till fondkapitalet		-8	-8
Räkenskapsperiodens resultat		-2 796	-3 613

Balansräkning

1 000 euro	Not	Dec 2013	Dec 2012
Aktiva			
Bestående aktiva			
Materiella tillgångar			
Mark- och vattenområden		5 304	5 977
Byggnader och konstruktioner		12 457	13 035
Maskiner och inventarier		166	166
	5	17 927	19 178
Placeringar			
Andelar i företag inom samma koncern	6.1	7 626	7 626
Kapitallån	8.1	381	590
Fordringar hos företag inom samma koncern		0	60
Lånefordringar	8.2	276	7
Övriga aktier och andelar	6.2	74 168	68 640
		82 451	76 923
Bestående aktiva totalt		100 378	96 101
Rörliga aktiva			
Fordringar			
Försäljningsfordringar		2	0
Övriga fordringar	8.3	1 429	392
Resultatregleringar		6	2
		1 437	394
Kassa och bank		2 115	2 219
Rörliga aktiva totalt		3 552	2 613
Fonder med egen täckning			
Placeringar	6.3	1 312	1 087
Interna fordringar, föreningen		498	490
		1 810	1 577
Aktiva totalt		105 740	100 291

1 000 euro	Not	Dec 2013	Dec 2012
Passiva			
Eget kapital			
Fonder		95 301	89 053
Resultat			
Överskott från tidigare år		761	4 728
Räkenskapsperiodens underskott		-2 796	-3 613
		-2 035	1 115
Eget kapital totalt	9.1	93 267	90 168
Främmande kapital			
Långfristigt			
Skulder till kreditinstitut		0	7 034
Pensionslån		16	18
Övriga skulder	8.4	300	0
Interna skulder, Fonder med egen täckning		498	490
		814	7 542
Kortfristigt			
Skulder till kreditinstitut		6 914	0
Pensionslån		1	1
Skulder till leverantörer		122	653
Övriga skulder	8.5	2 518	282
Resultatregleringar	8.6	294	68
		9 850	1 004
Främmande kapital totalt		10 664	8 546
Fonder med egen täckning			
Eget kapital	9.2	1 810	1 577
Passiva totalt		105 740	100 291

Finansieringsanalys

1 000 euro	Jan-dec 2013	Jan-dec 2012
Verksamheten		
Erhållna betalningar		
Understöd	+ 2 433	+ 1 988
Medlemsavgifter	+ 51	+ 48
Övriga inbetalningar	+ 37	+ 47
	+ 2 521	+ 2 083
Utbetalningar		
Understöd	- 4 776	- 4 706
Personalkostnader	- 2 200	- 2 187
Övriga kostnader	- 1 222	- 1 098
	- 8 199	- 7 990
Verksamhetens kassaflöde	- 5 678	- 5 908
Placeringarnas avkastning		
Aktier, placeringsfonder och depositioner		
Utdelning	+ 1 912	+ 2 129
Förvaltningskostnader	- 14	- 8
	+ 1 898	+ 2 121
Fastigheter		
Hysesintäkter	+ 2 662	+ 2 827
Drift, underhåll och reparationer	- 2 068	- 1 805
	+ 594	+ 1 022
Placeringsavkastningens kassaflöde	+ 2 492	+ 3 143
Förändring före investeringar	- 3 186	- 2 765
Investeringar		
Fastigheter, maskiner och inventarier		
Köp	- 45	- 100
Försäljning	+ 2 106	+ 4 873
	+ 2 060	+ 4 772
Aktier, placeringsfonder och depositioner		
Köp	- 5 638	- 10 602
Försäljning	+ 5 963	+ 9 821
	+ 326	- 781
Lånefordringar		
Beviljade lån	- 111	- 125
Återbetalningar	+ 120	+ 80
	+ 9	- 45
Investeringarnas kassaflöde	+ 2 395	+ 3 946
Lån		
Lyft kortfristiga lån	+ 0	+ 1
Amortering långfristiga lån	- 121	- 1
Finansieringens kassaflöde	- 121	- 0
Inkommande donationer		
Donationer och gåvor	+ 809	+ 35
Förändring av likvida medel	- 103	+ 1 216
Likvida medel vid räkenskapsperiodens början	2 219	1 003
Likvida medel vid räkenskapsperiodens slut	2 115	2 219

Noter till bokslutet

Redovisningsprinciper

Materiella tillgångar och avskrivningar

De materiella tillgångarna har aktiverats under bestående aktiva till direkt anskaffningsutgift.

Byggnader avskrivs till 4 procent på restvärdet. Maskiner och inventarier avskrivs linjärt under en period på 3-10 år.

Markområden avskrivs inte.

Avskrivningarna redovisas i resultaträkningen under ordinarie verksamhet och placeringar.

Mottagna bidrag

Inkommande bidrag bokförs som intäkt till den del kostnader uppstått. Oanvända stöd redovisas under övriga kortfristiga skulder.

Beviljade bidrag

Bidragen kostnadsför under året de beviljas. Denna princip har tillämpats konsekvent sedan 2013 då även fleråriga betydande stöd kostnadsförts.

Placeringar

Börsaktierna och placeringsfonderna redovisas till bokslutsdagens marknadskurser. Utjämningsen har bokats mot fonden för verkligt värde under eget kapital.

Vid realisering av aktier och andelar har använts FIFO-regeln.

Korrigeringar i jämförande belopp

Placeringar

Från kapitallån har överförts 209 tusen euro till lånefordringar.

Från föreningens övriga aktier och andelar har överförts 481 tusen euro till placeringar under Fonder med egen täckning.

Eget kapital

Från föreningens fonder har överförts 481 tusen euro till Fonder med egen täckning.

Övriga ändringar

Resultaträkningens uppställning

Gruppen Studiecetralen har bytt namn till Bildningsverksamhet. Medlemsverksamhet ingår nu i Skrifter och publikationer. Barnlägerverksamheten har överförts till Bildningsverksamhet.

Verksamhetsberättelse

Styrelsen avger årsberättelse enligt föreningsstadgarna. Årsberättelsen följer innehållskraven för verksamhetsberättelse.

1 Tillfälliga intäkter

Under tillförda medel har förutom medlemsavgifter bokats intäkter av tillfällig natur. Till dessa hör Gåvor och bidrag till föreningen samt donationer och testamenten till fonder.

2 Mottagna bidrag

Erhållna bidrag redovisas under respektive verksamhet-sområde i resultaträkningens ordinarie verksamhet.

Mottagna bidrag totalt

1 000 euro	2013	2012
Statliga/kommunala bidrag	1 596	1 666
Övriga bidrag	564	392
	2 159	2 058

3 Beviljade bidrag och stipendier

Beviljade bidrag, priser och stipendier redovisas under respektive verksamhetsområde i resultaträkningens ordinarie verksamhet.

1 000 euro	2013	2012
Bildningsverksamhet	193	181
Bidrags- och stipendieverksamhet	6 328	4 478
Skrifter och publikationer	0	30
	6 521	4 689

5 Förändringar i materiella tillgångar

1 000 euro	Bokföringsvärde 1.1	Köpt	Sålt	Avskrivningar	Bokföringsvärde 31.12
Mark- och vattenområden	5 977	0	-673	0	5 304
Byggnader och konstruktioner	13 035	0	-59	-519	12 457
Maskiner och inventarier	166	45	0	-44	166
	19 178	45	-733	-563	17 927

4 Information om personalen

Föreningen har i medeltal haft 39 anställda under 2013. Motsvarande antal 2012 var 39.

Personalkostnaderna presenteras i resultaträkningen under respektive verksamhetsområde. Föreningens totala personalkostnader framgår i följande tabell.

Personalkostnader totalt

1 000 euro	2013	2012
Löner och arvoden	1 928	1 866
FPA-dagpenningar	-25	-25
Sysselsättningsstöd	-8	-8
Periodiserade löner	57	13
Socialskyddsavgifter	38	38
Pensionsförsäkringar	336	314
Övr. obl. försäkringar	24	21
Periodiserade löners bikostn.	12	3
	2 361	2 224

6 Förändringar i placeringar

	Bokföringsvärde 1.1	Ökningar	Minskningar	Regleringar mot fonden för verkligt värde	Bokföringsvärde 31.12
1 000 euro					
Aktier och andelar inkl. självtäckande fonder					
Andelar i företag inom samma koncern	7 626	0	0	0	7 626
Övriga aktier och andelar					
Börsaktier	28 753	5 543	-680	6 186	39 803
Placeringsfonder	4 136	0	-2 052	-67	2 017
Obligationer och debenturer	50	0	0	0	50
Onoterade aktier	4 236	98	-160	0	4 174
Bostads/fastighetsaktier	32 552	5	-3 121	0	29 437
	69 727	5 646	-6 012	6 119	75 480
Föreningen					
6.1 Andelar i företag inom samma koncern	7 626	0	0	0	7 626
6.2 Övriga aktier och andelar					
Börsaktier	27 670	5 543	-680	5 962	38 495
Placeringsfonder	4 136	0	-2 052	-67	2 017
Obligationer och debenturer	50	0	0	0	50
Onoterade aktier	4 236	98	-160	0	4 174
Bostads/fastighetsaktier	32 548	5	-3 121	0	29 432
	68 640	5 646	-6 012	5 895	74 168
Självtäckande fonder					
6.3 Övriga aktier och andelar					
Börsaktier	1 083	0	0	225	1 307
Bostads/fastighetsaktier	5	0	0	0	5
	1 087	0	0	225	1 312

7 Bolag där ägarandelen är minst 20 procent

Ägarandel procent	31.12.2013
Ab Svenska Folkhögskolan	100,0
Ab Svenska Rum Oy	100,0
Asunto Oy Savilankatu 1 B	100,0
Asunto Oy Topeliuksenkatu 8	100,0
Fastighets Ab Diana	100,0
Fastighets Ab Folkfast	100,0
Fastighets Ab Solgården	100,0
Methodcenter Ab	100,0
Atena Kustannus Oy	99,7
Axxell Utbildning Ab	65,3
Solvalla Nedre Ab	51,7
Fastighets Ab Torgvägen 3	50,0
Kiinteistö Oy Karyll-Salpa	49,0
Schildts & Söderströms Ab	21,4
Kulturhuset Ab	20,0

8 Väsentliga poster bland fordringar och skulder

1 000 euro 31.12.2013

Fordringar under bestående aktiva

8.1 Kapitallån	
Solvalla Nedre Ab	313
Fastighets Ab Folkfast i Helsingfors	67
	381

8.2 Lånefordringar	
Folkhälsan Utbildning Ab	209
Övriga lån	67
	276

Fordringar under rörliga aktiva

8.3 Övriga fordringar	
Inkommande bidrag	275
Inkommande donationer	918
Övriga fordringar	236
	1 429

Långfristigt främmande kapital

8.4 Övriga skulder	
Obetalda beviljade bidrag	300

Kortfristigt främmande kapital

8.5 Övriga skulder	
Obetalda beviljade bidrag	1 706
Oanvända inkomna bidrag	683
Övriga skulder	129
	2 518

Resultatregleringar

8.6 Passiva resultatregleringar	
Periodiserade löner och semesterlöner	
inklusive försäkringskostnader	278
Övriga regleringar	16
	294

9 Eget kapital

1 000 euro 2013 2012

9.1 Föreningen

Fonder		
Studiecirkelfonden	5	5
Gården Annegatan 12	93	93
Solvalla-Finns Ab	1 682	1 682
Dispositionsfonden	27 750	27 750
Kapitalfonder	38 493	38 165
Till fonder enligt stadgar	264	328
	38 757	38 493
Räntefonder	13 252	13 163
Till fonder enligt stadgar	90	88
	13 341	13 252
Legatfonder	2 608	2 608
	2 608	2 608
Uppskrivningsfond	168	168
Fonden för verkligt värde	5 001	1 372
Ökning	5 895	3 629
	10 896	5 001
Fonder totalt	95 301	89 053

Resultat

Tidigare års överskott / disponibla mede	1 115	5 145
Till kapitalfonder enligt stadgar	-264	-328
Till räntefonder enligt stadgar	-90	-88
	761	4 728
Räkenskapsperiodens resultat	-2 796	-3 613
Resultat totalt	-2 035	1 115

Föreningens eget kapital totalt 93 267 90 168

9.2 Fonder med egen täckning

Fonden för verkligt värde	481	0
Ökning	225	481
	705	481
Eget kapital	1 096	1 088
Ökning	8	8
	1 104	1 096

Fonder med egen täckning totalt 1 810 1 577

Eget kapital inkl. fonder med egen täckning 94 371 91 264

10 Säkerheter och ansvarsförbindelser

1000 euro 2013

Säkerheter för egna lån	21 814
Borgensansvar för dotterbolag	
Bankkontogarantier	50
Leasingansvar	
Förfaller under nästa räkenskapsperiod	34
Förfaller senare	3

Bokslutets underskrift

Helsingfors den 11 mars 2014

Per-Edvin Persson
ordförande

Veronica Fellman
vice ordförande

Heidi Backman

Stig-Björn Nyberg

Wivan Nygård-Fagerudd

Gun Oker-Blom

Mikael Reuter

Gustaf Widén

Gustav Wikström

Revisionsberättelse

Till medlemmarna i Svenska Folkskolans Vänner rf

Vi har reviderat Svenska Folkskolans Vänner rf:s bokföring, bokslut och förvaltning för räkenskapsperioden 1.1 - 31.12.2013. Bokslutet omfattar balansräkning, resultaträkning, finansieringsanalys och noter till bokslutet.

Styrelsens och kanslichefens ansvar

Styrelsen och kanslichefen ansvarar för upprättandet av bokslutet och för att det ger riktiga och tillräckliga uppgifter i enlighet med i Finland gällande stadganden om upprättande av bokslut. Styrelsen och kanslichefen ska se till att bokföringen är lagenlig och medelsförvaltningen ordnad på ett betryggande sätt.

Revisorns skyldigheter

Vår skyldighet är att ge ett utlåtande om bokslutet på grundval av vår revision. Revisionslagen förutsätter att vi iakttar yrkesetiska principer. Vi har utfört revisionen i enlighet med god revisionssed i Finland. God revisionssed förutsätter att vi planerar och genomför revisionen för att få en rimlig säkerhet om huruvida bokslutet innehåller väsentliga felaktigheter och om huruvida styrelsens medlemmar eller kanslichefen har gjort sig skyldiga till handlingar eller försummelse som kan leda till skadeståndsskyldighet gentemot föreningen, eller brutit mot föreningslag eller föreningens stadgar.

En revision innefattar att genom olika åtgärder inhämta revisionsbevis om belopp och annan information som ingår i bokslutet. Valet av granskningsåtgärder baserar sig på revisorns omdöme och innefattar en bedömning av risken för en väsentlig felaktighet på grund av oegentligheter eller fel. Vid denna riskbedömning beaktar revisorn den interna kontrollen som har en betydande inverkan för upprättandet av ett bokslut som ger riktiga och tillräckliga uppgifter. Revisorn bedömer den interna kontrollen för att kunna planera relevanta granskningsåtgärder, men inte i syfte att göra ett uttalande om effektiviteten i föreningens interna kontroll. En revision innefattar också en utvärdering av ändamålsenligheten i de redovisningsprinciper som har använts och av rimligheten i företagsledningens bokföringsmässiga uppskattningar, liksom en bedömning av den övergripande presentationen av bokslutet.

Enligt vår mening har vi inhämtat tillräckliga och ändamålsenliga revisionsbevis som grund för vårt utlåtande.

Utlåtande

Enligt vår mening ger bokslutet riktiga och tillräckliga uppgifter om föreningens ekonomiska ställning samt om resultatet av dess verksamhet i enlighet med i Finland gällande stadganden om upprättande av bokslut.

Helsingfors den 17 mars 2014

Jan Holmberg
CGR

Petter Lindeman
CGR

Förteckningar

Utskott och kommittéer

Arbetsutskottet

Per-Edvin Persson (ordf.), Veronica Fellman, Stig-Björn Nyberg och Mikael Reuter.

Förvaltningsrådet

Ralf Blomqvist (ordf.), Kim Lindström, Per-Edvin Persson och Peter Storsjö.

Direktionen för Svenska studiecentralen

Johan Aura (ordf.), Veronica Fellman (vice ordf.), Veronica Granö-Suomalainen, Eva S. Lassus Paavolainen, Sonja Londen, Toni Sjöblom, Björn Wallén (rektor och föredragande), Tomas Järvinen (suppleant) och Mi-caela Romantschuk-Pietilä (suppleant).

Kommittéer för litterära tävlingar

Solveig von Schoultz-tävlingen: Gustaf Widén (ordf.), Eva Kuhlefeldt och Maria Lassén-Seger.

Arvid Mörne-tävlingen: Gustaf Widén (ordf.), Maria Lassén-Seger och Julia Tidigs.

Priskommittéer

Kulturpriset: Ann-Mari Häggman (ordf.), Cay Sevón, Philip Teir och Gustaf Widén.

Folkbildningspriset: Anders G. Lindqvist (ordf.), Lisbet Ruth, Jonas Tana och Ulrika Taylor.

Brobygggarpriset: Pirkko Nuolijärvi (ordf.), Max Jansson, Gustav Wikström och Markus Österlund.

Folkbildningsmedaljen: Björn Wallén (ordf.), Mona Lehtonen och Henrik Svarfvar.

Hagforsmedaljen: Björn Wallén (ordf.), Birgitta Bröckl och Lars Hedman.

Svenska folkskolans vänners understödsförening rf

Styrelsemedlemmarna i understödsföreningen är Matts Granö (ordf.), Johan Aura (vice ordf.), Catharina Gripenberg (sekr.), Lars Nyberg och Per Snickars.

Stiftelser

SFV:s styrelse är även styrelsemedlemmar i följande stiftelser: Stiftelsen barnens och ungdomens väl i Esbo och Stiftelsen Svenska Brevinstitutet i Finland.

Pris och stipendier

Kulturpriset

Det av kommerserådet Ane Gyllenberg 1965 instiftade Kulturpriset ur Signe och Ane Gyllenbergs fond ”för väl utförd gärning Finlands svenska kultur till fromma” tilldelades vid utdelningsfesten den 27 mars 2013 filmregissören Claes Olsson för sin banbrytande och långvariga insats för den finlandssvenska filmkulturen till fromma. Prisets storlek var 15 000 euro.

Folkbildningspriset

Folkbildningspriset, 10 000 euro, tilldelades ambassadör Ralf Friberg för hans exceptionella bredd i sin verksamhet till fromma för den finlandssvenska befolkningen.

SFV:s brobygggarpris

SFV:s brobygggarpris, 10 000 euro, som instiftades av SFV:s styrelse 2011, bör enligt statuterna tilldelas en person som med egna insatser har ökat förståelsen och toleransen för det svenska i Finland. Priset tilldelades den kulturelle mångsysslaren M.A. Numminen med för hans positiva, nyfikna, och lekfulla attityd till svenskan som genomsyrar hans konstnärskap.

Christoffer Grönholms pris

Christoffer Grönholms pris, 10 000 euro, som instiftades av SFV:s styrelse 2012, bör enligt statuterna tilldelas en svensklärare som utfört en kulturgärning. Priset gick till fil.mag. Sisko Harkoma för hennes förtjänstfulla insats för det svenska språket.

Svensklärarstipendierna

SFV har sedan år 2003 tillsammans med Svensklärarna i Finland r.f. delat ut stipendier till svensklärarna i finskspråkiga skolor. I år premierades följande tio mottagare med ett stipendium på 5 000 euro var: Sari Hirsimäki, Pirkkalan yläkoulu, Ulla Kamila, Turun Normaalkoulu, Teija Lehto, Hämeen Ammattikorkeakoulu, Mikko Pajunen, Meri-Porin lukio, Arja Parkkinen, Mikkelin lukio, Sirpa Rakkolainen, Laurean ammattikorkeakoulu, Elina Rusi, Lauttasaa-ren Yhteiskoulu, Marko Skyttä, Helsingin kuvataidelukio, Mari Teivaala, Hakkarin koulu, Lempäälä, Birgit Åberg-Karvonen, Uleåborg universitet.

Bejarholmsstipendiet

I enlighet med donatorn Birgit Ekbergs (1899–1997) instruktioner ger SFV årligen möjlighet att söka ett stipendium som ger ett finlandssvenskt lärarpar möjlighet till en sommarvistelse på Bejarholmen i Barösund, Ingå. Stipendiet tilldelades Tanja och Magnus Westerlund, speciallärare i Hagelstamska skolan och rektor för Gymnasiet Lärkan.

Lillholmsstipendiet.

Det av justitierådmannen Walter Backman (1886–1970) till föreningen donerade sommarstället Lillholmen i Västanfjärd, ett seglartorp från 1800-talet, ger kulturarbetare möjlighet till sommarvistelse under pe-

rioden juni-augusti. Stipendiet som utdelas för konstnärlig eller litterär verksamhet gick till Karin Berglund för hennes helhjärtade engagemang inom den finlandssvenska barnkulturen.

Folkbildningsmedaljerna

Folkbildningsmedaljen har sedan Svenska folkskolans vänners 80-årsjubileum år 1962 delats ut till en eldsjäl som spridit kunskap och bildning genom ett ideellt engagemang på svenska. Till medaljen hör även en prissumma på 2 500 euro. Medaljörerna 2013 var:

Professor Marianne Blomqvist, Helsingfors, med motiveringen: Marianne Blomqvist har gjort en lång och viktig folkbildande insats som namnforskare, och har även populariserat och spridit sina kunskaper till en större krets via en rad olika publikationer och medier.

Socionom Runa Heino, Västanfjärd, med motiveringen: Runa Heino är en verklig eldsjäl inom det kommunala och föreningslivet i Västanfjärd. Bland hennes många insatser kan nämnas scouterna, stiftelsen Silverringen och Pro Kimitoö-skutan och café Eugenia.

Rektor Lars Varstala, Malax, med motiveringen: Lars Varstala har utfört en långvarig lärar- och rektorsgärning på olika håll i Svenskfinland. Hans pedagogiska insatser för små gymnasiers fortlevnad genom framsynta IT-distanskurser och regionala gymnasienätverk såsom Vi7 har uppskattats av många aktörer utöver den egna skolan.

Hagforsmedaljerna

Hagforsmedaljen delas sedan 100-årsjubileet 1982 ut som erkänsla för förtjänstfull gärning till förmån för den svenska kulturen och det svenska språket i Finland. Till

medaljen hör även en prissumma på 2 500 euro. Medaljörerna 2013 var:

Dan Lillas, Korsholm, med motivering: Dan Lillas har under många år varit en eldsjäl för att upprätthålla och sprida den österbottniska och finlandssvenska folkmusiktraditionen. Han har genom sin aktivitet spridit traditionen också utanför Svenskfinland, till det finska Finland och i Norden.

Birgitta Ström, Kotka, med motivering: Birgitta Ströms imponerande insatser i Kotka begränsar sig inte enbart till det svenska. Genom sin generösa personlighet och varma omtanke har hon verkat för förståelse och samarbete över språk- och generationsgränserna. En utomordentlig ambassadör för den finlandssvenska kulturen i Kymmenedalen under många år.

Märta-Lisa Westman, Jakobstad, med motiveringen: Märta-Lisa Westman har som lärare, rektor, läroboksförfattare och samhällsengagerad politiker konsekvent arbetat för språklig rättvisa och förståelse mellan språkgrupperna både lokalt och regionalt samt på riksnivå.

Barbro Wigell-Ryynänen, Helsingfors, med motiveringen: Som svensk tjänsteman vid Undervisnings- och kulturministeriet har Barbro Wigell-Ryynänen gjort en viktig nationell insats för svenskan och nordiskt samarbete inom den allmänna bibliotekssektorn i Finland.

Topeliuspriset

Topeliuspriset – det finlandssvenska publicistpriset, instiftat 1990 av SFV och Finlands svenska publicistförbund, utdelas på Topelius födelsedag den 14 januari. Med detta pris vill SFV dels lyfta fram Topelius journalistiska gärning, dels premiera dagens svenska journalistik. Årets pris gick till journalisten **Annika Orre**, som arbetar på tidningen Nya Åland. Enligt priskommittén är Orre en enträgen journalist som är skicklig på grävande lokaljournalistik.

Arvid Mörne-tävlingen

Sedan 1986 utlyser SFV årligen en litterär tävling för finlandssvensk ungdom, Arvid Mörne-tävlingen. Tävligen är öppen för personer, som vid tävlingstidens utgång inte fyllt 30 år. Föreningen har ansett det vara viktigt att på olika sätt främja den litterära återväxten. SFV:s Arvid Mörne-tävling inriktas vartannat år på lyrik, vartannat på prosa (noveller). Arvid Mörne-tävlingen 2013 gällde noveller och samlade 86 deltagare. Prisivinnarna och priskommitténs motiveringar var följande.

Första pris, 5 000 euro, tillföll **Martina Moliis-Mellberg**, Åbo, för novellen ”Antares”. Det är en sällsamt vibrerande och bitvis gåtfull berättelse om kärlek, drömmar, kravet på bekräftelse och minnets flyktighet. Språket öppnas mot inre och yttre rymder, där stjärnor förvandlas till tatueringar på sinnets och kroppens hud.

Andra pris om 3000 euro tilldelades **Elen Strömberg**, Jakobstad, för en skildring av begynnande intimitet som har en sådan sinnlig skärpa att läsaren kan känna, dofta och smaka dagen efter-stämningen, fumligheten och det försiktiga närmandet i två unga människors möte.

Tredje pris, 2000 euro, tilldelades **Otto Donner**, Helsingfors, för den täta scifi-dystopin ”Snart stiger de upp” om ett framtida Finland där hatet mot främlingar och avvikare gestaltas via androidens utanförskap. Under en hotfull situation på en spårvagn får läsaren krypa in under huden på den andra och dela hans rädsla, sorg och förtvivlan.

Ett hedersomnämning fick **Helen Korpak**, Helsingfors, för sin suggestiva och gåtfulla barndomsskildring ”A och O”. Skärgårdssommarens lättjefulla evighetsdagar skaver mot fragmentariskt ihågkomna fula tankar och skamfyllda ögonblick i en minnesmosaik där det mest smärtsamma enbart låter sig antyd.

Ett hedersomnämning gick till **Jenny**

Sandells, Jakobstad, för ”Efter jobbet vill man bara hem”. Novellen är en förtätad skiss, där hon med visuellt överraskande effekter låter invånarnas vardag i ett höghus utformas som ett bråddjupt existentiellt drama.

Solveig von Schoultz-tävlingen

Syftet med Solveig von Schoultz-tävlingen är att främja intresset för skönlitterärt författarskap. Tävligen är öppen för personer som vid tävlingstidens utgång har fyllt 30 år. Prisivinnarna och priskommitténs motiveringar var följande.

Första pris, 5 000 euro, tillföll **Ann-Sofi Carlsson**, Vasa, för novellen ”Jag springer längs ån”. Med precision och språklig briljans låter hon en realistiskt fångad Åbomiljö övergå i ett inre landskap, där individen försöker se ett mönster i sin existens. Texten är tät och pulserande, inte sällan med en halsbrytande humor som bottenats.

Andra pris, 3 000 euro, tilldelades **Solveig Eriksson**, Helsingfors, för ”Doft av smält-snö”. Novellens osentimentala sammanfattning av en kvinnas återhämningsprocess efter ett självmordsförsök kompletteras av språkets subtila, lyriska effekter. I texten blir det till synes triviala magiskt och vägen tillbaka till livet står plötsligt öppen.

Tredje pris, 2 000 euro, gick till **Ann-Christine Snickars**, Åbo, för den skickligt strukturerade novellen ”Psalm 49”. Med skeendet kring en begravning som fond gestaltas återkomsten till en landsbygds-miljö, där dofter och minnen för ett ögonblick upplöser gränsen mellan levande och döda. Den realistiska textens vemod skruvas ibland upp i från satir.

Hedersomnämning fick **Iris Backlund**, Esbo, för sin täta novell ”Insekternas planet” om ett avgörande möte mellan två män som förlorat sig själva och varandra i sorg över att ha mist sina närmaste. Skuld och saknad vibrerar mellan raderna för att kulmi-

nera i ett dundrande åskväder och ett ozonstickande blixtnedslag som antyder en trevande försoning mellan de två.

Hedersomnämning fick också **Christa Nordlund-Hiltunen**, Åbo, för ”Mia min Mia”, en vardagsautentisk skildring av dubbellivets destruktiva lockelse. Läsaren tvingas bemöta novellens implicita frågor om otrohet, svek och frihetslängtan - inte minst tack vare det stringenta berättargreppet och de raffinerade personporträtten.

Publikationer

Skriftserien

I serien **Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner** utkom följande böcker i SFV:s serie biografier över finlandssvenska kulturpersonligheter.

Författaren Pia Heikkiläs **Anna Bondestam – det röda Svenskfinlands röst**. Volym 195 och nr 4 i biografiserien.

Författaren Bo Lönnqvists **Alma Söderhjem – Ett litteraturantropologiskt porträtt**. Volym 196 (nr 5 i biografiserien).

Tidskrifter

Kulturtidskriften Svenskbygden, föreningens medlemstidskrift, utkom med fyra nummer under sin 92:e årgång. Tidskriften hade en upplaga på cirka 10 500 exemplar.

Svenska studiecensalens tidning **Mentora – frivilligt på svenska** är Studiecensalens tidning för de finlandssvenska organisationerna. Tidningen utkom med fyra nummer med en upplaga på 600 exemplar.

SFV-kalendern

SFV:s årsbok **SFV-kalendern 2013** utkom i juni. SFV-kalendern 2013 var den 127:e årgången i serien (den första utgåvan publicerades 1886).

Personal

Kansliet
 Aura Johan..... kanslichef
 Gripenberg Catharina biträdande kanslichef
 Nordblad Camilla..... kanslichefens assistent
 Österman Ted ekonomichef
 Johansson Stefan fastighetsdirektör
 Åberg Viveka ekonom, stipendier
 Sandelin Rabbe redaktör

Svenska studiecentralen
 Wallén Björn..... rektor
 Andersson Stefan ekonomichef
 Gripenberg Sebastian verksamhetsombud
 Skogman Christine..... admin. sekr/inform.
 Pennanen Mari vik.admin.sekr/informatör
 Östman Beatrice verksamhetsombud
 Öhman Anna-Karin verksamhetsombud
 Backgren Ann-Sofi Vik. Verksamhetsombud
 Rönnkrans Kenneth IT-stöd

De Ungas Akademi DUA
 Westerback Frida projektledare
 McMullen Cecilia verksamhetsproducent
 Södergran Fanny vik. Verksamhetsprod.
 Rehnström Katarina praktikant

Svensk Byaservice
 Backa Peter specialsakkunnig
 Sundman Kenneth kanslisekreterare

Resurscentret föregångarna
 Kallio Peter..... verksamhetsledare
 Åkermark Daniel verksamhetsledare
 Nordman Cecilia handledare
 Löfqvist Angelica admin sekreterare
 Mickos Johanna pedagog. handledare
 Paananen Annika socialhandledare
 Ehrman Jonas studievägledare
 Storfors Staffan projektledare
 Lytz Rainer projektledare
 Risku Niclas..... vägledare
 Puharinen-Finne Tiina karriärtränare
 Quillin Christel..... handledare
 Westeråker Joakim..... handledare

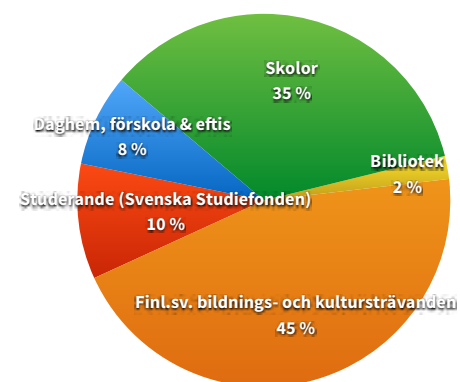
Ungdomsverkstaden Sveps
 Rolin Peter verksamhetsledare
 Silfverberg Anita koordinator
 Stjernberg Carl arbetstränare
 Garam Miki vik. arbetstränare
 Lindström Oskar arbetstränare (tjänsteled)
 Fortelius Walter arbetstränare
 Westerholm Camilla individuell handledare
 Eräkangas Linda arbetstränare
 Baarman Johanna uppsökande ungdomsarb
 Kemerijana social tränare
 Ahlfors Tariku social tränare
 Koskinen Lars jobbcoach
 Öhman Sabina uppsökande ungdomsarb (vårdled.)

Bidrag och stipendier 2013

Allmän utdelning 2013

Ändamål	Antal	Belopp €	Belopp %
Auskultering för ämneslärare	22	11 600	1 %
Bokproduktion	12	39 500	4 %
Evenemang	221	200 014	21 %
Fortbildning	182	60 750	6 %
Inköp av litteratur	81	25 160	3 %
Jubileum	10	14 500	1 %
Studiestipendier (Svenska Studiefonden)	0	100 000	10 %
Utvecklingsprojekt/projekt	53	247 700	26 %
Verksamhetsbidrag för daghem, förskola och eftis i privat regi	31	30 500	3 %
Verks.bidrag f sv skolor o daghem på finskspråkiga orter	8	49 000	5 %
Verksamhetsbidrag för förbund	25	154 000	16 %
Verksamhetsbidrag för språkbad på svenska	11	34 800	4 %
Totalt	656	967 524	100 %

Allmän utdelning per sektor 2013

Beviljade bidrag och stipendier 2013 (milj. euro)

Allmän utdelning	1
Pris	0,1
Cityportal Ab	1,5
Stiftelsen för utbildningsfastigheter i kustregionen	1,4
Axxell Utbildning	1,1
Svenska Österbottens förbund för Utbildning och Kultur	0,4
Finlands svenska tankesmedja Magma rf	0,2
Lahtis stad, Svenska skolan i Lahtis	0,2
Stiftelsen för Svenska Teatern i Helsingfors	0,2
Övriga understöd, legat m.m.	0,2
Totalt	6,3

SFV:s donations- och testamentsfonder 2013

I rapporten redovisas bokföringsvärdena för donations- och testamentsfonderna per 31.12.2013. Fondgrupperna är kapitalfonder (K) 39 m euro, räntefonder (R) 15,1 m euro, legatfonder (L) 2,6 m euro och självständiga fonder (S) 1,8 m euro. Bokföringsvärdet för samtliga fonder är 58,5 m euro.

Förändringarna 2013 inom kapital, ränte och legatfonder bokförs 1.1.2014 under eget kapital i balansräkningen. Dessa fonder kan därför inte avstämmas mot bokslutet 2013.

Nr	Namn, grundad, grupp	Euro
170	Handlanden K.G. Adolfssons fond 1956 R	19 241
200	Hanna Agnisbäcks fond 1964 K	51 620
302	Hanna Agnisbäcks fond 1964 K	298 303
289	Gerda Ahlströms minnesfond 1984 K	54 011
103	Arthur och Aina Alléns fond 1938 K	1 660
224	Agnes Anderssons fond 1969 K	15 337
79	Bröderna Antells folkhögskolefond 1932 R	2 963
364	Dagny och Waldemar Appelgrens fond 2002 K	149 617
181	Arbetets vänners i Wiborg fond 1960 K	83 662
315	Elin och Hans Arppes fond 1989 K	66 393
55	Charlotte Askolins fond 1923 K	7 071
31	Johan Askolins donationsfond 1902 R	21 577
5	Aurorafonden 1898 R	3 800
211	Anna Elisabet Backmans fond 1967 K	19 287
223	Läraren Gustaf Knut Backmans fond 1969 R	137 409
227	Justitierådman Walter Backmans fond 1970 K	150 712
298	Dagmar och Oskar Bergenströms minnesfond 1985 R	107 327
354	Birger och Rakel Berglunds fond 2000 K	350 667
137	Elin Bergstadi fond 1948 R	1 743
275	Edith och Henrik Bergströms fond 1980 K	244 720
344	Jan-Henrik Björcks fond 1997 K	88 330
219	Emil Björkells livräntefond 1968 R	34 858
325	Kerstin Björklunds minnesfond 1992 R	24 400
37	Napoleon Björkströms skolfond 1913 R	5 333
156	Heinrich Otto Blanketts fond 1952 K	106 893
120	Fru Maria Lovisa Blanketts gåva 1944 L	1 344 106
410	Greta Blomfeldt-Lindroos och Eric Lindroos fond 1996 R	43 002
112	Frans Otto och Selma Catarina Blomqvists fond 1941 K	1 660
259	Johanna Alina Blomqvists fond 1975 K	2 921
405	Nils Johan Blomqvists fond 2009 K	10 355
314	Ninno och Tage Blåfeldts fond 1988 K	13 544
373	Professor Göran von Bonsdorffs fond 2004 K	22 520
114	Nadine von Bonsdorffs minne 1942 R	1 743
1	Henrik Borgströms fond 1882 K	12 017
124	Gösta och Gertrud Branders Gåva 1941 R	297 545
67	Karl Theodor Brobergs fond 1926 R	8 987
270	Dipl.ing. Lennart Bromans fond 1978 R	9 611
332	Elna och Karl Bruhns fond 1994 L	114 043
308	Gunnar Bäcks minnesfond 1988 K	13 663
297	Signe och Anders Bäcks minnesfond 1985 K	10 625
338	Hembygdsrådet Helmer W:son Bäckmans fond för den svenska saken 1995 K	236 263
242	Signe Böckermans fond 1973 K	22 057
94	Ernst Mathias Calonius fond 1937 R	4 759
291	Friherre Bengt Carpelans fond 1984 K	109 083

Nr	Namn, grundad, grupp	Euro
102	Tor Carpelans fond 1937 K	25 362
186	Alfhild och Maria Castréns fond 1960 R	117 366
230	Maria Castréns fond 1970 R	98 612
292	Brita Cavonius fond 1985 K	122 574
122	Edvin Cavonius premiegåva 1944 K	53 679
229	Margit och Gösta Cavonius fond 1970 R	30 988
232	Tandläkare Walborg Cederbergs fond 1971 K	24 632
359	Professor Henrik Cederlöfs fond 2002 R	22 960
255	Professor Johannes Cederlöfs fond 1974 R	40 147
347	Rafael och Viking Collianders fond 1998 R	17 429
207	Carl Magnus Creutz stipendiefond 1965 R	1 743
93	Anders Edvard Dahls fond 1936 R	148 772
199	Ninni och John Dahls gåva 1963 R	482 807
28	Olivia Dahls testamente 1909 K	5 610
228	Sylvia Dahlmans fond 1970 K	526 628
244	Signe och Åke Dalbergs fond 1973 K	8 897
154	Axel Damstens fond 1952 R	59 014
372	Jur.lic. Georg C. Ehrnrooths fond 2004 R	72 000
346	Eva och Caj Ehrstedts stipendiefond 1997 R	30 522
295	Birgit och Ivar Ekbergs fond till förmån för finlandssvenskt bildningsarbete 1985 K	769 692
166	Hugo Ekhammars fond 1955 K	17 196
378	Greta och John Ekholms minnesfond 2005 K	85 005
262	Lärare Harry Ekholms minnesfond 1975 R	6 483
64	Johan Henrik Eklunds stipendiefond 1925 R	2 963
184	Gabriella och Evert Ekroths fond 1960 K	488 306
9	Elementarkursfonden 1899 K	8 996
268	Ebba M. Enboms fond 1978 K	1 660
173	Hulda Rosalie Engbergs fond 1957 K	293 390
195	Märta Engbloms fond 1962 K	24 366
371	Undervisningsrådet Nils Göran Engströms fond 2003 K	10 000
340	Östen Engströms fond 1995 K	39 811
135	Alina och Emil Erflunds gåva 1947 R	125 731
182	Thure Ertmans fond 1960 K	23 603
402	Fastighetsrådet Henrik Estlanders fond 2008 K	20 000
11	Hedvig Falckens fond 1901 K	18 026
368	Fallåker Teaters fond 2003 K	80 706
358	Fallåkers fond 2001 R	428 879
87	Ax. Tor. Federleys fond 1934 K	7 071
35	Ida Federleys fond 1912 R	302 738
16	Viktor Federleys fond 1904 K	45 047
380	Erik och Sylvi Feldts fond 2005 K	460 266
8	Femte februari-fonden 1898 K	12 615
393	Finlands svenska lokomotivmannafond 2008 K	2 832
392	Karl Evert Finnbergs minnesfond 2008 K	796
17	Kr. Fr. Forsius fond 1906 K	3 585
321	Elna Forsmans stipendiefond 1991 K	6 639
379	Bo Fredrikssons minnesfond 2005 K	252 195
90	Irene Frelanders fond 1935 K	7 635
257	Irene och Rosa Frelanders minnesfond 1974 R	45 888
36	Ivar och Aina Friemans fond 1912 K	41 446
253	Tekla Frostells minnesfond 1974 K	15 536
22	Kronofogden B.F. Fröbergs biblioteksfond 1908 R	9 481
385	Föreningen Gabelsbergers fond 2006 R	9 000
126	Föreningen Svensk-Finlands Vänners understödsfond 1945 K	68 027
261	Försäkringsbolaget Svensk-Finlands fond 1975 K	28 172
49	Familjen Gahmbergs barnträdgårdsfond 1920 K	93 481

Nr	Namn, grundad, grupp	Euro
26	Karl Knut Galetskis fond 1909 K	180 190
44	General G.E. Galindos testamente 1918 K	72 069
343	Carl Jacob och Nanna Gardbergs fond 1996 K	43 572
329	Eva Gardbergs fond 1993 R	69 715
18	A.G. Geitlins fond 1906 K	8 996
313	Stipendiefonden Gerkmans kamratskapspris 1988 R	12 200
57	Florentin Granholms fond 1922 K	1 660
2	Vilhelm Grefbergs stipendiefond 1886 R	20 322
355	Rolf Grönbloms bildningsfond 2000 K	63 070
203	Frans Bruno Gröndahls fond 1963 K	225 669
194	Maria och Frans Bruno Gröndahls minnesfond 1962 K	3 286
201	Ernfrid Grönholms fond 1964 K	186 406
197	Ester Adèle Grönlunds fond 1963 K	328 976
331	Edmund Wilhelm Guerillots fond 1993 K	279 680
266	Vivi och Åke Gulins fond 1977 R	1 666 613
375	Ole Gustafssons stipendiefond 2004 R	14 100
208	Signe och Ane Gyllenbergs fond 1965 R	740 031
97	Fil.dr K.J. Hagfors stipendiefond 1937 K	28 748
386	Viva och Ragnar Hanssons fond 2006 K	26 980
56	Otto Hartmans fond 1922 K	5 643
21	Makarna Heikels idrottsfond 1908 R	47 302
162	Ester och Artur Heikkiläs fond 1954 K	5 179
272	Skolförestandare Georg Helmers fond 1979 K	38 276
369	Helsingfors folkskolors lärare- och lärarinneförenings fond 2003 K	1 700 000
168	Gust. Ad. Helsingius minnesfond 1956 K	7 668
285	Adèle och Martha Henrikssons fond 1983 K	397 959
258	Eini Henrikssons fond 1975 R	156 697
317	Ola-Hillevi och Rolf Herlers stipendiefond 1989 R	6 972
161	Hertonäs-degerö svenska småskoleförenings fond 1954 R	4 607
10	Wilhelmina Hisingers donationsfond 1899 K	72 103
293	Edit Holmbergs fond 1985 K	15 470
236	Mårten Holmbergs fond 1972 K	4 548
318	Elin och Karl Holmqvists minne 1989 K	98 328
222	Lärarinnan Maja Holmqvists fond 1969 K	65 497
256	Anna och John Holmströms fond 1974 R	32 136
365	Ann-Mari Holmströms fond 2002 K	120 000
139	Hanna Holmströms fond 1948 K	113 333
13	Theodor Holmströms folkhögskolefond 1904 R	338 119
226	Konsul Viktor Hovings fond 1970 K	2 822
345	Ester och Evert Huldéns minnesfond 1997 R	10 669
286	Skolförestandare Lennart Häggbloms fond 1986 K	7 038
341	Paul Häggbloms stipendiefond 1995 K	4 762
360	Marianne Häggströms fond 2002 K	210 000
180	Anna och Johan Höglunds minnesfond 1959 R	11 168
299	Kerstin Inbergs minnesfond 1985 R	438 704
104	Mårten Ingmans fond 1938 R	2 998
334	Ingå Gillets minnesfond 1994 R	45 018
169	Elin och Gertrud Janssons fond 1956 K	1 660
175	Hilding Janssons minnesfond 1958 K	2 988
363	Professor Jan-Magnus Janssons fond 2002 R	85 988
323	Olof M Janssons fond 1992 R	123 745
361	Paul Janssons fond för främjande av amatörmusiken i Svenskfinland 2002 R	12 873
362	Tove Janssons minnesfond 2002 R	100 000
389	Frank Jernströms minnesfond 2007 K	7 105
178	Lärare Arthur Johanssons gåva 1959 K	2 423
129	Oskar Johanssons fond 1946 K	12 283

Nr	Namn, grundad, grupp	Euro
155	Sanny Johanssons fond 1952 K	23 603
353	Johan Johnssons fond för kulturverksamhet 2000 K	25 011
247	Fingal Juslins minnesfond 1973 R	3 311
246	Walfrid Juslins minnesfond 1973 R	1 743
233	Ebba och Jaakko Juvas fond 1971 K	134 545
400	Kamratförbundet för Östra Nylands folkhögskolas stipendiefond 2008 R	51 000
251	Ester och Naema Kanzens fond 1973 R	20 252
198	Elsa Karlssons och Inga Wiks fond 1963 K	29 445
349	Karl Erik Karlssons fond 1998 K	3 443
243	Kasaböle privata svenska folkskolas fond 1973 K	92 070
212	Sigrid och Jacob Kaustells fond 1967 K	5 876
183	Eva och Henrik Kihlman's fond 1960 K	2 093 910
52	Lennart Kihlman's donationsfond 1921 K	14 142
128	Konstitutionella arbetarföreningens i Helsingfors bildningsfond 1945 R	18 997
274	Agnes och J.R. Korkmans fond 1980 K	30 640
382	Helena Korvelas fond 2006 K	52 685
307	Beda och Felix Kreanders minnesfond 1988 R	5 229
320	Ilmarinen och Nanny Kriegs minne 1990 K	142 745
401	Kristinestad stads stipendiefond 2008 R	42 500
59	Kristinestads Kulturfond 1922 R	3 207
301	Ethel och Ragnar Krogius fond 1968 K	24 034
23	Mimmi Kroijerus fond 1908 K	19 818
352	Kvinnliga teologie studerandes fond 1999 R	2 523
15	Vaktmästare K.J. Kymlanders fond 1905 K	3 021
217	Kyrkoby gamla sällskapets fond 1968 R	3 555
205	Ebba Kåhlman's fond 1964 K	11 552
127	Kamrer Henrik Kåhlman's fond 1945 K	4 714
167	Nils Källströms fond 1954 K	37 848
130	Agnes och Robert Lagus fond 1946 K	34 159
138	Aina Lagus fond 1948 R	1 743
177	Nanna Medea Lagus fond 1958 K	47 438
370	Lappfjärds folkhögskolas stipendiefond 2003 K	14 220
73	Karl Alexander Laurells biblioteksfond 1929 R	2 963
95	Georg Lauréns fond för kulturändamål i Österbotten 1937 K	19 818
75	Lars Algot Laurents fond 1930 K	2 822
27	Frans Robert Leschs fond 1911 K	8 996
136	Jenny Lesches minne 1947 K	1 346 666
144	Oskar Jakob Less fond 1951 K	37 778
339	Ebba och Gerda Linds fond för den svenska saken 1995 K	143 742
190	Alice Lindebergs fond 1962 K	108 453
303	Edit Lindbergs fond 1987 K	162 928
99	Gustaf Evert och Irene Lovisa Lindbergs minnesfond 1937 K	5 677
337	Lektor, filosofie kandidaten Edit Matilda Lindbloms minnesfond 1994 K	3 001
187	Aina Sofia Lindbäck's fond 1961 K	76 020
118	Johan Alfred och Charlotta Wilhelmina Lindebergs fond 1943 K	5 677
158	Astrid och Helmer Lindells fond 1953 K	47 238
4	Tulluppsyningsman Lindéns fond 1891 K	25 229
53	Målbarmästare C.A. och hans Hustru Ulrika Charlotta Lindfors testamentsfond 1921 K	70 841
351	Henry och Ulla Lindfors fond 1999 K	504 564
202	Lars E. Lindfors stipendiefond 1964 R	1 917
269	Roger Lindholms stipendiefond 1978 R	2 754
290	Anna och Evert Lindqvists fond 1984 K	326 918
330	Göta och Erik W. Lindroos fond 1993 K	265 582
140	Emil Artur Lindroth's fond 1949 K	113 333
220	Essi och Boris Lindstedts fond 1969 R	9 278
390	Maj-Lis, Åke och Maj-Britt Lindströms fond 2008 K	50 000

Nr	Namn, grundad, grupp	Euro
366	Svea Lindström-Siréns och Sven Siréns fond 2002 K	250 055
407	Lovisa svenska köpmannaförenings fond 2009 K	50 429
149	Selma Lundells fond 1951 K	1 660
82	G.A. Lundenius fond 1934 K	70 841
191	Sofia Lundqvists fond 1962 K	18 059
277	Sofia och Jakob Lundqvists fond 1981 K	558 496
115	Bonden Adolf Adrian Långstedts fond 1943 R	28 123
47	Otto August Malms donationsfond 1919 K	31 005
65	Aina och E.W. Malmbergs fond 1926 R	14 884
264	Anna och Oscar Malmbergs minnesfond 1976 K	70 841
319	Alfred, Olga och Agda Malmgrens fond 1989 K	142 462
72	Fru Anna Malmqvists fond 1928 K	4 249
263	Folkskollärare Maria Mangs fond 1976 R	1 743
113	Henrik Wilhelm Mangströms fond 1942 R	4 802
326	Ebba och Ragnar Mannils fond 1993 K	87 024
312	Ethel och Birger Marnilas fond 1988 K	149 384
342	Marthaförbundets fond 1995 R	35 311
132	Gösta Masalins gåva 1947 K	1 660
221	Mataskärsfonden – Edvin Bergroths donation för nyländska bildningssträvanden 1969 R	535 727
374	Björn-Eric Mattssons minnesfond 2004 R	10 647
192	Lektor Signe Mattssons fond 1962 K	55 637
348	Irina Matvejevs fond 1998 K	5 794
125	Runar Meinanders fond 1945 K	21 545
316	Ulla och Ragnar Meinanders fond 1989 K	11 584
48	General C.O. Meláns biblioteksfond 1920 R	10 422
123	Ellen Emilia Mélarts fond 1944 R	22 309
46	Minnet Av 1918 års frihetskamp 1919 K	38 276
40	Kollegan A.W.E. Modeens fond 1914 K	1 660
145	Referendarierådet Karl Modeens fond 1951 K	188 921
238	Ernst och Elsa Montells samt Aune Josefssons minnesfond 1972 R	27 642
288	Professor Anders Myhrmans fond 1983 R	61 273
141	Systrarna Aina och Alma Nordbergs fond 1949 K	2 822
231	Valter och Ingrid Nordlings fond 1971 K	228 292
105	Gustaf Victor och Emilia Sofia Nordlunds fond 1938 K	276 094
62	Petrus Nordmanns minnesfond 1923 R	43 921
58	Nordsjö-Botby skoldistrikts fond 1922 R	57 020
69	Anna och J.A. Nordströms fond 1926 K	10 623
383	Else-Maj Nordströms fond 2006 K	233 036
193	Mathilda Nordströms fond 1962 K	3 618
12	Wilhelmina Nordströms fond 1903 K	48 666
43	Hovrädinnan Augusta Nummelins fond 1917 R	9 098
159	Hilma Nybergs fond 1953 K	1 660
225	Nybro folkskolas i Mörskom fond 1970 R	7 320
164	Gustil och Artur Nygrens fond 1955 R	12 409
241	Gerda Maria Nyholms fond 1973 K	51 421
39	Wilhelm Nyholms fond 1915 K	28 848
394	Ernst Einar Nylunds fond 2008 K	694
189	Nina Nylunds fond 1961 K	46 475
7	Nyländska understödsfonden 1897 K	6 705
310	Kerttu och Arvid Nymans fond 1988 K	33 196
282	Johan och Sofia Nyqvists fond 1982 K	57 231
30	A.J. Nysteds fond 1911 K	1 660
409	Karl-Edvard och Gunvor Nysténs fond 2009 K	54 355
376	Stig och Maire Nyströms fond 2005 K	62 850
411	Tor-Erik Näsmans fond 2010 K	245 653
296	Adèle Ohlströms fond 1985 R	92 268
74	Axel Immanuel Olins fond 1930 K	2 822

Nr	Namn, grundad, grupp	Euro
311	Hjördis och Hugo Olins fond 1988 K	728 242
61	Carl Alexander Palins fond för Estlands svenskar 1923 R	101 771
109	Frans Palmros fond 1938 R	34 509
110	Elin Palmros fond 1938 R	54 552
111	Hedvig Palmros fond 1941 R	31 755
3	Bröderna Paqualins fond 1891 K	1 660
322	Eugenia Paulus fond för unga finlandssvenska kvinnliga författare 1991 R	137 862
399	Pernå kommuns stipendiefond 2008 R	71 060
306	Eine Pihls fond 1988 R	167 073
160	Einar Pontåns fond 1954 R	25 551
153	Publikationsfonden 1952 K	47 979
24	Emil Och Berta Randéns fond 1909 K	18 026
215	Åke och Wivan von Rehausens fond 1967 K	284 593
239	Maria Renfors fond 1972 K	253 189
84	Riihimäki svenska folkskolas fond 1935 K	1 660
252	Överstelöjtnant Nils Roos fond 1973 K	259 496
63	Fredrik och Wini Rosbergs fond 1924 R	27 015
254	John Rosbergs och fru Lycka Rosbergs fond 1974 K	21 710
121	Ida Rosqvists folkhögskolefond 1944 R	1 878
245	Olga och Robert Rosteds fond 1973 R	10 301
335	Joel Rundts fond 1994 K	7 303
116	Johan Sigfrid Rönnerbergs fond 1943 K	10 390
106	S. Salovius fond 1939 R	4 801
324	Johan Helmer Sandelins och Linnéa Backlunds fond 1992 K	1 518 005
213	Ellen och Olga Sandholms minne 1967 K	405 627
206	Karin Sandholms fond 1965 K	31 703
384	Håkan Sandströms fond 2006 K	22 960
377	Tom Sandströms fond för den finlandssvenska hembygdens framtid 2005 K	20 035
406	Börje Saxbergs fond 2009 R	40 000
19	Estrild Schildts minne 1907 K	9 030
287	Holger Schildts stipendiefond 1983 R	73 410
209	Auda Schulmans fond 1966/2003 K	569 793
309	Astrid och Valter Siemssens fond 1988 K	53 546
176	Wolter Simbergs fond 1958 K	3 818
304	Helmer och Anne-Marie Sippels minnesfond 1987 K	14 000
280	Sigward W. Sippels fond 1981 K	14 000
279	Stig Sige Sippels minnesfond 1981 K	14 000
278	Waldemar och Hjördis Maria Sippels minnesfond 1981 K	14 000
367	Matilda och Johan Viktor Siréns fond 2002 K	167 489
89	J.F. Skipparis fond 1934 K	56 666
78	Alida Skogs minne 1932 R	2 183
388	Synnöve och Karl-Gunnar Skogbergs fond 2007 R	10 000
101	Småskolefonden 1937 R	5 884
413	Svanhild och Jan-Erik Snells samt Inga Sahrbergs fond 2013 R	908 000
273	Kanslirådet Kaj Snellmans fond 1979 K	74 426
45	Bergsrådet Seth Sohlbergs fond 1918 K	576 622
248	Solvalla barnträdgårdsfond 1973 R	5 786
196	Sottungsby-westersundom småskoleföreningsfond 1963 R	70 970
83	Evelina och Viktor Spjuts understödsfond 1934 K	4 249
6	S:t Petersburger Liedertafel-fonden 1895 K	2 523
237	Anna Stenbergs fond 1972 K	4 515
265	Anna-lisa Stenbergs fond 1977 K	6 042
143	Ellen Stenbäcks fond 1950 K	6 706
134	Josef och Emma Stenbäcks minnesfond 1947 K	1 660
271	Irene och Halvdan Stenholms fond 1979/1985 K	3 126 426
70	Karl Gustaf Strandbergs fond 1927 R	3 710

Nr	Namn, grundad, grupp	Euro
305	Agda Maria och Gigge Strandviks fond 1987 K	28 914
32	Adhemar Strengs fond 1911 K	2 855
404	Stroke och afasifonden 2009 R	46 115
179	Ester och Georg Ströms fond 1959 K	23 072
294	Karin Ströms fond 1985 K	18 590
151	Stina Maria Strömbergs minnesfond 1952 R	2 963
235	Harry Waldemar Strömmers fond 1971 K	174 281
357	Vivi Strörmsténs minne 2001 K	25 389
146	Edla och Reinhold Ståhlbergs fond 1951 R	5 438
98	Axel Stålströms fond 1937 K	7 071
51	Ständiga medlemmars fond 1920 K	57 529
336	Jarl Sundborgs minnesfond 1994 K	3 320
60	Anders Gustaf Sundbergs fond 1923 K	1 660
157	Anna Sundholms fond 1952 K	70 841
381	Erik Vilhelm och Else Maria Svarfvars fond 2005 R	194 411
80	Svensk hyllningsfond 1933 R	292 689
66	Svensk minnesfond 1926 R	1 089 295
91	Svenska bildningens vänners i Brahestad fond 1934 K	12 747
234	Svenska bildningens vänners i Sockenbacka fond 1971 R	182 968
216	Svenska brevinstitutets fond 1968 R	91 466
71	Svenska dagens skolgåva 1928 R	1 743
152	Svenska folkskolans i Lönnhammar fond 1952 K	1 660
283	Svenska folkskolans vänners 100-årsfond 1982 R	223 100
387	Svenska folkskolans vänners 125-årsjubileumsfond 2007 R	168 850
240	Svenska folkskolans vänners jubileumsfond 1972 R	1 310 019
92	Svenska folkskolans vänners studiefond 1938 R	164 528
131	Svenska förbundets fond 1947 R	2 789
250	Svenska föreningens i Östermyra fond 1973 L	939 182
391	Svenska kamratförbundet vid statsjärnvägarnas fond 2008 R	250 000
398	Svenska kamratförbundet vid statsjärnvägarnas rf:s hyllningsfond 2008 K	310
395	Svenska kamratförbundets vid statsjärnvägarnas studiefond 2008 K	762
397	Svenska kamratförbundets vilohemsfond 2008 K	1 644
188	Svenska skolfonden 1961 K	526 163
68	Svenska småskoleseminariets i Helsingfors bostadsfond 1926 R	96 077
327	Svenska studieandelskassans fond 1993 K	24 153
50	Svensk-Finlands musikfond 1920 K	1 660
119	Sydföreningens utbildningsfond 1943 K	84 950
41	Kanslirådet Carl Synnerbergs fond 1915 K	180 190
165	Syskonen Björkells fond 1955 R	49 602
20	Janne Söderströms skolfond 1907 R	18 928
284	Eva och Bjarne Takolanders fond 1982 K	72 103
133	Nina Tallbergs fond 1947 K	6 606
403	Inga Tallqvists fond 2008 K	222 099
214	Rosa Tammelanders minnesfond 1967 K	3 818
260	Josef Emil Teirs fond 1975 K	338 836
117	Rusthållaren Frans Tennbergs fond 1943 K	94 444
77	Mårten Thors stipendiefond 1932 R	17 757
210	Dipl.ing. Paul Thorwalls understödsfond 1966 S	1 809 520
34	Mathilda Thölgrens fond 1912 K	61 978
100	Johan Fredrik Timpers fond 1937 K	22 673
33	Karl Emil Tollanders fond 1912 K	90 575
218	Vera Torckells minnesfond 1968 K	26 590
38	Nikolaj August och Mathilda Maria Turdén's fond 1915 K	17 295
171	Sigrid Vaenerbergs fond 1956 K	8 598
396	Ina och Emil Wahlroos fond 2008 K	520
85	Ingrid Wasastjernas fond 1935 R	14 884

Nr	Namn, grundad, grupp	Euro
86	Selma Wasastjernas fond 1935 R	148 232
142	Elsa Wasastjernas fond 1949 K	9 461
150	Ellen och Hjalmar Waselius fond 1952 R	126 443
76	Bröderna Oskar, Karl, Herman, Artur och Hjalmar Waselius fond 1931 K	6 910 469
25	Aug. och Matilda Weckströms fond 1909 K	108 121
172	Martin Wegelius och Richard Faltins fond 1957 R	6 518
412	Ernst Rafael Wesanders fond 2013 R	767 899
267	Leif Westerbergs minnesfond 1978 K	9 428
276	Christel och Hilding Westerholms fond 1980 K	4 183
328	William Magnus Wickbergs fond 1993 K	1 147 887
350	Einar och Rut Wickströms minnesfond 1999 K	25 228
88	Lilly Wickströms minnesfond 1934 K	4 714
408	Arkitekt Marita Wickströms fond 2009 K	421 666
204	Justitierådman Tor Wickströms fond 1964 K	3 187
96	Nanny Widerholms fond 1937 K	2 822
147	Gustaf Wiklunds minnesfond 1951 R	2 510
148	Ruth och Paul G. Wiklunds fond 1951 K	2 053
185	Viks småskolefond 1960 K	7 436
281	Birger Rudolf Wikströms fond 1982 K	78 310
163	Elin Wilhelmssons fond 1954 K	119 507
54	Jordbrukaren Janne Winkvists testamente 1921 K	2 822
107	Ane Winqvists fond 1939 K	2 822
108	Hanna Winqvists fond 1939-41 K	33 030
14	Västra Nylands musikfond 1904 K	3 618
29	Robert Ådahls fond 1910 K	3 618
42	Alexandra Åhmans fond 1916 K	7 801
174	Eric och Johanne Åkessons fond 1958 R	148 596
300	Viktor Öhbergs fond 1986 K	15 038
356	Pär Österbergs fond för Barösunds framtid 2000 L	210 633
333	Östsvensk samling i Grankulla 1994 K	1 973

Alla
SFV-medlemmar
får 30% rabatt
hos oss.

NYHET!

Nu får du rabatten i vår nätbokhandel www.sets.fi med kampanjkoden »Aktie123». Här hittar du hela vårt sortiment med hundratals titlar. Öppet dygnet runt!

Du är också välkommen till vår bokhandel på Bulevarden 7, 8:e våningen där vi tillhandahåller de nyaste böckerna. Öppet mån-tors kl. 9-18, fre kl. 9-16.

Välkommen!

TA RÄTT RIKTNING MED AXXELL

Hitta din utbildning hos oss! Vi har yrkes- och folkhögskole-utbildning för både unga och vuxna på många orter.

Besök vår hemsida www.axxell.fi för mera information.

axxell
WWW.AXXELL.FI

SCHILDTS & SÖDERSTRÖMS

GEORGSGATAN 18
WWW.G18.FI

G18

seminarier

fester

konserter

Vår över hundra år gamla och pietetsfullt renoverade festsal på Georgsgatan 18 erbjuder magnifika och ändamålsenliga ramar för olika evenemang med upp till 180 personer.

www.g18.fi

tfn 050 447 1314

info@g18.fi

Besök SFV på bokmässan i Helsingfors i oktober!

SFV:s mässvärd Rabbe Sandelin med professor Bo Lönnqvist och hans biografi om Alma Söderhjelm som lanserades på Bokmässan 2013. Foto: Benita Ahlnäs.

SFV var första gången med på bokmässan i Helsingfors år 2011.

I år (23-26.10) kommer SFV åter att vara med. Aktuella böcker är *Claës Cedercreutz – kirurgen som kunde trollo*, samt *Algoth Niska – Fotbollsstjärnan / Smugglaren / Vägöraren*.

Du kan lyckas

Med lite hjälp av Vännerna

SFV är en opolitisk förening, som i 130 år jobbat för bildning på svenska i Finland.

Kanske du kan uppnå ditt mål, eller förverkliga dina drömmar med lite hjälp av Vännerna?

Lyckönska med en hyllningsadress från **Svensk Hyllningsfond**

Hedra minnen med en värdig hyllningsgärd – en minnesadress från **Svensk Minnesfond**

Adresserna förmedlas av **Svenska folkskolans vänner**

SFV, Annegatan 12,
00120 Helsingfors
Tel: 09-684 4570

Svenska folkskolans vänner

Annegatan 12, 4 vån.
(PB 198)
00121 Helsingfors

09-6844 570
sfv@sfv.fi
www.sfv.fi

Svenska folkskolans vänner

Annegatan 12, 4 vån.

(PB 198)

00121 Helsingfors

09-6844 570

sfv@sfv.fi

www.sfv.fi